

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПАВЛЮК ОЛЬГА ВАСИЛІВНА

УДК 347.78

ДИСЕРТАЦІЯ
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ОБ'ЄКТІВ ПРАВА
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, СТВОРЕНИХ ІЗ
ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Спеціальність – 081 Право

Галузь знань – 08 Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Павлюк О. В.

Науковий керівник – **Андрусів Уляна Богданівна**, кандидат юридичних наук,
доцент

Львів – 2024

АНОТАЦІЯ

Павлюк О. В. Цивільно-правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту. Кваліфікаційна наукова праця на умовах рукопису.

Дисертація на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 – «Право». – Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2024.

Дисертація спрямована на комплексне вирішення наукових і практичних завдань та дослідження цивільно-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту.

Дисертаційна робота є комплексним дослідженням, у якому проведено детальний науково-теоретичний аналіз цивільно-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, і розроблено на його основні рекомендації та пропозиції з метою удосконалення нормативно-правового регулювання у цій сфері відносин.

- У розділі 1 «Загальнотеоретичні засади охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту» досліджено типові способи визначення штучного інтелекту. За результатами аналізу вказаних тлумачень штучного інтелекту сформульовано авторську дефініцію терміну «технологія штучного інтелекту», під якою слід розуміти комп'ютерну систему, яка є сукупністю алгоритмів, програм для електронних обчислювальних машин, баз даних та апаратного забезпечення, що працюють шляхом використання можливостей та функціоналу штучного інтелекту.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2020 року № 1556-р було схвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні. Вказана Концепція визначає штучний інтелект як організовану сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні

комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань.

Проаналізовано Закон про штучний інтелект, який ухвалений 13 березня 2024 року Європейським парламентом, який має на меті класифікувати та регулювати програми штучного інтелекту на основі їхнього потенційного ризику.

Розкрито поняття «творчості» та визначено роль штучного інтелекту у творчій діяльності. Запропоновано тлумачити поняття «творчість» як процес створення людиною нового оригінального результату, який набув об'єктивної форми вираження.

Незважаючи на те, що творчість є складною та багатогранною, її можна сформулювати на основі трьох базових компонентів: новизни (творчі ідеї є інноваційними), цінності ідеї та відповідності (ідея відповідає завданню та епосі її виникнення). Оскільки процес створення результатів інтелектуальної діяльності традиційно та юридично пов'язується з творчою діяльністю людини, більш доцільно говорити про створення технологіями штучного інтелекту не результатів інтелектуальної діяльності, а результатів, потенційно охороноздатних як об'єкти права інтелектуальної власності.

Запропоновано такі напрями вдосконалення законодавства у сфері розвитку та застосування технологій штучного інтелекту: прийняття комплексних профільних нормативно-правових актів у галузі штучного інтелекту; забезпечення створення профільного органу публічної влади в галузі штучного інтелекту.

У розділі 2 *«Право інтелектуальної власності та штучний інтелект»* встановлено, що концептуальні підходи до визначення технологій штучного інтелекту в сфері права інтелектуальної власності можуть бути виокремлені за критерієм розподілу авторських прав та різновидів об'єктів права

інтелектуальної власності, які створюються за участі технологій штучного інтелекту, та є такими: технологія штучного інтелекту як повноправний автор створених нею творів – результатів інтелектуальної діяльності; технологія штучного інтелекту як співавтор людини у створенні результатів інтелектуальної діяльності; технологія штучного інтелекту як найманий працівник, який створює результати інтелектуальної діяльності, що презюмуються та позиціонуються як службовий твір; технологія штучного інтелекту як інструмент людини у створенні результатів інтелектуальної діяльності; перехід результатів інтелектуальної діяльності технології штучного інтелекту у суспільне надбання.

На основі проведеного аналізу щодо з'ясування ймовірних суб'єктів права інтелектуальної власності на об'єкти, створені із використанням технологій штучного інтелекту, запропоновано визначити як початкового володільця виключного права на об'єкт, створений із використанням технології штучного інтелекту, власника цієї технології на момент створення результату.

Наявне правове регулювання застосування технологій штучного інтелекту Європейського Союзу, США, Китаю, правовий режим Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, а також чинна практика правозастосування дає підстави стверджувати, що критеріями охороноздатності об'єктів авторського права, є: оригінальність, зовнішня форма вираження твору та авторство. Водночас, об'єкти, створені виключно технологією штучного інтелекту не охороняються авторським правом, оскільки вони не відповідають критерію людського авторства.

У роботі доведено, що здатність технології штучного інтелекту імітувати когнітивні функції людини та можливість її використання для здійснення будь-якого виду діяльності без участі людини виходить за межі пропонованого Законом України «Про авторське право і суміжні права» розуміння суті комп'ютерної програми, а тому не дозволяє поширювати правовий режим охорони, пропонований статтею 33, на об'єкти права інтелектуальної власності, які створені з використанням технології штучного інтелекту, та які є потенційно охороноздатними з боку права інтелектуальної власності.

У розділі 3 «Перспективи вдосконалення правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту» запропоноване авторське бачення та розкрито зміст детермінантів доцільності унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, серед яких: рівень соціальної значимості технологій штучного інтелекту та суспільні вимоги щодо появи відповідного правового регулювання їх діяльності; транскордонні відносини та міжнародна співпраця; доступ до інформації; захист прав інтелектуальної власності; необхідність вирішення питання стосовно правового статусу технологій штучного інтелекту; юридична зручність; етичні вимоги.

- Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вперше: встановлено, що внаслідок відсутності прямого зв'язку між творчою діяльністю фізичних осіб, які беруть участь у розробці та забезпеченні функціонування технологій штучного інтелекту, і кінцевими результатами, які автономно створюються технологіями штучного інтелекту, неможливо визнати вказаних осіб авторами об'єктів права інтелектуальної власності; доведено, що доктринальні підходи та чинне законодавство України у сфері інтелектуальної власності не дозволяють забезпечити належну правову охорону об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, і обґрунтована необхідність змін законодавства України у сфері інтелектуальної власності з метою забезпечення ефективної охорони та використання вказаних об'єктів; сформульовано авторську дефініцію терміну «технологія штучного інтелекту», під якою слід розуміти комп'ютерну систему, яка є сукупністю алгоритмів, програм для електронних обчислювальних машин, баз даних та апаратного забезпечення, що працюють шляхом використання можливостей та функціоналу штучного інтелекту; обґрунтовано доцільність включення об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, до переліку об'єктів цивільних прав як «рівнозначних» охоронюваним результатам інтелектуальної діяльності

та наділення їх виключними майновими правами без надання кому-небудь права на авторство та інших особистих немайнових прав на них; аргументовано точку зору, що початковим володільцем виключних прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, слід визнавати власника технології штучного інтелекту або її користувача/ліцензіата (у разі надання технології у тимчасове користування) на момент створення об'єкта; обґрунтовано доцільність внесення змін до Цивільного кодексу України: 1) статтю 177 ЦК України після слів «творчої діяльності» доповнити словами «та об'єкти, створені з використанням технологій штучного інтелекту»; 2) у частині 1 статті 420 доповнити перелік підпунктом такого змісту:» об'єкти права інтелектуальної власності (твори, комп'ютерні програми, винаходи, корисні моделі, промислові зразки тощо, створені з використанням технологій штучного інтелекту». 3) главу 35 доповнити статтею 421-1 такого змісту: «Стаття 420-1. Права інтелектуальної власності на об'єкти, створені з використанням технологій штучного інтелекту. 1. На об'єкт, створений з використанням технологій штучного інтелекту, що є комп'ютерною системою у вигляді сукупності алгоритмів, програм для електронних обчислювальних машин, баз даних та апаратного забезпечення, що працюють на основі штучного інтелекту, визнається виключне право без визнання особистих немайнових прав та інших прав. 2. Виключне право на результат, створений з використанням технологій штучного інтелекту, належить власнику технології штучного інтелекту чи користувачу/ліцензіату технології штучного інтелекту, якщо інше передбачено договором чи законом. 3. Виключне право на результат, створений з використанням технологій штучного інтелекту, може бути передано власником технології штучного інтелекту або її користувачем/ліцензіатом іншій особі за договором, а також може перейти до інших осіб на підставах, встановлених законом. 4. Виключне право на результат, створений з використанням технологій штучного інтелекту, може належати кільком особам спільно.»; 5). доповнити книгу 4 главою 37-1 «Право на літературні та художні твори, комп'ютерні програми та компіляції даних (бази даних), створені з

використанням технологій штучного інтелекту», в якій будуть визначені основи та особливості охорони перерахованих об'єктів, включаючи термін дії виключного права, а також зазначені окремі норми глав 36, 37, які будуть поширюватися на ці об'єкти; 6) статтю 464 доповнити частиною 3 такого змісту: «3. Власнику технології штучного інтелекту або користувачу технології штучного інтелекту, якщо інше не передбачено договором між власником технології штучного інтелекту та користувачем, належить виключне право на створені з використанням технологій штучного інтелекту винаходи, корисні моделі та промислові зразки.»; 7) статтю 462 доповнити частиною 4 такого змісту: «4. Патент та свідоцтво на створені з використанням технологій штучного інтелекту винахід, корисну модель та промисловий зразок відповідно засвідчують пріоритет створених з використанням технологій штучного інтелекту винаходу, корисної моделі та промислового зразка та виключне право на них.»; 8) статтю 463 доповнити частиною 2 такого змісту: «Право отримання патенту та свідоцтва на створені з використанням технологій штучного інтелекту винахід, корисну модель і промисловий зразок відповідно належить власнику технології штучного інтелекту чи користувачу/ліцензіату технології штучного інтелекту, якщо інше передбачено договором чи законом.»; 9) доповнити книгу 4 главою 39-1 «Особливості правової охорони та використання винаходу, корисної моделі та промислового зразка, створених із використанням технологій штучного інтелекту», в якому будуть визначені особливості охорони та використання перелічених об'єктів, включаючи термін дії виключного права, а також зазначені окремі норми глави 39; аргументовано точку зору про те, що здатність технології штучного інтелекту імітувати когнітивні функції людини та можливість її використання для здійснення будь-якого виду діяльності без участі людини виходить за рамки пропонованого Законом України «Про авторське право і суміжні» розуміння суті комп'ютерної програми, а відтак не дозволяє поширювати правовий режим охорони, пропонований статтею 33, на об'єкти права інтелектуальної власності, створені із використанням технології штучного

інтелекту, які є потенційно охороноздатними з боку права інтелектуальної власності.

Також у роботі удосконалено: підхід про наукове уявлення щодо аспекту творчої діяльності як обов'язкової умови надання правової охорони об'єктам права інтелектуальної власності з урахуванням сучасного стану та перспектив розвитку технологій штучного інтелекту; позиції щодо комплексного наукового уявлення про актуальні проблеми правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних з забезпеченням цивільно-правової охорони і належністю прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створених з використанням технологій штучного інтелекту; підхід щодо розуміння моделі цивільно-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених з використанням технологій штучного інтелекту, та належності прав на них.

Окрім цього, набули подальшого розвитку: положення про можливі форми та механізми цивільно-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених з використанням технологій штучного інтелекту; положення про переваги та недоліки різних варіантів належності виключних прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створені з використанням технологій штучного інтелекту, та обґрунтовано як оптимальний конкретний варіант; підходи щодо тенденцій та перспектив розвитку правового регулювання охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених з використанням технологій штучного інтелекту, на підставі аналізу іноземного досвіду такого регулювання у межах таких юрисдикцій, як Австралія, Велика Британія, ЄС, Китай, США та Японія.

Сформульовані у роботі висновки, рекомендації та пропозиції можуть бути використані для подальших доктринальних напрацювань, удосконалення правового регулювання цивільно-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, застосовані у науковій, правозастосовній та нормотворчій діяльності, у навчальному процесі при підготовці здобувачів вищої освіти бакалаврського і

магістерського рівнів вищої освіти за спеціальністю «Право», а також при розробці підручників, посібників, інших навчально-методичних матеріалів.

Ключові слова: творчість, штучний інтелект, технологія, авторське право, об'єкти права інтелектуальної власності, право промислової власності, охороноздатність, патентоздатність, детермінанти.

ANNOTATION

Pavlyuk O. V. Civil Law Protection Of Objects Of Intellectual Property Rights Created Using Artificial Intelligence Technologies. – *Qualifying scientific work as a manuscript.*

The thesis for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 – Law. – Lviv State University of Internal Affairs. Lviv. 2024.

The dissertation aims to conduct a comprehensive study of the features of legal protection for intellectual property objects created using artificial intelligence technologies, and to identify problems that may arise in forming the practice of their protection. Additionally, the dissertation includes practical developments for improving the norms of civil legislation of Ukraine and their further application in regulating public relations that arise in the field of protecting intellectual property objects created using artificial intelligence technologies.

In Chapter 1, «General theoretical foundations and conceptual apparatus of protection of intellectual property objects created using artificial intelligence technologies», typical methods of defining artificial intelligence are examined. Based on the analysis of these interpretations of artificial intelligence, the author formulates a definition of artificial intelligence technology: «artificial intelligence technology is a computer system that is a combination of algorithms, software for electronic computing machines, databases, and hardware that operate by utilizing the capabilities and functionality of artificial intelligence».

In Ukraine, the Concept of Artificial Intelligence Development was approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine on December 2, 2020, under Decree No. 1556-r. This Concept defines artificial intelligence as an organized set of information

technologies that can perform complex tasks by using a system of scientific research methods and algorithms for processing information that is either obtained or self-created during operation. It also includes the ability to create and use its own knowledge bases, decision-making models, information processing algorithms, and determine methods for achieving set tasks.

Additionally, the Law on Artificial Intelligence, adopted by the European Parliament on March 13, 2024, is analyzed. According to this law, artificial intelligence is a rapidly developing family of technologies that contribute to a wide range of economic, environmental, and social benefits across various sectors and social activities. The proposed EU Artificial Intelligence Law aims to classify and regulate artificial intelligence applications based on their potential risk.

The research delves into the concept of «creativity» and attempts to define the role of artificial intelligence in creative activities. It is proposed to interpret the notion of «creativity» as the process of generating a new original result by a human, which has acquired an objective form of expression.

Although creativity is complex and multifaceted, it can be formulated based on three fundamental components: novelty (creative ideas are innovative), the value of the idea, and relevance (the idea corresponds to the task and the era of its emergence). Since the process of creating intellectual activity results is traditionally and legally associated with human creative activity, it is more appropriate to speak about the creation of results by artificial intelligence technologies as potentially protectable objects of intellectual property rights rather than as results of intellectual activity.

The following directions for improving legislation in the field of development and application of artificial intelligence technologies are proposed: adoption of comprehensive specialized normative legal acts in the field of artificial intelligence; ensuring the establishment of a specialized public authority in the field of artificial intelligence.

In Chapter 2, «*Intellectual property law and artificial intelligence*», it is established that conceptual approaches to defining artificial intelligence technologies in the field of intellectual property law can be distinguished based on the criteria for

the distribution of authorship rights and the types of intellectual property objects created with the participation of artificial intelligence technologies. These approaches are as follows: artificial intelligence technology as the full-fledged author of the works it creates—results of intellectual activity; artificial intelligence technology as a kind of co-author with a human in creating results of intellectual activity; artificial intelligence technology as an employee creating results of intellectual activity, presumed and positioned as a work for hire; artificial intelligence technology as a tool used by humans in creating results of intellectual activity; and the transition of results of intellectual activity created by artificial intelligence technology into the public domain.

Based on the analysis conducted to identify the probable subjects of intellectual property rights for objects created using artificial intelligence technologies, it is proposed to define the initial holder of the exclusive right to an object created with the use of artificial intelligence technology as the owner of the technology at the time the result is created.

The existing legal regulation of the application of artificial intelligence technologies in the European Union, the United States, China, the legal regime of the Berne convention for the protection of literary and artistic works, as well as current legal practice, indicate that the criteria for the protectability of copyright objects are: the criterion of originality, the criterion of the external form of expression of the work, and the criterion of authorship. Meanwhile, objects created solely by artificial intelligence technology are not protected by copyright because they do not meet the criterion of human authorship.

The dissertation research demonstrates that the ability of artificial intelligence technology to mimic human cognitive functions and its capability to perform any type of activity without human involvement goes beyond the proposed understanding of the essence of a computer program as defined by the Law of Ukraine «On copyright and related rights». Consequently, it does not allow for the extension of the legal protection regime proposed by Article 33 to intellectual property objects created using artificial intelligence technology that are potentially protectable under intellectual property law.

In Chapter 3, «*Prospects for improving the legal protection of intellectual property objects created using artificial intelligence technology*», the author's vision is proposed and the content of the determinants for the appropriateness of regulating relations related to the legal protection of intellectual property objects created using artificial intelligence technologies is revealed. These determinants include the following: the level of social significance of artificial intelligence technologies and societal demands for appropriate legal regulation of their activities; cross-border relations and international cooperation; access to information; protection of intellectual property rights; the necessity of resolving the issue of the legal status of artificial intelligence technology; legal convenience; ethical requirements.

The scientific novelty of the research results lies in the fact that the dissertation provides a comprehensive theoretical analysis of the civil law protection of intellectual property objects created using artificial intelligence technologies. Based on this analysis, conclusions have been drawn, and recommendations and proposals have been developed to improve legal regulation in this area. From the conducted analysis, the author has formulated the following scientific provisions that contain elements of novelty.

For the first time, it has been established that due to the absence of a direct link between the creative activities of individuals involved in the development and maintenance of artificial intelligence technologies and the final results autonomously created by these technologies, it is impossible to recognize these individuals as authors of intellectual property objects. It has been proven that doctrinal approaches and current Ukrainian legislation in the field of intellectual property do not provide adequate legal protection for intellectual property objects created using artificial intelligence technologies. This underlines the need for changes in Ukrainian legislation to ensure effective protection and utilization of these objects.

An author's definition of artificial intelligence technology has been proposed: «Artificial intelligence technology is a computer system that is a combination of algorithms, software for electronic computing machines, databases, and hardware that operate by utilizing the capabilities and functionality of artificial intelligence». The

feasibility of including intellectual property objects created using artificial intelligence technologies in the list of civil rights objects as «equivalent to protected results of intellectual activity» has been justified, and recognizing exclusive rights to them without granting anyone authorship and other personal non-property rights has been proposed.

The point of view has been argued that the initial holder of exclusive rights to intellectual property objects created using artificial intelligence technologies should be determined as the owner of the artificial intelligence technology or its user/licensee (in case the technology is provided for temporary use) at the time of the creation of the object. The necessity of amendments to the Civil Code of Ukraine has been substantiated: Article 177 of the Civil Code of Ukraine should be supplemented after the words «creative activity» with the words «and objects created using artificial intelligence technologies»; in Part 1 of Article 420, the list should be supplemented with a subparagraph of the following content: «intellectual property objects (works, computer programs, inventions, utility models, industrial designs, etc.) created using artificial intelligence technologies». Chapter 35 should be supplemented with Article 421-1 of the following content: «Article 420-1. Intellectual Property Rights to Objects Created Using Artificial Intelligence Technologies. 1. An object created using artificial intelligence technologies, which is a computer system that is a combination of algorithms, software for electronic computing machines, databases, and hardware that operate by utilizing the capabilities and functionality of artificial intelligence, is recognized as having exclusive rights without recognizing personal non-property rights and other rights. 2. The exclusive right to the result created using artificial intelligence technologies belongs to the owner of the artificial intelligence technology or its user/licensee, unless otherwise provided by the contract or law. 3. The exclusive right to the result created using artificial intelligence technologies can be transferred by the owner of the artificial intelligence technology or its user/licensee to another person under a contract and can also be transferred to other persons on grounds established by law. 4. The exclusive right to the result created using artificial intelligence technologies may belong to several persons jointly.»

The point of view has been argued that the ability of artificial intelligence technology to imitate human cognitive functions and its potential use for any type of activity without human involvement goes beyond the understanding of the essence of a computer program proposed by the Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights». Therefore, the legal protection regime proposed by Article 33 cannot be extended to intellectual property objects created using artificial intelligence technology, which are potentially protectable from the perspective of intellectual property rights.

The work also improves: the approach to the scientific understanding of the aspect of creative activity as a necessary condition for providing legal protection to objects of intellectual property, taking into account the current state and development prospects of artificial intelligence technologies; the interpretation of the concept of «creativity» as the process of generating a new original result by a human, which has acquired an objective form of expression; positions on a comprehensive scientific understanding of the current problems of legal regulation of social relations related to ensuring civil law protection and ownership rights to objects of intellectual property created using artificial intelligence technologies; an approach to understanding the model of civil law protection of objects of intellectual property created using artificial intelligence technologies, and ownership rights to them.

Additionally, further development has been achieved in: provisions on possible forms and mechanisms of civil law protection of objects of intellectual property created using artificial intelligence technologies; provisions on the advantages and disadvantages of various options for ownership of exclusive rights to objects of intellectual property created using artificial intelligence technologies, and substantiation of the optimal specific option; approaches to trends and prospects for the development of legal regulation of the protection of objects of intellectual property created using artificial intelligence technologies, based on the analysis of foreign experience in such regulation within jurisdictions such as Australia, the United Kingdom, the EU, China, the United States, and Japan.

The conclusions, recommendations, and proposals formulated in the work can be used for further doctrinal developments, improvement of legal regulation of the institution of codification, applied in scientific, legal, and normative activities, in the educational process in preparing students of bachelor's and master's levels in the field of law, as well as in the development of textbooks, manuals, and other educational materials.

Keywords: creativity, artificial intelligence, technology, copyright, objects of intellectual property, patent law, protective capacity, patentability, determinants.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Павлюк О. В. Критерії охороноздатності об'єктів авторського права, створених із використанням технологій штучного інтелекту: міжнародно-правовий досвід. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 59–64. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.6.09> (дата звернення: 08.05.2024).
2. Protection of patent law objects, created by artificial intelligence (AI) technologies / O. Pavlyuk et al. *Revista Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10, no. 44. P. 230–240. URL: <https://doi.org/10.34069/ai/2021.44.08.22> (date of access: 08.05.2024).
3. Павлюк О. В. Детермінанти доцільності унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 3. С. 39–46. URL: <https://doi.org/10.32782/392294> (дата звернення: 08.05.2024).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Павлюк О. В. Поняття штучного інтелекту. *Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні* : зб. тез доп. учасників науково-практ. семінару, м. Львів, 13 листоп. 2020 р. 2020. С. 98–100.
2. Павлюк О. В. Умови надання правової охорони винаходам, створених технологіями штучного інтелекту. *Актуальні проблеми вдосконалення законодавства та правозастосування* : Матеріали міжнар. науково-практ. конф., м. Запоріжжя, 22–23 жовт. 2021 р. 2021. С. 59–64.
3. Павлюк О.В. Удосконалення правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створюваних із використанням технологій штучного інтелекту. *Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні*: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару, м. Львів, 11 листоп.2022 р. 2022. С. 95-97.

СПИСОК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Бернська конвенція – Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів

ЄС – Європейський Союз

Концепція – Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні

СЄС – Суд Європейського Союзу

США – Сполучені Штати Америки

ЦК – Цивільний кодекс України

ЗМІСТ

Список умовних позначень	17
Вступ	19
Розділ 1. Загальнотеоретичні засади охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту	30
1.1 Понятійний апарат і сутність штучного інтелекту	30
1.2 Творча діяльність в умовах розвитку технологій штучного інтелекту ...	44
1.3 Концептуальні підходи до правового регулювання створення та застосування технологій штучного інтелекту	66
Висновки до Розділу 1	78
Розділ 2. Право інтелектуальної власності та штучний інтелект	82
2.1 Концептуальні підходи до визначення технологій штучного інтелекту в сфері права інтелектуальної власності	82
2.2 Правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту	107
2.2.1 Критерії охороноздатності об'єктів авторського права, створених із використанням технологій штучного інтелекту	107
2.2.2. Особливості охорони об'єктів права промислової власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту	128
Висновки до Розділу 2	146
Розділ 3. Перспективи вдосконалення правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту	148
3.1. Детермінанти доцільності унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту	148
3.2 Теоретико-практичні рекомендації щодо вдосконалення національного законодавства в сфері охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту	168
Висновки до Розділу 3	185
Висновки	192
Список використаних джерел	200
Додатки	222

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Штучний інтелект є предметом наукової діяльності багатьох університетів, науково-дослідних лабораторій та великих компаній, які займаються розробками в галузі сучасних інформаційних технологій.

На теперішній час комп'ютерні технології активно застосовуються у різних галузях промисловості, а також в багатьох сферах науково-технічної діяльності. Зокрема, такі технології використовуються для створення різноманітних музичних і літературних творів, творів образотворчого мистецтва, а також об'єктів у науково-технічній сфері. З точки зору права інтелектуальної власності це означає, що технології штучного інтелекту використовуються при створенні нових потенційно охороноздатних результатів інтелектуальної діяльності.

Водночас закономірно постають запитання, пов'язані з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту. Зокрема, важливо з'ясувати, чи надавати таким об'єктам права інтелектуальної власності правову охорону? Якщо відповідь ствердна, то у якій саме формі? Кому належать права на такі об'єкти? Однозначних відповідей на ці запитання ми не можемо віднайти ні в законодавстві України, ні в законодавстві іноземних держав.

За відсутності належного правового регулювання на практиці, включаючи розгляд і вирішення судових спорів, доводиться вирішувати складні завдання, пов'язані з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, в межах чинного правового поля. Однак загальних положень законодавства про інтелектуальну власність часто виявляється недостатньо для задоволення практичних інтересів і потреб зацікавлених суб'єктів. Чинні правові норми, які є достатньо консервативними порівняно із сучасними темпами розвитку технологій штучного інтелекту, не спроможні забезпечити адекватну та дієву правову охорону відносин, що виникають у цій сфері.

В Україні зроблені перші кроки на шляху унормування відносин, пов'язаних із застосуванням технологій штучного інтелекту. Так, у 2020 році була схвалена Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, в якій уперше на законодавчому рівні надається визначення, мета, принципи та завдання розвитку технологій штучного інтелекту в Україні.

Крім цього, 1 січня 2023 року набрав чинності новий Закон України «Про авторське право і суміжні права», положення якого спрямовані на охорону та захист майнових прав і суб'єктів права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою. Проте цей правовий режим охорони не поширюється на об'єкти права інтелектуальної власності, створені з використанням технології штучного інтелекту, та які є потенційно охороноздатними з боку права інтелектуальної власності.

Окремо варто звернути увагу на Рамкову конвенцію Ради Європи про штучний інтелект і права людини, демократію та верховенство права, яку було ухвалено 17 травня 2024 року. Конвенція вперше на рівні країн Європейського Союзу закріплює правову базу, яка охоплює діяльність у межах життєвого циклу систем штучного інтелекту, який потенційно може втручатися в права людини, демократію та верховенство права.

Останнім часом спостерігається зростання інтересу до досліджуваної проблематики серед науковців, з'являються нові публікації, у яких аналізуються різні аспекти правової охорони результатів творчої діяльності, створених із використанням технологій штучного інтелекту. Недостатня розробленість цієї проблематики як в Україні, так і за кордоном на доктринальному рівні також зумовила обрання тематики для наукових розвідок.

Питання особливостей цивільно-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, розглядалися в роботах таких українських та іноземних дослідників, як О. О. Барабаш, О. Баранов, В. С. Дмитришин, К. О. Зеров, М. З. Вовк, М. С. Уткін, Г. О. Андрощук, В. В. Стрельник, Л.Л. Тарасенко, А. О. Мироненко, Є. А. Тимошенко, Ю. М. Бисага, Т. Г. Каткова, А. В. Яновицька, Жеральдін

Гофо-Калебо, Александра Крюкенера, Антуана Дельфоржа, Жан-Бенуа Юбена, Манон Кнокер, Бенуа Мішо, Тома Томбаля, Елен Маргрете Бюлер та інших.

Ураховуючи вищезазначене, актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена, по-перше, стрімким розвитком сучасних технологій штучного інтелекту та активізацією їх використання, зокрема в галузях, де технології штучного інтелекту створюють потенційно охороноздатні результати інтелектуальної діяльності, по-друге, необхідністю удосконалення цивільного законодавства з урахуванням тенденцій технологічного, економічного розвитку, а також зарубіжного досвіду правового регулювання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до теми науково-дослідних робіт кафедри цивільно-правових дисциплін Інституту права Львівського державного університету внутрішніх справ на 2020–2023 роки та на 2023–2028 роки «Проблеми правового регулювання приватних відносин в умовах гармонізації законодавства України з правом Європейського Союзу» (номери державної реєстрації: 0120U102681 та 0123U103819).

Метою цього дисертаційного дослідження є комплексний системний аналіз теоретико-прикладних питань цивільно-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, формулювання пропозицій, рекомендацій покликаних удосконалити регламентацію відносин у цій сфері.

Мета кваліфікаційної наукової праці обумовила виконання таких **завдань**:

- розкрити понятійний апарат та визначити сутність технологій штучного інтелекту;
- проаналізувати аспекти творчої діяльності як обов'язкової умови надання правової охорони результатам інтелектуальної діяльності в контексті розвитку технологій штучного інтелекту;
- дослідити концептуальні підходи до правового регулювання створення та застосування технологій штучного інтелекту;

- охарактеризувати концептуальні підходи до визначення технологій штучного інтелекту в сфері права інтелектуальної власності;
- визначити критерії охороноздатності об'єктів авторського права, створених із використанням технологій штучного інтелекту;
- розкрити особливості охорони об'єктів права промислової власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту;
- з'ясувати детермінанти доцільності унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту;
- розробити науково-обґрунтовані пропозиції і рекомендації щодо вдосконалення національного законодавства в сфері охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту.

Предметом дослідження є правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту.

Методологічна основа дослідження. Загальнотеоретичну основу дисертації склав діалектичний метод пізнання правової дійсності, що супроводжував увесь процес дослідження та дозволив виокремити різні точки зору щодо предмету роботи, зокрема, стосовно: поняття технології штучного інтелекту, співвідношення між творчою діяльністю фізичних осіб, що беруть участь у розробці та забезпеченні функціонування технологій штучного інтелекту, і кінцевими результатами, які автономно створюються технологіями штучного інтелекту; проблеми правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених технологіями штучного інтелекту, в тому числі із акцентом на іноземний досвід. Крім цього, у роботі широко застосовано загальнонаукові методи аналізу, синтезу, аналогії, абстрагування тощо. Важливу роль при

визначенні дефініцій окремих понять та юридичних категорій відіграв метод лінгвістичного аналізу. Водночас, формально-логічний метод дав змогу окреслити низку суджень та понять на основі емпіричного матеріалу. Порівняльний метод дозволив визначити схожість та відмінність предметів і явищ правової дійсності та доктринальних підходів стосовно правової охорони об'єктів, створених із використанням технологій штучного інтелекту. Застосування методу аналізу сприяло осмислити основні сегменти тематичного розуміння технологій штучного інтелекту. Теоретико-прогностичний метод допоміг сформулювати висновки та пропозиції щодо унормування досліджуваної сфери відносин.

Усі вищеописані методи використовувалися комплексно та системно, взаємодоповнюючи один одного.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що дисертація є комплексним теоретичним аналізом цивільно-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, на основі якого зроблено висновки, розроблені рекомендації і пропозиції щодо вдосконалення правової регламентації у зазначеній сфері. На основі проведеного аналізу автором сформульовано наступні наукові положення, що містять у собі елементи новизни:

вперше:

- встановлено, що внаслідок відсутності прямого зв'язку між творчою діяльністю фізичних осіб, які беруть участь у розробці та забезпеченні функціонування технологій штучного інтелекту, і кінцевими результатами, що автономно створюються технологіями штучного інтелекту, неможливо визнати цих осіб авторами об'єктів права інтелектуальної власності.

- доведено, що доктринальні підходи та чинне законодавство України у сфері інтелектуальної власності не дозволяють забезпечити належну правову охорону об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, і обґрунтована необхідність внесення змін до

законодавства України у сфері інтелектуальної власності з метою забезпечення ефективної охорони та використання вказаних об'єктів;

- сформульовано авторську дефініцію терміну «технологія штучного інтелекту», під якою слід розуміти комп'ютерну систему, яка є сукупністю алгоритмів, програм для електронних обчислювальних машин, баз даних та апаратного забезпечення, що працюють шляхом використання можливостей та функціоналу штучного інтелекту;

– обґрунтовано доцільність включення об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, до переліку об'єктів цивільних прав як «рівнозначних» охоронюваним результатам інтелектуальної діяльності та наділення їх виключними майновими правами без надання кому-небудь права на авторство та інших особистих немайнових прав на них;

- встановлено, що володільцем виключних прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, слід визнавати власника технології штучного інтелекту або її користувача/ліцензіата (у разі надання технології у тимчасове користування) на момент створення об'єкта;

- обґрунтовано доцільність внесення змін до ЦК України:

- 1) статтю 177 ЦК України після слів «творчої діяльності» доповнити словами: «та об'єкти, створені з використанням технологій штучного інтелекту»;

2) у частині 1 статті 420 доповнити перелік підпунктом такого змісту:

«об'єкти права інтелектуальної власності (твори, комп'ютерні програми, винаходи, корисні моделі, промислові зразки тощо, створені з використанням технологій штучного інтелекту».

3) главу 35 доповнити статтею 421-1 такого змісту:

«Стаття 420-1. Права інтелектуальної власності на об'єкти, створені з використанням технологій штучного інтелекту.

1. На об'єкт, створений із використанням технологій штучного інтелекту, що є комп'ютерною системою у вигляді сукупності алгоритмів, програм для

електронних обчислювальних машин, баз даних та апаратного забезпечення, що працюють на основі штучного інтелекту, визнається виключне право без визнання особистих немайнових прав та інших прав.

2. Виключне право на результат, створений із використанням технологій штучного інтелекту, належить власнику технології штучного інтелекту чи користувачу/ліцензіату технології штучного інтелекту, якщо інше передбачено договором чи законом.

3. Виключне право на результат, створений з використанням технологій штучного інтелекту, може бути передано власником технології штучного інтелекту або її користувачем/ліцензіатом іншій особі за договором, а також може перейти до інших осіб на підставах, встановлених законом.

4. Виключне право на результат, створений з використанням технологій штучного інтелекту, може належати кільком особам спільно.»;

5). доповнити книгу 4 главою 37-1 «Право на літературні та художні твори, комп'ютерні програми та компіляції даних (бази даних), створені з використанням технологій штучного інтелекту», в якій будуть визначені основи та особливості охорони перерахованих об'єктів, включаючи строк дії виключного права, а також зазначені окремі норми глав 36, 37, які будуть поширюватися на ці об'єкти;

6) статтю 464 доповнити частиною 3 такого змісту:

«3. Власнику технології штучного інтелекту або користувачу технології штучного інтелекту, якщо інше не передбачено договором між власником технології штучного інтелекту та користувачем, належить виключне право на створені із використанням технологій штучного інтелекту винаходи, корисні моделі та промислові зразки.»;

7) статтю 462 доповнити частиною 4 такого змісту:

«4. Патент та свідоцтво на створені із використанням технологій штучного інтелекту винахід, корисну модель та промисловий зразок відповідно засвідчують пріоритет створених із використанням технологій штучного

інтелекту винаходу, корисної моделі та промислового зразка та виключне право на них.»;

8) статтю 463 доповнити частиною 2 такого змісту:

«Право отримання патенту та свідоцтва на створені із використанням технологій штучного інтелекту винахід, корисну модель і промисловий зразок відповідно належить власнику технології штучного інтелекту чи користувачу/ліцензіату технології штучного інтелекту, якщо інше передбачено договором чи законом.»;

9) доповнити книгу 4 главою 39-1 «Особливості правової охорони та використання винаходу, корисної моделі та промислового зразка, створених із використанням технологій штучного інтелекту», в якому будуть визначені особливості охорони та використання перелічених об'єктів, включаючи строк дії виключного права, а також зазначені окремі норми глави 39.

– аргументовано точку зору про те, що здатність технології штучного інтелекту імітувати когнітивні функції людини та можливість її використання для здійснення будь-якого виду діяльності без участі людини виходить за рамки пропонованого Законом України «Про авторське право і суміжні права» розуміння суті комп'ютерної програми, а відтак не дозволяє поширювати правовий режим охорони, пропонований статтею 33, на об'єкти права інтелектуальної власності, створені з використанням технології штучного інтелекту, які є потенційно охороноздатними з боку права інтелектуальної власності.

удосконалено:

- підхід про наукове уявлення щодо аспекту творчої діяльності як обов'язкової умови надання правової охорони об'єктам права інтелектуальної власності з урахуванням сучасного стану та перспектив розвитку технологій штучного інтелекту;

- тлумачення поняття «творчості» як процесу створення людиною нового оригінального результату, який набув об'єктивної форми вираження;

- позицію щодо комплексного наукового уявлення про актуальні проблеми правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних з забезпеченням цивільно-правової охорони і належністю прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створених з використанням технологій штучного інтелекту;

- підхід про модель цивільно-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених з використанням технологій штучного інтелекту, та належності прав на них.

набули подальшого розвитку:

- положення про можливі форми та механізми цивільно-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту;

- положення про переваги та недоліки різних варіантів належності виключних прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, та обґрунтовано як оптимальний конкретний варіант;

- підходи щодо тенденцій та перспектив розвитку правового регулювання охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, на підставі аналізу іноземного досвіду такого регулювання у межах таких юрисдикцій як Велика Британія, ЄС, Китай, США та Японія.

- В цілому, новизна дослідження підтверджується тим, що автором вперше на рівні дисертаційного дослідження комплексно розглянуті з позицій права інтелектуальної власності проблемні питання правового режиму об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, в контексті сучасного стану і перспектив науково-технічного розвитку.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів визначене науковою новизною низки положень дисертаційної роботи та полягає у можливості використання висловлених пропозицій та зроблених висновків: у

науково-дослідній роботі: під час проведення подальших наукових пошуків при дослідженні цивільно-правового регулювання охорони об'єктів, створених із використанням технологій штучного інтелекту; у правотворчій діяльності: висновки та пропозиції сприятимуть удосконаленню законодавчої бази у сфері цивільно-правової охорони об'єктів, створених із використанням технологій штучного інтелекту; у навчально-методичній роботі: при вивченні навчальних дисциплін «Цивільне право України», «Право інтелектуальної власності», «Проблеми права інтелектуальної власності», а також під час підготовки навчальних посібників, методичних рекомендацій, інших навчально-методичних матеріалів підручників та монографій.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науковою працею. Наукові результати, що викладені в дисертації та публікаціях автора і виносяться на захист, отримані нею особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднені на міжнародних та регіональних науково-практичних заходах, а саме: науково-практичний семінар «Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні» (м. Львів, 13 листопада 2020 року); міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми вдосконалення законодавства та правозастосування» (м. Запоріжжя, 22-23 жовтня 2021 року), науково-практичний семінар «Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні» (м. Львів, 11 листопада 2022 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у шести публікаціях, з яких: дві – у періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань, затверджених Міністерством освіти і науки України (категорія «Б»), одна – у періодичному науковому виданні, проіндексованому у базі даних Web of Science та три – у збірниках тез доповідей за результатами участі у науково-практичних заходах.

Структура та обсяг дисертації.

Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, поділених на сім підрозділів, один з яких містить два пункти, висновків, списку використаних джерел (206 найменування на 22 сторінках) та додатків. Повний обсяг дисертації становить 224 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, СТВОРЕНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

1.1 Понятійний апарат і сутність штучного інтелекту

У сучасному світі штучний інтелект є одним із найпоширеніших напрямів досліджень в науці та однією з найбільш дискусійних тем у суспільстві. Причинами такої підвищеної уваги до штучного інтелекту є стрімкий розвиток технологій, глобалізація та прискорення науково-технічного прогресу.

Витоки штучного інтелекту сягають середини минулого століття. На той час формуються основні передумови появи цього поняття, зокрема, давні суперечки філософів про природу людини та процесу пізнання світу, теорії нейрофізіологів і психологів про діяльність людського мозку та мислення, а також зародження основ математичної теорії обчислень та створення перших комп'ютерів.

Термін «штучний інтелект» (англ. artificial intelligence) був введений в обіг у другій половині ХХ століття. Вважається, що його автором є Джон Маккарті (американський інформатик, винахідник мови LISP, основоположник функціонального програмування, лауреат Премії Тюрінга за вагомий внесок у сфері досліджень, пов'язаних із штучним інтелектом). Цей був уперше вжитий ним у доповіді на конференції у Дартмутському університеті (штат Нью-Гемпшир, США) у 1956 р., на якій він порушив питання: чи можна навчити машину, як і дитину, абстрактним поняттям, використовувати мову і самостійно вдосконалюватися методом спроб і помилок? [10].

На сьогоднішній день відсутнє уніфіковане розуміння терміну «штучний інтелект».

Водночас чітке окреслення змісту поняття «штучний інтелект» та його основних елементів є визначальним для встановлення об'єкта, предмета та суб'єктів правовідносин у галузі створення та використання технологій штучного інтелекту.

Для вирішення цього завдання конститутивну роль відіграє окреслення способу (підходу) до визначення такого поняття. Незважаючи на різні підходи щодо найбільш точного способу визначення поняття «штучний інтелект», існує певний консенсус щодо того, до якої саме сфери відноситься досліджуване поняття [7, с. 25].

Оскільки людина відрізняється від тварин та технологій своїми розумовими або когнітивними здібностями, які зазвичай називають «інтелектом», то вважається, що штучний інтелект є спробою відтворити такі людські можливості у відповідних технологіях. З огляду на це виокремлюють певні межі щодо визначення поняття «штучного інтелекту», зокрема:

- штучний інтелект є схожим до людського інтелекту в деяких аспектах, оскільки він заснований саме на людському розумі;
- штучний інтелект є спробою відтворити людський інтелект, однак не повністю дублювати людську істоту, тому штучний інтелект слід розуміти як відмінний від людського інтелекту в певних аспектах;
- зміст поняття «штучного інтелекту» не слід звужувати лише до того, що людський інтелект – це єдиноможлива форма інтелекту, оскільки тоді дослідження штучного інтелекту було б неможливим;
- водночас штучний інтелект не слід трактувати й занадто широко, зокрема, зазначаючи, що комп'ютерні технології є такими, що вже володіють інтелектом, оскільки тоді дослідження штучного інтелекту просто втратить свою релевантність.

Враховуючи зазначене вище, вчені виокремлюють п'ять способів визначення штучного інтелекту, а саме: за структурою, за поведінкою, за можливостями, за функціями та за принципом відповідно [199, с. 364].

За структурою (спрощ. назва «Структурний штучний інтелект»)

Оскільки найвідоміший приклад інтелекту «продукується» людським мозком, можна припустити, що штучний інтелект може бути отриманий/досягнутий шляхом відтворення мозкової структури, яка складається з нейроноподібних блоків обробки інформації, що працюють паралельно.

За поведінкою (спрощ. назва «Поведінковий штучний інтелект»)

Оскільки інтелект більше стосується людського розуму, ніж людського мозку, багато вчених вважають, що при вивченні штучного інтелекту слід зосередитися на дослідженні поведінки відповідної технології.

За можливостями (спрощ. назва «Результативний штучний інтелект»)

На думку окремих дослідників, штучний інтелект слід розглядати як певну систему, яка має здатність вирішувати складні завдання [199, с. 365]. Цей підхід зумовлений тим, що прогрес у досліджуваній галузі оцінюється з точки зору корисності її результатів.

Для прикладу, штучний інтелект може забезпечити три важливі потреби бізнесу, а саме: автоматизацію бізнес-процесів, отримання інформації за допомогою аналізу даних, взаємодію між клієнтами і співробітниками [169].

Зі 152 проєктів, які були предметом вивчення Т. Девенпорта та Р. Ронанкі, найпоширенішим видом, де застосовувався штучний інтелект, була автоматизація цифрових і фізичних завдань, зазвичай адміністративної та фінансової діяльності бек-офісів, за допомогою роботизованої автоматизації процесів [169].

Роботизована автоматизація процесів є найдешевшою та найпростішою для впровадження когнітивною технологією, яка зазвичай приносить досить швидкий і значний прибуток. Водночас ця технологія є найменш «розумною» у тому сенсі, що вона не запрограмована на навчання і вдосконалення, хоча розробники поступово додають функціонал для її навчання.

Як зазначають Т. Девенпорт та Р. Ронанкі, другий за поширеністю тип проєктів (38% від загальної кількості) використовував алгоритми для виявлення закономірностей у значних обсягах даних, тлумачення їх значення та виявлення подальших можливостей їх використання. Зазначене можна коротко охарактеризувати як «аналітику на стероїдах» [169].

Когнітивний аналіз, який здійснюється технологіями, відрізняється від традиційної аналітики: він зазвичай більш інтенсивний, докладніший та постійно вдосконалюється.

Програми когнітивного аналізу зазвичай використовуються для покращення продуктивності там, де певні завдання набагато ефективніше виконують технології, наприклад, програмна купівля реклами, яка вимагає такої високої швидкості обробки даних і автоматизації, що вже давно не під силу людині.

За функціями (спрощ. назва «Функціональний штучний інтелект»)

Оскільки більшість дослідників штучного інтелекту є комп'ютерними науковцями та інженерами, вони вважають, що штучний інтелект слід розглядати, як певну функцію, яка перетворює вхідні дані (сприйняття) у вихідні дані (дії), що по суті і слугує визначенням комп'ютерної програми.

Типовими є думки: Дж. Маккарті вважає, що «штучний інтелект – це наука та розробка інтелектуальних машин і систем, особливо інтелектуальних комп'ютерних програм, спрямованих на те, щоб зрозуміти людський інтелект. При цьому використовуються методи не обов'язково біологічно правдоподібні. Інтелект – це обчислювальна частина здатності досягати певної мети в світі. Різні види і ступені інтелекту зустрічаються у людей, багатьох тварин і деяких машин» та «в основі штучного інтелекту повинні бути алгоритми, що здатні вирішувати проблеми так само, як люди» [141].

Більш систематичною та обґрунтованою видається така позиція: «результат у штучному інтелекті складається з постановки конкретної проблеми обробки інформації, формулювання обчислювальної теорії для неї, побудови алгоритму, який її реалізує, і практичної демонстрації того, що алгоритм успішний».

Зважаючи на такі підходи, сфера штучного інтелекту часто трактується як така, що заснована на окремих когнітивних функціях, таких як пошук, міркування, планування, навчання, вирішення проблем, прийняття рішень, спілкування, сприйняття, дія тощо, кожна з яких має свої обчислювальні формулювання та алгоритмічну реалізацію [15, с. 97].

За принципом (спрощ. назва «Принциповий штучний інтелект»)

Наука завжди шукає прості й єдині пояснення складних і різноманітних явищ. Тому не дивно, що деякі дослідники штучного інтелекту намагаються визначити фундаментальний принцип, за допомогою якого людський інтелект можна пояснити та відтворити в певній технології на загальному рівні.

Інтуїтивно «інтелект» асоціюється зі здатністю відшукати найкраще вирішення ситуації (яка потребує вирішення).

Однак таке визначення було б тривіальним, якщо воно вимагає від суб'єкта вичерпної оцінки всіх можливих рішень і вибору з них найкращого. Щоб бути більш реалістичним, Г. А. Саймон запропонував поняття «обмеженої раціональності», яке обмежує те, що суб'єкт може знати та робити [177, с. 26]. С. Рассел стверджував, що інтелектуальні суб'єкти повинні мати «обмежену оптимальність», тобто здатність генерувати максимально успішну поведінку, враховуючи доступну інформацію та обчислювальні ресурси [173, с. 58].

Цей тип визначення можна назвати «принциповий штучний інтелект», оскільки він вимагає, щоб технологія штучного інтелекту дотримувалася основоположних принципів, які подібні до принципів функціонування людського розуму [21, с. 94].

Слід зазначити, що існує чимало визначень і трактувань поняття «штучний інтелект» в інтерпретації різних авторів залежно від того, що покладено в основу наукового дослідження, та які не завжди відповідають вказаним вище способам визначення розглядуваного терміну. Не вдаючись до детального аналізу кожного із них, слід навести декілька для відображення повної картини стану розвитку наукової думки з цього приводу.

Відповідно до визначення О. А. Баранова поняття штучного інтелекту у науці визначається через поділ його на види за критерієм ступеня відтворення когнітивних функцій людини та впливу останньої на процес прийняття рішень чи здійснення певної діяльності. Дослідник запропонував такі види штучного інтелекту та їх розуміння:

– «Прикладний штучний інтелект» («слабкий штучний інтелект», «вузький штучний інтелект» або «обмежений штучний інтелект»), під яким слід розуміти

сукупність комп'ютерних програм, які максимально наближено імітують одну або кілька когнітивних функцій людини і використовуються в процесі здійснення конкретної діяльності без участі людини для досягнення поставлених цілей відповідно до заздалегідь визначених критеріїв і параметрів;

– «Загальний штучний інтелект» (або «сильний штучний інтелект»), який розглядається як сукупність комп'ютерних програм, які еквівалентно імітують безліч когнітивних функцій людини та використовуються для здійснення будь-якого виду діяльності без участі людини для досягнення поставлених цілей з певними критеріями і параметрами;

– «Штучний суперінтелект» – це сукупність комп'ютерних програм, що імітують повну множину когнітивних функцій людини, додаючи свідомість, суб'єктивні переживання, почуття гідності, поваги, краси тощо, які значно перевищують людські інтелектуальні показники, що дає змогу здійснювати будь-яку діяльність без участі людини для досягнення самостійно визначених цілей за самостійно визначеними критеріями та параметрами [6, с. 22].

Натомість В. І. Гарбарчук виділяє три базових підходи до проблематики штучного інтелекту:

1) антропологічний (біологічний), що зорієнтований на створення штучного мозку, штучного розуму та інтелекту, подібних до їх природніх аналогів;

2) абстрактно-теоретичний, зорієнтований на створення математичних моделей і відповідних абстрактних систем штучних мозку, розуму та інтелекту, з подальшим експериментуванням на цих моделях з кінцевою метою практичної реалізації відповідних інтелектуальних штучних систем;

3) гібридний (комбінований), побудований на синтезі двох вказаних вище підходів [9, с.48].

Загалом всі наявні доктринальні дефініції розглядуваного терміну доцільно диференціювати на дві великі групи: до першої групи належать визначення, що характеризують сферу наукового знання, де штучний інтелект є частиною такого наукового знання або вивчається його потенційна можливість

застосування, до другої групи – визначення, що характеризують ознаки і властивості певних пристроїв або систем, які створені з використанням технологій штучного інтелекту [22, с. 70].

Прикладом однієї з найпоширеніших думок, що належать до першої групи, часто наводяться слова Р. Курцвейла, який вважає, що під терміном «штучний інтелект» слід розуміти науку створення комп'ютерів, здатних робити речі, які людина робить із використанням свого інтелекту [133, с. 14].

Схоже висловлюються Д. Кастро і Дж. Нью, на переконання яких, штучний інтелект – це «сфера комп'ютерних наук, присвячена створенню обчислювальних машин і систем, що виконують операції, аналогічні людському навчанню і прийняттю рішень» [78, с. 2].

Кембріджський словник трактує «штучний інтелект» як вивчення способу виготовлення машин, які мають деякі якості, якими володіє людський розум, такі як здатність розуміти мову, розпізнавати картинки, розв'язувати проблеми та вчитися [43].

У цьому контексті можна згадати визначення штучного інтелекту, запропоноване Е. Річем, К. Найтом і Ш.Б. Нейром – як «науку про те, як змусити комп'ютери робити речі, які люди в даний час роблять краще» [166, с. 3].

Існує низка складних визначень, в яких дослідники намагаються розкрити функціональні детермінанти штучного інтелекту. Водночас, більш глибокий розгляд цього питання не є доцільним у межах цієї роботи. Слід лише зазначити, що для цілей цього дисертаційного дослідження більший інтерес становлять дефініції, які стосуються другої групи, оскільки у контексті створення потенційно охороноздатних результатів інтелектуальної діяльності важливіше значення мають ознаки та властивості комп'ютерних технологій, ніж характеристики окремої галузі наукового знання.

Що ж таке сучасна технологія штучного інтелекту? Багато фахівців розглядають технологію штучного інтелекту як обчислювальну систему, основу якої складають комп'ютерні програми. Проте певна роль також відводиться апаратному обладнанню (англ. hardware).

Наприклад, в умовах того, що апаратні засоби не оптимізовані для жодного з типів додатків, для забезпечення більш високої продуктивності своїх напівпровідникових систем компанія «ІВМ» використовує різні алгоритмічні та апаратні прискорювачі, адаптовані для глибокого машинного навчання. Поряд з цим компанія розробляє нове апаратне обладнання з більшою обчислювальною потужністю, включаючи квантову обчислювальну техніку, для досягнення більшого ефекту від взаємодії алгоритмів штучного інтелекту та фізики компонентів системи, і вже працює над створенням чіпів нового покоління, призначених для цих цілей [51]. Тобто апаратне обладнання, особливо нові типи квантових пристроїв, можуть прискорити роботу алгоритмів, що використовуються в технологіях штучного інтелекту. Компанія Microsoft також веде розробку власних процесорів для забезпечення роботи систем штучного інтелекту [143].

Важлива роль у забезпеченні функціонування технологій штучного інтелекту належить також модулям або блокам інформації, які є, по суті, базами даних, які використовуються з метою машинного навчання. Наприклад, під час навчання системи «Ватсон Здоров'я» (англ. «Watson Health») щодо онкологічних захворювань компанія «ІВМ» тісно співпрацює з Центром ракових захворювань «Memorial Sloan Kettering», фахівці якого створюють типові ситуації для навчання машини з урахуванням передового досвіду та на основі реальних випадків.

На підставі викладеного, під поняттям «технологія штучного інтелекту» з метою вирішення питань правової охорони створюваних нею результатів слід розуміти: «Технологія штучного інтелекту – це комп'ютерна система, що є сукупністю алгоритмів, програм для електронних обчислювальних машин, баз даних та апаратного забезпечення, що працюють шляхом використання можливостей та функціоналу штучного інтелекту».

З'ясувавши понятійний апарат, зосередимо увагу на ключових технічних аспектах технології штучного інтелекту, що характеризують її здатність

автономно створювати результати шляхом імітації інтелектуальної діяльності людини.

У найпростішій формі штучний інтелект – це комп'ютер, який діє та приймає рішення, які видаються розумними. Згідно з філософією Алана Тюрінга, штучний інтелект імітує те, як люди діють, відчувають, говорять і приймають рішення. Цей тип інтелекту надзвичайно корисний в організаційному середовищі: завдяки своїй здатності до імітації штучний інтелект може ідентифікувати закономірності, які оптимізують тенденції, пов'язані з виконанням певних завдань. Крім того, на відміну від людей, штучний інтелект ніколи не втомлюється фізично, і, доки йому надходять дані, він буде працювати.

Ці властивості свідчать про те, що штучний інтелект ідеально підходить для виконання рутинних завдань нижчого рівня, які повторюються та виконуються у закритій системі управління. У такій системі правила гри чіткі і на них не впливають зовнішні чинники. Наочним прикладом є конвеєр, де на безперервність робочого процесу працівників не впливають зовнішні фактори, як-от робочі зустрічі. Так, конвеєр – це саме те місце, куди Amazon розміщує алгоритми у ролі менеджерів по нагляду за працівниками та навіть звільненням їх.

Оскільки робота повторюється і підлягає чіткій процедурі оптимізації ефективності та продуктивності, штучний інтелект здатний працювати точніше за наглядачів-людей.

Водночас, людський потенціал (здібності) значно більший. На відміну від «здібностей» штучного інтелекту, які реагують лише на доступні дані, люди спроможні уявляти, передбачати, відчувати та оцінювати мінливі ситуації, що дозволяє їм переходити від короткострокових проблем до довгострокових [23, с. 99].

Ці здібності є унікальними для людей і для роботи не потрібен постійний потік зовнішніх даних, як у випадку зі штучним інтелектом.

Таким чином люди – це те, що ми називаємо справжнім (автентичним) інтелектом – інший тип штучного інтелекту, якщо так можна висловитися.

З урахуванням цього, деякі дослідники говорять про «слабкий» і «сильний» штучний інтелект: «слабкий» штучний інтелект спрямований на створення визначеного результату і лише наближено імітує людський інтелект, тоді як функціонування «сильного» штучного інтелекту базується на динамічному процесі, схожому на когнітивні процеси людського мозку.

Як зазначає Х. М. Болер, у випадку «слабкого» штучного інтелекту, машина запрограмована таким чином, що програміст має прямий контроль над створюваними машиною результатами. «Сильний» штучний інтелект дозволяє машині «думати» самостійно, оскільки вона запрограмована на можливість здійснення будь-якого (випадкового, довільного, тобто такого, що здійснюється без будь-якого або при мінімальному зовнішньому втручанні) вибору та автономію, внаслідок чого зв'язок людини з результатом діяльності технології штучного інтелекту значно ослаблений [68, с. 7].

Штучні нейронні мережі створюються на кшталт структури людського мозку. Мережа складається з базових обчислювальних одиниць – «нейронів», кожен з яких працює за принципом релейного пристрою «увімкнено-вимкнено». Такий «нейрон» стежить за вихідним сигналом низки інших нейронів, ніби «голосуючи» при цьому шляхом увімкнення, якщо достатньо інших нейронів проголосували «за» (тобто включилися). Як правило, нейрони розташовуються у так званих кулях: перша куля приймає вхідні дані, проміжні кулі створюють різні комбінації цих даних, а остання – результат (вихідні дані). Важливим при цьому є те, що ця схема не прописується заздалегідь, а адаптується у процесі шляхом спроб і помилок. Спочатку результати, що видаються, є випадковими, але потім їх якість покращується [145]. Іншими словами, штучна нейронна мережа шляхом спроб і помилок накопичує інформацію про свою роботу та отриманий результат і тим самим, удосконалює свою роботу, тобто – самонавчається.

У результаті автономні системи штучного інтелекту виконують комплексні процеси на основі попереднього досвіду. Вони використовують дані, роблять на їх основі аналітичні висновки, на основі висновків формують інструкції та реалізують дії на основі цих інструкцій, імітуючи когнітивні

функції людського мозку [161, с. 36]. Автономні технології штучного інтелекту здатні самостійно, виходячи з наявних у їх розпорядженні даних та оцінки конкретного контексту, обирати серед альтернативних варіантів той, який дозволяє досягнути поставленої мети. Таким чином, на відміну від автоматизованих систем, автономні системи здатні реагувати на ситуації, які не були попередньо запрограмованими або очікуваними на стадії підготовки їх до експлуатації, що підтверджується результатами досліджень [121, с. 274].

Останнім часом численні дослідницькі організації (зокрема, Google Brain і Deep Mind компанії Google, OpenAI компанії Tesla, Массачусетський технологічний інститут, Каліфорнійський університет), які займаються дослідженнями в галузі штучного інтелекту, почали розробляти системи, які навчають машини для навчання інших машин, що можливо лише за наявності потужної обчислювальної техніки, великомасштабного аналізу даних та програмного забезпечення, які у сукупності дозволяють забезпечити процес імітування машинами розумових здібностей та навичок людини.

На думку К. Р. Девіса, потенціал для навчання технологій штучного інтелекту, які отримують доступ до величезного масиву даних, та враховуючи необмежену здатність машин їх засвоювати, буде просто неймовірним [88, с. 614].

Більше того, науковець вважає, що у найближчому майбутньому технології штучного інтелекту з урахуванням досвіду, отриманого шляхом самонавчання, будуть здатні самостійно переписати початкове базове програмне забезпечення, тобто здійснити автоматичне перепрограмування [88, с. 613].

Як узагальнення основних технічних властивостей сучасних технологій штучного інтелекту, хотілося б навести їх характеристики, що виділяють Ш. Яніскі-Равід і К. Ліу, а саме: здатність до творчості; здатність створювати непередбачувані результати; незалежність; автономність функціонування; раціональне здійснення обробки даних; розвиток та мінливість з урахуванням нових даних; здатність до навчання, накопичення та оцінки даних шляхом взаємодії із зовнішнім середовищем; ефективність та точність; здатність робити

вільний вибір з наявних альтернативних варіантів, який орієнтований на досягнення кращого результату [205, с. 2224-2228].

Отже, можна з упевненістю сказати, що штучний інтелект – технологія, яка має пряме відношення до ідеї людини, оскільки зразком для створення штучного інтелекту є «природний» людський інтелект [2, с. 89].. Проте наразі штучний інтелект навряд чи є «дзеркалом людської природи», а уявлення про нього як про виключно технологічне явище є некоректним.

Сучасний штучний інтелект є чимось більшим, ніж виключно технологічне явище, адже його успішне функціонування у цифровому та фізичному середовищі потребує зворотного зв'язку, який він отримує від людей, впливаючи на «нетехнічні» з точки зору традиційної етики аспекти життя: людське повсякдення (життєсвіт), форми комунікації та пізнання.

Підсумовуючи, можна сказати, що «штучний інтелект (комп'ютерна програма, яка генерує певні об'єкти) у правовому регулюванні розглядається як новий виклик для правової системи, нове явище, правовий феномен у структурі правовідносин, новий об'єкт для правового регулювання, оскільки штучний інтелект здатний генерувати і створювати різні твори науки, літератури і мистецтва, що є невід'ємною сферою діяльності в сучасній цифровій економіці» [1, 60]. Крім того, інші науковці слушно наголошують, що «розвиток сфери інформаційних (інформаційно-комунікаційних) технологій як креативної індустрії неможливий без належної правової охорони об'єктів інтелектуальної власності (зокрема, комп'ютерних програм, баз даних, вебсайтів, відеоігор тощо)» [13, 38].

Для українського законодавця, штучний інтелект є відносно новим терміном, хоча Україна вже «заклала перший камінь» в розвиток та регулювання штучного інтелекту. Так, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2020 року № 1556-р було схвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні.

Концепція визначає штучний інтелект як організовану сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні

комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань [30].

Крім цього, варто наголосити, що визначення штучного інтелекту також міститься у Законі про штучний інтелект, який ухвалений 13 березня 2024 року Європейським парламентом. Відповідно до цього Закону штучний інтелект – це сімейство технологій, які швидко розвиваються, що сприяє широкому спектру економічних, екологічних та соціальних переваг в усьому спектрі галузей і соціальних діяльностей.

Цей нормативний акт, запропонований 21 квітня 2021 року Європейською комісією, метою якого є запровадження спільної нормативно-правової бази для штучного інтелекту (ШІ).[28] Сфера його дії охоплює всі сектори (за винятком військового) та всі типи штучного інтелекту. Як елемент регулювання продуктів, пропозиція не наділяє правами окремих осіб, але регулює діяльність постачальників систем штучного інтелекту та суб'єктів, які користуються ними у професійній діяльності .

Запропонований Закон ЄС про штучний інтелект поклинай класифікувати та регулювати програми штучного інтелекту на основі їхнього потенційного ризику. Ця класифікація в основному поділяється на три категорії: заборонені практики, системи з високим ступенем ризику та інші технології штучного інтелекту [28].

Заборонені практики – це ті, що використовують штучний інтелект з метою свідомої маніпуляції або зловживання слабкостями людей, що може завдати фізичну чи психічну шкоду, призвести до невибіркового використання біометричної ідентифікації в реальному часі у громадських місцях для забезпечення правопорядку або використання владою «соціальних оцінок», отриманих за допомогою штучного інтелекту, для обмеження прав окремих осіб

чи груп. Закон повністю забороняє останнє, в той час, як для перших трьох пунктів пропонується режим дозволу в контексті правоохоронної діяльності.

Згідно із Законом, системи з високим ступенем ризику – це системи, які становлять значну загрозу здоров'ю, безпеці або основним правам людини. Вони потребують обов'язкової оцінки відповідності, яку постачальник здійснює самостійно, перед тим, як ввести їх на ринок. Особливо небезпечні програми, такі як для медичних пристроїв, вимагають, відповідно до вимог Закону про штучний інтелект, щоб результати самостійного аудиту постачальника були розглянуті уповноваженим органом, який здійснює оцінювання відповідно до чинних нормативних актів ЄС, таких як Регламент про медичні вироби.

Резюмуючи дослідження поняття штучного інтелекту, можемо виснувати, що штучний інтелект можна визначати як здатність машин і програм аналізувати отриману інформацію, робити висновки, приймати на їхній основі рішення. Основними характеристиками таких пристроїв є вміння постійно навчатися, накопичувати знання й успішно їх застосовувати, тобто йдеться про здатність до тих дій, які виконує людський мозок.

1.2 Творча діяльність в умовах розвитку технологій штучного інтелекту

Перш ніж розпочати огляд наявних підходів та поглядів щодо творчої діяльності та яке місце у ній займають чи можуть зайняти технології штучного інтелекту, слід зробити невелику ремарку, яка буде полягати в тому, що в межах цього підрозділу та загалом і всієї роботи, з метою уникнення різнотлумачення, поняття «творчість», «творча праця» та «творча діяльність» (яке більш відповідає положенням чинного законодавства, що регулюють правовідносини у сфері інтелектуальної власності) слід розглядати як синоніми та такі, що носять однакове змістове навантаження.

Вчені та практики в усьому світі все частіше задаються питаннями, пов'язаними насамперед із правовою охороною результатів, створюваних технологіями штучного інтелекту. Чи підлягають такі результати охороні як об'єкти права інтелектуальної власності? Хто є автором (творцем) результатів, що створюються технологіями? Кому належать суб'єктивні права на них?

Пошук відповідей на ці запитання варто розпочати з розгляду аспекту творчої діяльності як необхідної умови надання правової охорони результатам інтелектуальної діяльності через призму сучасного рівня та перспектив розвитку технологій штучного інтелекту.

В основі створення будь-якого результату інтелектуальної діяльності лежить творча праця людини, що є наріжним каменем концепції правової охорони цих об'єктів. Творча складова – це обов'язковий елемент результатів інтелектуальної діяльності та необхідна умова надання їм правової охорони як об'єктам права інтелектуальної власності.

Від тлумачення поняття «творча діяльність» та визначення відповідних критеріїв охороноздатності залежить вирішення питання про визнання конкретної особи автором (творцем) результату інтелектуальної діяльності та надання правової охорони.

В той же час, ні в цивілістичній доктрині, ні на законодавчому рівні відсутнє визначення творчої діяльності з позиції права інтелектуальної власності.

У межах цього підрозділу ми спробуємо заглибитися у поняття «творчість» та встановити, яку роль може бути відведено штучному інтелекту у творчій діяльності.

Творчість досліджується десятиліттями, але до цього часу відсутня єдність щодо визначення цього терміна. Існує понад сто визначень цього поняття, і їх кількість постійно зростає.

Природа творчості має два аспекти: 1) персоноцентристський – творчість є реалізацією здібностей суб'єкта творчої праці, 2) соціоцентристський – творчість виступає як діяльність людини, результатом якої є суспільно значущий продукт [3, 17].

Творчістю називають діяльність людини, спрямовану на пізнання та перетворення дійсності, що створює нові, оригінальні, ніколи раніше не існуючі предмети, твори тощо з метою удосконалення матеріального та духовного життя суспільства.

На сьогоднішній день існують загально прийняті концепції визначення творчості. Однією з них є можливість вивчення творчості з чотирьох різних точок зору: людина, преса, процес, продукт, тобто так звані «чотири П» (анг. «people, press, process, product») [123, с. 195].

Як відзначає Ю. М. Резнік, творчість є не виробництвом і тиражуванням нових продуктів, а певним актом посвячення людини у таємниці світу, переходом від персональності людини з її індивідуальним досвідом до трансперсонального стану, в якому виявляються та актуалізуються невідомі раніше можливості [9, 196]. Висновки в цій же площині робить Т. І. Левченко, звертаючи увагу, що творчість – це створення нового, а не прагнення кінцевого продукту [10, 397]. Як зауважує І. М. Меліков, коли діяльність спрямована на результат, така діяльність є працею, і тільки спрямованість на процес є творчістю. Результат прив'язує діяльність до світу, підпорядковує її до певних умов, а творчий процес є тим, що звільняє від залежностей та причинної обумовленості. Діяльність, спрямована сама на себе, приносить значимий результат, свобода від результату у творчості і означає досягнення результату [6, 17].

Отже, «формулу» творчої діяльності можна описати так. На підсвідомому рівні людини з'являється образ, підсвідомість транслює його свідомості. Роль останньої полягає в тому, щоб надати цьому образу певну конкретику і виробити рішення, яким чином він може бути втілений у відповідній формі. Свідоме осмислення поштовхів й осяянь, які виникли у підсвідомості, необхідне для того, щоб людина, використовуючи ті чи інші інструменти, могла виразити свій задум в об'єктивній формі.

Поняття творчості найкраще виражає потенціал людських здібностей. Виходячи з порівняння інтелекту технологій з людським, звернення до концепції творчості має першочергове значення. Але як бути з технологіями, які не тільки не люди, а й небіологічні? Чи доцільно було б говорити про них у термінах художнього інтелекту та творчості? Простіше кажучи, «чи можуть технології творити мистецтво?».

У своїй книзі про творчість Р. К. Соєр пояснює, що «хоча комп'ютерні програми зі штучним інтелектом володіють світовим титулом у шахах і можуть перебирати купи даних та ідентифікувати шаблони, невидимі для людського ока, вони все одно не можуть оволодіти повсякденними творчими навичками» [176, с. 4]. Він пояснює творчість інтеграцією трьох підходів: індивідуального, когнітивного та культурного. Ґрунтуючись на індивідуальному підході, вчений наголосив, що «творчість є новою розумовою комбінацією, яка виражається у навколишньому світі» [176, с. 7]. Таким чином, він проілюстрував творчість, використовуючи три основні змістовні ознаки, першою з яких є те, що «творчість є новою».

Він мав на увазі, що новизна або оригінальність є найважливішою необхідною властивістю творчої ідеї чи поведінки. Повторення попередньої поведінки не кваліфікує її як творчу, тому щоденні дії, такі як поїздка на роботу і назад одним і тим же шляхом, не є творчою моделлю дій. Керуючись припущеннями Р. К. Соєра, М. Боден вказала, що «творчі ідеї непередбачувані» [67, с. 1]. Отже, аспект творчості має володіти певним ступенем новизни.

З іншого боку, М. Боден виявляє нове сприйняття новизни. Вона вказує, що діти можуть уявляти нові для них концепції. Тобто, якщо хтось інший міг думати про певне поняття раніше, це не надає цим ідеям нетворчого статусу. У цьому випадку М. Боден виділяє аспекти історичної творчості та психологічної творчості. Використовуючи ці відмінні аспекти, М. Боден висвітлює нову парадигму творчих ідей. Психологічна творчість передбачає еволюцію непередбачуваних ідей, які є новими для індивіда, який її висуває, незважаючи на те, що ідея була задумана іншими людьми. Якщо ідея цілком нова і жодна людина її не висувала, тоді вона стає прикладом історичного акту творчості [67, с. 2]. Отже, виходячи з припущення М. Боден, новизна не обов'язково означає, що про це не думали раніше.

Це виявляє другу ознаку творчості, яку виділив Р. К. Соєр: «творчість – це комбінація» [176, с. 7]. Кожна думка чи ідея є сукупністю переважаючих думок. Запам'ятовування раніше зрозумілої концепції не вказує на творчий характер конкретної дії; натомість творчість – це поєднання різноманітних існуючих концепцій, які ніколи не об'єднувалися кимось іншим. Виходячи з такої інтерпретації, можна припустити, що, оскільки картини, створені штучним інтелектом, є комбінацією різних картин минулого, вони є творчими, бо об'єднують різні ідеї, щоб створити нову ідею дивовижним і непередбачуваним шляхом.

Це підводить нас до третьої ознаки Р. К. Соєра: «творчість виражається у навколишньому світі» [176, с. 7]. На думку Д. Курта, щоб щось сприймалося як творче, воно має бути певним чином виражене, оскільки якщо ідея задумана в чийсь голові, але не висловлена, то її не бачать і не розуміють [132, с. 24]. Це означає, що задуману ідею потрібно сформулювати, щоб отримати зворотний зв'язок від суб'єкта, який таку творчість сприйматиме.

Що ж до елементів творчості, то Ч. Валія представляє чотири визначальні елементи творчості [197, с. 2-3]. Автор проаналізував визначення творчості від різних авторів і знайшов спільний елемент для всіх – вони охарактеризували творчість як акт, процес, дію.

Отже, перший елемент, встановлений цим автором, описує творчість як певний процес.

Другий елемент, запропонований автором, визначає творчість як створення (анг. creation), а не відтворення.

Третій елемент полягає в тому, що творчість визнає неоднозначність.

Нарешті, четвертий елемент полягає в тому, що творчість – це чутливість у сприйнятті проблеми.

Визначення творчості також представлено П. Саркар і А. Чакрабарті. Як і в попередньому дослідженні, автори розглянули широке коло визначень цього поняття, наведених декількома фахівцями та дослідниками, щоб визначити фундаментальні аспекти, які його характеризують:

Творчість – це створення чогось нового й цінного. Іншими словами, творчість – це здатність або процес, під час якого людина (або суб'єкт) створює «щось», що є «новим» і «цінним» (...). Це «щось» може бути «проблемою», «рішенням», «роботою», «артефактом», «твердженням», «відкриттям», «думкою», «ідеєю» або «судженням» залежно від контексту [175, с. 16].

Автори також пропонують концепцію трьох важливих здібностей, які визначають творчість.

Перша стосується здатності створювати нові ідеї. Ці ідеї, об'єднані разом, можуть дати форму тому, що в світі мистецтва називають концепцією. А цінна концепція повинна стимулювати до створення нових ідей і сприяти створенню значущих зв'язків. Уміння правильно передати ці ідеї має вирішальне значення для створення мультимедійних продуктів. Експресивність є одним із атрибутів, який може сприяти ефективній передачі ідей та емоційних станів.

Друга здібність, яку П. Саркар і А. Чакрабарті визначають як важливу у творчості, пов'язана із здатністю судити про те, наскільки новими є створені концепції/результати. Згідно з М. Ранко та Г. Дж. Єгером новизна та унікальність часто характеризуються як інтегруючі аспекти оригінальності, ключового елемента творчості [172, с. 95].

Нарешті, ще одним важливим елементом є те, як людина здатна сприйняти корисність результату процесу генерування ідей.

Авторське право охороняє твори у галузі науки, літератури і мистецтва, однак цей поділ є доволі умовним і не має практичного значення. Зокрема, твори науки, викладені у письмовій формі, відносяться до літератури. Музика належить до сфери мистецтва, однак нотний запис музичного твору – до літератури. Географічні, топографічні та інші карти, створені шляхом малювання, є продуктом синтезу науки та образотворчого мистецтва. Комп'ютерні програми і бази даних не відносяться ні до науки, ні до літератури, ні до мистецтва, що не перешкоджає їм бути об'єктами авторського права. Тому навіть коли у творі неможливо виокремити конкретну сферу, це не впливає на можливість надання йому правової охорони. В авторському праві виділяється три види творчості: художня, наукова і технічна.

Художня творчість має зв'язок із мистецтвом – формою культури, що пов'язана із здатністю суб'єкта до естетичного освоєння життєвого простору, його відтворення в образно-символічному ключі, спираючись на ресурси творчої уяви [18, 121]. Створюючи твори мистецтва, художник створює певну матеріальну структуру, з допомогою якої впливає на тих, хто сприймає його витвір, формує в адресата певне естетичне ставлення до об'єктивної дійсності [19, 94]. Художня творчість має на меті створення художніх образів, які можуть бути виражені у тексті (літературні твори художнього характеру), статичному зображенні (образотворче мистецтво, фотографія), рухомому зображенні (аудіовізуальний твір), танцювально-пластичній композиції (хореографічний твір) тощо.

У статті «Трикутна теорія творчості» Р. Дж. Стернберг аналізує різні фактори, які відіграють роль у художній творчості. Розвиток цієї теорії став результатом багаторічних досліджень. Спочатку автор створив інші теорії, що обертаються навколо творчості, а саме інвестиційну теорію творчості та рушійну теорію творчих внесків [182, с. 52].

Інвестиційна теорія творчості розроблена за участю Т. Любарта. Ключова ідея цієї теорії полягає в тому, що творчість виникає як результат вибору. Автор стверджує, що найбільші виклики для творчості виникають через обмеження, які накладає на себе сама людина: «Тому найбільшою перешкодою для творчості часто є не суто обмеження з боку інших, а радше обмеження, які людина накладає на власне мислення». Крім того, творчий процес може мати свій початок з різних місць і бути результатом зовнішнього впливу [182, с. 53]. У цій теорії Р. Дж. Стернберг підкреслює, що творчість можна розвинути як навичку, докладно описуючи численні фактори, які значною мірою сприяють її покращенню.

Автор пояснює, що на творчий процес впливає ціла низка різних чинників, таких як «(а) здібності, (б) знання, (в) стилі мислення, (г) особистісні якості, (д) мотивація (особливо внутрішня мотивація) та (е) середовище».

Він стверджує, що суб'єкт може мати вроджену творчу здатність, але через обмеження навколишнього середовища бути обмеженим у вираженні цієї здатності. Крім того, «(...) люди повинні бути не просто зухвалими; вони також повинні володіти аналітичними навичками, щоб оцінити якість своїх ідей, практичними навичками, щоб переконувати інших у цінності своїх ідей, пристрасно досягати своїх творчих ідей та цілей і стійкістю, щоб вистояти перед лицем опозиції» [182, с. 52]. Ця теорія слугувала важливою основою для розвитку трикутної теорії творчості.

У трикутній теорії творчості Р. Дж. Стернберг обговорює основні аспекти для розвитку творчості, наголошуючи на тому, як випробування та переналаштування моделі реальності суб'єкта можуть вплинути на його творчі починання: «(...) оптимальний рівень творчості є результатом не просто кидання виклику натовпу – тобто іншим людям із більш звичайними усвідомленими переконаннями – але й від кидання виклику собі та власним переконанням, а також кидання виклику зазвичай невизнаним і, можливо, несвідомим припущенням («Дух часу», нім. *Zeitgeist*), на яких власні і переконання інших є вбудованими» [182, с. 54].

Наукова творчість пов'язана з дослідженнями, пошуком нових зв'язків між об'єктами, нових закономірностей. Наукову творчість можна охарактеризувати як здібності мислення, які дозволяють людям розробляти безліч оригінальних ідей в різних сферах, використовуючи міждисциплінарні та інноваційні підходи в галузі науки, техніки і мистецтва (естетики), щоб вирішити ту чи іншу проблему [20, 182]. Її суть і зміст полягають в створенні й постійному вдосконалюванні теоретичної моделі об'єктивної реальності [21, 133]. На відміну від художньої творчості, науковець не вигадує, не фантазує, а досліджує, шукає зв'язки між об'єктами, методи і способи, закономірності, обґрунтування, пояснення, висуває гіпотези, знаходить проблеми, пропонує шляхи їх вирішення. Наукова творчість цілком справедливо вважається соціальним феноменом, адже вона спрямована на пізнання, на розвиток існуючих знань чи утворення нових

Технічна творчість – особливий вид діяльності, пов'язаний з науково-технічною інформацією, продуктивно-дослідницькою роботою, з використанням технічних засобів та інформаційних технологій [22, 31]. Її специфіка розкривається, зокрема, в таких рисах: 1) велика близькість до потреб виробництва; 2) відносна недовговічність продуктів творчості, особливо в зв'язку з прискоренням темпів науково-технічного і технологічного прогресу; 3) одночасність творчих результатів (отриманих різними авторами незалежно один від одного – А. Ш.), що набуває майже регулярного характеру завдяки подібним методикам, технологіям і т.д.; 4) менша залежність від здібностей дослідника в силу більшої технологічності процесу технічної творчості; 5) більш виражений колективізм у творчій діяльності, що виражається й у кількості учасників творчих груп, і в глибині поділу праці між ними [23, 58]. Технічна творчість більшою мірою належить до сфери інноватики, науковотехнічного прогресу і має безпосередній зв'язок з науковими відкриттями, винаходами, промисловими зразками, корисними моделями, конструюванням. Однак результатами технічної творчості є також твори, форма вираження яких містить обов'язкову технічну складову (комп'ютерні програми, електронні бази даних тощо).

Один і той же твір може містити в собі прояви різних видів творчості. Комп'ютерні ігри, мультимедійні твори поєднують художню і технічну творчість, твори архітектури можуть виступати результатом взаємодії всіх трьох видів творчості. Для надання тому чи іншому об'єкту авторсько-правової охорони не має значення, в якій сфері створено об'єкт, вирішальним є лише те, чи належить цей об'єкт до результатів творчої діяльності.

22 грудня 2022 року в Україні був прийнятий новий Закон «Про авторське право і суміжні права». Новий нормативно-правовий акт істотно змінив положення Закону України «Про авторське право і суміжні права» 1993 року.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», автором є фізична особа, яка своєю творчою діяльністю створила твір [27]. Особи, які не внесли особистого творчого внеску у створення результатів інтелектуальної діяльності, не визнаються їх авторами.

Цей підхід є традиційним для українського права, і така концепція закріплена також у національному законодавстві більшості країн світу.

Крім цього, важливими новелами зазначеного закону є, насамперед, визначення основних понять у сфері авторського права, таких як «твір», оприлюднення, копія твору й інші. Також у законі про авторське право визначені основні ознаки твору. Це є показовим і важливим, оскільки попередній закон не визначав окремо ознаки твору як об'єкта авторського права. Відсутність легального визначення поняття твору та його ознак ускладнювало, в окремих випадках, розуміння правової природи низки об'єктів авторського права.

Відповідно до п. 56 ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» твір – це оригінальне інтелектуальне творіння автора (співавторів) у сфері науки, літератури, мистецтва тощо, виражене в об'єктивній формі.

Отже, основними ознаками твору є – оригінальність і об'єктивна форма. Такий підхід до визначення ознак твору як об'єкта авторського права відрізняється від практики, яка довгий час серед ознак твору виділяла творчість та об'єктивну форму. Тобто творчість замінена оригінальністю. Однак на

переконання багатьох авторів виділення такої ознаки твору як оригінальність є дискусійним та неоднозначним.

Крім того, до набрання чинності зазначеного нормативно-правового акту в Україні було відсутнє правове регулювання щодо неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою.

Згідно з п. 35 ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» оригінальність твору – це ознака (критерій), що характеризує твір як результат власної інтелектуальної творчої діяльності автора та відображає творчі рішення, прийняті автором під час створення твору. Виходячи зі змісту цього поняття, оригінальність поглинає інтелектуальну й творчу діяльність авторів. Для правильного розуміння оригінальності в контексті нового закону слід визначити лінгвістичне значення слів «творчість», «оригінальність».

За загальним правилом творчість – це цілеспрямована розумова діяльність людини, результатом якої є щось якісно нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю, унікальністю. За загальним правилом оригінальність – це щось своєрідне, особливе. Виходячи з наведених понять «творчості» й «оригінальності» можемо виснувати, що оригінальність, як власне і унікальність, і новизна, є змістом творчості.

Однак, згідно з логікою законодавця, творчість є «елементом» оригінальності. У такому випадку не зрозуміло, чи будуть унікальність і новизна елементами оригінальності? Здається, що подібний підхід не відображає справжньої сутності термінів «творчість» і «оригінальність».

Деякі сучасні вчені-юристи, аналізуючи проблему розуміння «оригінальності» в авторському праві, розглядають «творчість» і «оригінальність» як ідентичні поняття.

Так, Л. Майданик у своїй статті пише, що «...переглядати поняття творчості в контексті авторського права є недоцільним, оскільки незалежно від рівня розвитку технологій лише людина здатна до абстрактного, емоційного мислення з подальшим об'єктивним вираженням такого творчого результату». У цій статті авторка вказує на рішення суду, у якому вказано, що «оригінальність твору

означає, що він не повинен бути скопійований з іншого твору і повинен містити значний обсяг власного творчого матеріалу». Науковець доходить висновку, що «...українська правозастосовна практика не має системного підходу до розуміння поняття оригінальності, однак спільним є застосування єдиної категорії «творчість» [20, с. 33].

З наведеного аналізу випливає, що дійсно і оригінальність, і творчість є тотожними критеріями, і використовуючи ознаку «оригінальність», мається на увазі, що твір створений творчою працею автора того або іншого виду об'єктів авторського права.

Аналіз іноземних джерел дає змогу визначити твір як об'єкт авторського права через термін «оригінальність». Оригінальність визначається у творчому та індивідуалізованому способі вираження форми виконання твору, якою б незначною не була частка такого творчого внеску або індивідуалізації.

При цьому, характеризуючи особливості похідних творів, іноземні автори вказують, що такі об'єкти авторського права повинні містити певний творчий внесок і бути результатом творчих зусиль їх автора. Виходячи із логіки наведеного, якщо присутній творчий характер роботи автора відповідного твору, то його можна вважати оригінальним. Аналізуючи смислове значення «оригінальності» об'єктів авторського права, які застосовуються закордонними авторами, можна зробити висновок про те, що мова йде, передусім про творчість, яка характеризує ознаки творів як об'єктів права. На нашу думку, оригінальність у цьому випадку розглядається як синонім творчості. Однак оригінальність і творчість не є синонімами.

Саме творчість є поняттям, що включає у себе оригінальність. Досліджуючи проблеми, пов'язані з розумінням творчості та оригінальності, можна відзначити, що з першого погляду, здається, що розуміння цих категорій очевидне. Однак, коли виникає практичне питання про застосування цих ознак для об'єктів авторського права, чіткої диференціації творчості та оригінальності немає, що також ускладнюється відсутністю відповідних визначень у законодавстві. Творчість є ширшим за змістом поняттям. Творчість необхідно

розглядати як діяльність людини, результатом якої буде щось, що відрізняється неповторністю, оригінальністю, новизною й унікальністю. Можна стверджувати, що кожний з перерахованих елементів може бути властивий тому або іншому виду твору .

Наприклад, у випадку, коли створюється первісний літературний твір, творчість – ознака, що означає, що він (літературний твір) є унікальним, оригінальним та новим. Однак, якщо цей же літературний твір буде перекладений на іноземну мову, то говорити про унікальність або новизну не доводиться. Однак, переклад, як похідний твір, створений творчою працею автора-перекладача, безумовно буде й оригінальним, і можна сказати, що неповторним. Будь-який переклад художнього твору є результатом творчої діяльності перекладача. Отже, переклад є об'єктом авторського права, навіть за відсутності новизни та унікальності.

Інший приклад – це твір мистецтва. Первісний твір мистецтва завжди буде і оригінальним, і унікальним, і новим. Інакше кажучи, усі елементи творчості властиві творам мистецтва. Коли створюється копія якого-небудь твору мистецтва, то їй (копії) не будуть властиві новизна, оригінальність, неповторність, однак сам процес створення такого об'єкта авторського права буде безумовно творчим. Це пояснюється тим, що творча праця є працею інтелектуальною, обумовленою результатом нервової енергії, усвідомленням навколишнього світу, його оцінкою, відбиттям у тих або інших формах. Творча праця – це праця, насамперед, духовна. Тому копія картини, скульптури завжди буде об'єктом авторського права, виходячи саме із загального розуміння творчості.

У юридичній літературі при визначенні суті творчості як ознаки об'єкта авторського права, вказується, що будь-який результат продуктивної творчості є несподіваним і оригінальним [4, с. 309]. Таким чином, на нашу думку, саме продуктивна творчість може розглядатись як конститутивна ознака всіх видів творів як об'єктів авторського права. Творчість є об'ємнішим за своїм змістом

поняттям, так як містить у собі всі необхідні елементи, що характеризують увесь процес творчості. Це й новизна, і унікальність, і оригінальність, і неповторність.

Вважаємо, що законодавець у новому законі про авторські права, закріплюючи ознаку оригінальність, а не творчість, все-таки мав на увазі достатньо широкий спектр творчої діяльності.

Оригінальність згідно Закону України «Про авторське право і суміжні права» можна розуміти не як абсолютну категорію. Оригінальність не означає створення твору на основі унікальної, раніше не існуючої ідеї або появу незвичного результату. У наукових працях зауважується, що оригінальністю є нестандартне бачення ситуації, бажання експериментувати, здатність пошуку прихованих зв'язків, нових методів, відмова від сліпого копіювання чужих моделей поведінки, думок, поглядів тощо [3, 17–18]. В авторському праві термін «результат творчості» розуміється не в сенсі створення «на пустому місці» (*ex nihilo*), і оригінальність твору не обов'язково повинна бути абсолютною. Немає необхідності, щоб автор був вільним від зовнішніх впливів. Використані автором ідеї можуть бути старі як світ, проте це не заважає твору бути оригінальним, оскільки авторське право вважає допустимою творчість на основі вже існуючих елементів. Оригінальність в авторському праві – це індивідуальність: твір є оригіналом самого себе, а не копією якогось іншого твору.

Що ж до технологій штучного інтелекту, то для розуміння можливого «творчого» характеру результатів його діяльності чи використання слід зупинитися на концепції обчислювальної творчості [28, с. 17].

Що ж до технологій штучного інтелекту, то для розуміння можливого «творчого» характеру результатів його діяльності чи використання слід зупинитися на концепції обчислювальної творчості.

Обчислювана творчість – це сфера знань, яка вивчає розробку програмного забезпечення, що здатне на створення творчого результату. Такі «творчі» здібності можуть бути застосовані в різних сферах, починаючи від математики до образотворчого мистецтва (наприклад, музики та живопису) і навіть письма.

За словами Й. Парк, люди прагнули створити щось, що здатне перевершити людину. Автор наголошує, що «оскільки наш розум може виходити за межі, створені обмеженнями нашого тіла, ми хотіли б влити нашу творчість у штучний інтелект, який може еволюціонувати від свого початкового стану. Подібно до того, що зробив Прометей, люди намагаються поділитися своїми знаннями та досвідом з іншим буттям» [155, с. 102]. Обчислювальна творчість стала дуже актуальною сферою наукового пізнання за останні кілька десятиліть, оскільки висвітлення отримало багато проблем, пов'язаних із створенням алгоритмічного мистецтва. Одна з обговорюваних тем пов'язана з тестом Тюрінга, який має на меті визначити, чи може програмне забезпечення діяти як людина в певних конкретно визначених умовах. Що стосується художньої творчості, тест Тюрінга має на меті перевірити, чи можуть твори, створені штучним інтелектом, наблизитися за художньою цінністю до творів, створених людьми, тобто чи здатні суб'єкти, які пізнають такі твори, відрізнити роботи створені технологіями від створених людьми.

За словами Лопеса де Мантараса, використання технологій і алгоритмів у творчому процесі зростає в багатьох сферах мистецтва. На думку автора, «(...) комп'ютер уже є полотном, пензлем, музичним інструментом і т. под.» [138, с. 1]. Л. Мантарас розглядає творчість як результат процесів міркування, які включають низку інших базових когнітивних здібностей, деякі з яких: пам'ять, аналогія та процеси навчання. Автор пояснює, що їх можна моделювати за допомогою програмного забезпечення. Незважаючи на те, що ми ще не маємо повного розуміння деяких основних функцій цих здібностей, які сприяють художній творчості, протягом останніх кількох років ми вдосконалюємо можливості інструментарію штучного інтелекту для їх імітації [138, с. 2].

Після інтерв'ю з кількома експертами С. Орнес підкреслив, що творчі здібності раніше вважалися унікальною рисою людини. Протягом останніх кількох років піднімалося питання про те, чи може алгоритм самостійно створювати твір мистецтва, який було б не відрізнити від роботи, створеної людьми. У випадку ствердної відповіді, які це матиме наслідки? Чи означатиме

це, що програмне забезпечення та алгоритми можна вважати творчими, чи вони просто імітують людей у своїх творіннях? [152, с. 4761]

Останні розробки у сфері технологій штучного інтелекту кидають виклик уявленням про винятковість ролі людства у створенні мистецтва. У спільноті інформатики існує напрямок, спрямований на створення алгоритмів із творчими здібностями. Це означає, що результат створення цих алгоритмів містить ключові елементи, через які його можна вважати творчим, якби він був створений людьми [152, с. 4761].

Деякі автори, такі як С. Орнес, наголошують на ідеї, що корисність цих технологій полягає у використанні їх лише як інструменту [152, с. 4761]. Г. Коен стверджує, що машини та алгоритми завжди залежатимуть від людей: «(...) на належному рівні розроблений набір механізмів не буде здатним досягти чогонебудь без двигуна, який їх приводить в рух, яким по суті є творча людина» [82]. Інші, наприклад Й. Парк, бачать можливість розглянути програмне забезпечення штучного інтелекту як творчих суб'єктів, що незабаром можуть стати реальністю: «Штучний інтелект (...), який може саморефлексувати та змінювати те, що він робить, генерує різні результати шляхом навчання системи так само, як це робить студент, який вивчає мистецтво» [155, с. 119].

Л. Моура, митець, який створює мистецтво за допомогою штучного інтелекту та робототехніки, стверджує, що «чи витвір мистецтва створений безпосередньо людиною-митцем, чи є продуктом будь-якого іншого процесу, сьогодні не має значення» [155, с. 116]. Автор вважає, що обидва типи художньої творчості слід допускати, оскільки в історії мистецтва існують різні приклади альтернативних творчих процесів, які були широко визнані.

Деякі люди не сприймають штучний інтелект як потенційно творчий. В інтерв'ю, проведеному Т. Боніні та П. Донаг'ю [95], Дейв Кінг (засновник «Move 37», креативної компанії, яка використовує штучний інтелект) стверджує, що здібності штучного інтелекту обмежені тим, чого його навчили, на відміну від людських здібностей, які зазвичай виходять за межі цього.

Джон МакКормак – художник і професор інформатики в Університеті Монаша, в інтерв'ю Т. Боніні та П. Донаг'ю [95] підтвердив, що суть мистецтва полягає в художній комунікації як такій, а коли її здійснює комп'ютер, було б важко класифікувати створену ним роботу як справді мистецьку. Нарешті, інші, як-от С. Одрі та Дж. Іпполіто, стверджують, що питання про те, чи може штучний інтелект бути справді творчим чи ні, не є правильним, і натомість ми повинні запитати, які зміни це вносить у мистецький процес, а точніше, «Яку роль машинне мистецтво залишає художникам – вигаданим чи реальним, тілесним чи кремнієвим – і суб'єктам, які сприймають таке мистецтво» [59, с. 8].

Для встановлення того, яким же чином сприймаються об'єкти, які носять потенційно творчий характер, що були створені штучним інтелектом, було проведено ряд досліджень та експериментів, серед яких на увагу заслуговують такі.

По-перше, дослідження А. Елгаммалль щодо генеративних змагальних мереж. У дослідженні ці мережі використовувалися як спосіб оживлення художніх творів. Процес відбувається наступним чином: спочатку художник вибирає численні твори мистецтва, а потім передає їх алгоритму. Алгоритм функціонує між двома протилежними завданнями: одне змушує його створювати нові фрагменти шляхом імітації зображення, які використовувалися як вхідні дані, а інше ставить ціль створити щось інше. Після того, як роботи були створені, дослідники провели оцінку: групу людей попросили проаналізувати твори з точки зору творчості, щоб зрозуміти, чи можуть суб'єкти відрізнити роботи, створені людьми, від тих, які створив штучний інтелект. Автори також використали якісний аналіз, щоб краще зрозуміти, які суб'єктивні характеристики суб'єкти проєктують на твори мистецтва. Для цієї частини було відібрано дві колекції робіт, створених людьми-митцями, і чотири групи робіт, створених штучним інтелектом.

Наступний етап дослідження було проведено за допомогою серії експериментів.

Перший експеримент, проведений авторами, мав на меті встановити, чи здатні люди відрізнити мистецтво, створене за допомогою штучного інтелекту, від інших видів мистецтва. Після того, як їм показали зображення, суб'єктів запитали про те, чи вважають вони роботу створеною художником чи згенерованою комп'ютером.

Наступний експеримент мав на меті встановити, чи можна класифікувати зображення, створені генеративною змагальною мережею, як мистецтво. Групу зображень, створених за допомогою мережі, порівнювали з художніми зображеннями з колекцій «Art Expressionist» та «Art Basel». Запитання стосувалися суб'єктивного враження людини від кожного зображення, чи вважали вони його привабливим, новим, дивовижним, неоднозначним, складним і, нарешті, чи вважали вони, що воно було створене людиною чи комп'ютером.

У наступній частині експерименту були поставлені питання, пов'язані з якісним характером робіт. На цьому етапі учасників запитали, чи бачать вони задум і структуру в картинах, а також чи вважають вони, що твір вплинув певним чином на них та надихнув їх.

Експеримент пішов наступним чином: «(...) для того, щоб оцінити новизну, використали групу мистецтвознавців як непересічних суб'єктів, які мають художню освіту та які можуть судити про новизну та естетику краще, ніж пересічні люди» [99, с. 18]. Зображення були представлені особам, організованим у групи по двоє (пліч-о-пліч). На останньому етапі було поставлено два запитання. Перше стосувалося новизни зображення, особи повинні були вказати, яке зображення вони вважають більш новим. Друге стосувалося естетики творів. Учасники мали вибрати зображення, яке вони вважали найбільш естетично привабливим із представленої колекції. Дослідження показало, що часто люди можуть не відрізнити мистецтво штучного інтелекту від мистецтва, створеного людиною (приблизно 75% випадків). Окрім цього, суб'єкти описували роботи штучного інтелекту термінами «(...) «із задумом», «що мають візуальну структуру», «надихаючі» та «комунікативні» на тому самому рівні, що й мистецтво, створене людьми» [99, с. 5].

Ще одне відповідне дослідження – це дослідження, проведене Дж.-В. Хонгом і Н. Керраном (2019). У своєму дослідженні автори спробували встановити, чи впливало на сприйняття творчості кількох творів мистецтва те, що сприймалося як особистість автора (технологія штучного інтелекту чи людина).

Це дослідження було актуальним не лише тому, що воно стосувалося подібної тематики (сприйняття мистецьких творів), а й тому, що воно побудоване на надзвичайно лаконічному та скрупульозному методі. Спочатку учасники експерименту були відібрані випадково. Ті, хто підозрював, про що йдеться, були виключені з дослідження, а інші залишилися. Потім учасникам показали колекцію творів мистецтва, створених штучним інтелектом і художниками-людьми, і попросили оцінити їх за різними критеріями за шкалою Лайкерта від 1 до 5, яка часто використовується професіоналами для вимірювання рівня творчості в творах мистецтва. Шкала, яка була надана учасникам, використовує такі аспекти для вимірювання творчості творів мистецтва: «(...) оригінальність, ступінь вдосконалення або зростання, композиція, розвиток особистого стилю, ступінь експресії, експериментування та ризикованість, естетична цінність та успішна передача ідей (...)» [117, с. 9].

Пізніше результати оцінили та порівняли значення кількох груп. На відміну від попереднього дослідження, представленого А. Елгаммалем у цьому дослідженні був зроблений висновок, що (1) все ще існують відмінності між оцінкою мистецьких творів, створених штучним інтелектом, і тих, які створені людьми, як таких, що результати алгоритму не показують однаковий рівень творчості із творами мистецтва, створеними людиною, і що (2) особа творця не впливає на оцінку творів мистецтва. Це дослідження завершилося критикою дослідження, проведеного А. Елгаммалем, оскільки його методу не вистарчало точності, а також зроблено висновок, що твори мистецтва, створені штучним інтелектом, ще не досягли рівня людської творчості. Автори стверджують, що, по-перше, постановка питань безпосередньо про природу творів мистецтва може спричинити упередженість у відповідях. Другим аспектом, що піддався критиці,

була невелика кількість учасників (20), якої, на думку авторів, недостатньо для узагальнення отриманих результатів [117, с. 12].

Вказане наводить на думку, що сучасному штучному інтелекту бракує ідентичності, почуттів, здатності надавати значення результатам, які він створює, або відображати «живий досвід людини». Оскільки для програмування потрібна людина-творець, концепція повністю автономного штучного інтелекту ставиться під сумнів.

Наприклад, для розробки та програмування штучного інтелекту, який не може діяти незалежно, потрібні науковці та митці, а також було згадано відсутність наміру чи мотивації у штучного інтелекту. Більше того, хоча штучний інтелект може «пройти тест Лавлейса» – наприклад, створювати результати, які аудиторія вважає творчими – він не може надати сенсу такій роботі.

У цьому контексті творчість також є питанням масштабу – наприклад, здатність міркувати на різних рівнях абстракції або здатність працювати на більш ніж одну сферу без перепрограмування вважатиметься високим кінцем спектру творчості. Існує думка, що для того, щоб бути творчими, обчислення штучного інтелекту повинні включати судження та мінімальну випадковість; штучному інтелекту має бути притаманна самокритичність.

Проблема тут полягає в тому, що штучний інтелект може мати це лише до певної міри. Для прикладу, згадана вище програма на основі штучного інтелекту «AARON» створюватиме різні картини, але він не зможе змінити свій стиль, якщо його не запрограмувати на це. Його потрібно наповнювати знаннями та досвідом, щоб такий штучний інтелект мав можливість створювати роботи. «AARON» має знати, що він зображує у своєму мистецтві, що робиться через генеративну систему – набір абстрактних правил, які визначають анатомію людського тіла (дві ноги, дві руки), а також те, як виглядають частини тіла з різних точок зору (наприклад, на картині, на якій зображено кілька людей, чиясь рука позаду чужого тіла буде невидимою) [66, с. 429-430].

Таким чином, програма може малювати людей із видимою лише однією рукою, але не може малювати одноруких людей, оскільки закладена у неї модель

«людське тіло» такого не передбачає [66, с. 429-430]. Те саме відбувається у сфері літературної творчості. За словами його творців, «BRUTUS» не має усвідомлення чи досвіду, отриманого від почуттів (наприклад, дотику або переживання пригод), які дозволили б йому краще проникнути в життя персонажів, яких він створює [136, с. 162].

Нездатність змінюватися через самокритику та судження також означає, що програма має обмеження для своєї творчості. Щоб мати можливість трансформувати свій стиль, програму потрібно було б запрограмувати таким чином, щоб дозволити їй скинути обмеження [67, с. 161]. На відміну від автора-людини, «AARON» не може уявити те, чого ніколи не бачив. Саме цей брак уяви може бути ключовою відмінністю між людьми та (принаймні більшістю) творців машин (інше питання, чи має це значення для цілей захисту авторських прав). З цим також пов'язана відсутність у штучного інтелекту (принаймні на даний момент) певних намірів і станів, таких як переконання та бажання, які могли б жити його уяву та/або творчість.

Друга перспектива обчислювальної творчості зосереджена на розробці штучного інтелекту, який є творчим поряд із людьми. Спільна творчість людини та штучного інтелекту спрямована на поєднання творчих здібностей людини та штучного інтелекту в інтерактивному процесі «виконання спільного завдання в режимі реального часу» [125, с. 222]. Такий штучний інтелект здатний взаємодіяти з людьми, навчатися та адаптувати свої функції в реальному часі, і ця взаємодія також відома як «циклічна людина» (анг. human in the loop). Таким чином, деякі вчені вважають штучний інтелект «рівноправним творчим партнером» для людей [63, с. 257] або інструментом, який може підтримувати творчість людини. Дослідження показали, що штучний інтелект здатний генерувати нові ідеї та надихати людей, надаючи знання, які покращують творчі здібності людей, долають фіксоване мислення та «параліч порожнього полотна», а також надихають людей.

Третя перспектива обчислювальної творчості полягає в тому, що технології штучного інтелекту можна розглядати як інструменти творчості, які дозволяють

піднести нашу власну творчість на новий рівень розвитку. У цьому відношенні, незважаючи на складність та інтелектуальні розгалуження, штучний інтелект просто стає схожим на пензель художника, який еволюціонував. Така перспектива надає розширені та покращені способи дослідження інформаційних просторів, який залишається повністю підпорядкованим нашій власній творчості [101, с. 8].

При використанні штучного інтелекту в генеративних процесах нам все одно потрібна точна та чітко визначена проблема разом із набором репрезентативних даних. Отже, це вже сильно обмежує потенційну поведінку алгоритму, оскільки ми окреслюємо світ можливостей, які є досяжними та досліджуваними для моделі [39, с. 145]. Крім того, ми також неочевидно обмежуємо здатність моделей оцінювати їх власну реалізацію, оскільки ми визначаємо певний критерій навчання та функцію втрат, яка діє як сигнал навчання.

Однак це також обмежить перегляд моделі одним аспектом створеного результату. Усі ці спостереження стосуються питання творчості як діяльності, спрямованої на пошук проблем, а не на вирішення проблем. Іноді важливіше знайти цікаве питання, ніж знайти вирішення наявного. Сучасні моделі обчислювальної творчості зосереджуються на здатності створювати новий контент. Однак, аспекти творчості, які дуже залежать від контексту, схоже, обмежують цей підхід, спрямований на пошук унікальності, до безглузвих зусиль [101, с. 9].

Підсумовуючи, можна дійти висновку, що процес «творчості» технологій, безперечно, відрізняється від людської творчості, і його ніяк не можна назвати інтелектуальною діяльністю через відсутність в технологій інтелекту. Навіть «просунуті» нейронні мережі, які здатні імітувати функції людського мозку шляхом моделювання його біологічної конструкції, не можуть розглядатися як аналог людського інтелекту.

Розвиваючи технології штучного інтелекту, ми не намагаємося створити штучний мозок, а намагаємося «навчити» машину діяти розумно з погляду

людського інтелекту, імітуючи когнітивні функції людського мозку. До речі, англійський аналог терміну «штучний інтелект» – artificial intelligence – слово intelligence має дещо інше смислове навантаження, ніж слово інтелект в українській мові, і пояснюється в англійських тлумачних словниках через такі категорії як здатність навчатися, розуміти, мислити про речі логічним шляхом, отримувати та застосовувати отримані знання.

Підводячи підсумок, варто також зазначити, що технології штучного інтелекту все ще не можуть визначити справжню творчу цінність того, що вони створюють. Така складність розуміння передбачає можливість оцінити як творчий продукт, так і сам процес [101, с. 8]. Отже, одна з головних вад штучного інтелекту, застосованого до творчості, полягає в його нездатності аналізувати творчі структури, які виникають у дослідницьких процесах.

Як наслідок, технології штучного інтелекту на сучасному етапі розвитку нашого суспільства та технологій є лише інструментом у руках людини, а їх «творчість» не відповідає рівню та характеристикам творчості людей, а тому за технологіями штучного інтелекту не слід визнавати авторство та наділяти їх майновими правами на створювані результати.

1.3 Концептуальні підходи до правового регулювання створення та застосування технологій штучного інтелекту

Активне використання технологій штучного інтелекту вже сьогодні тягне за собою виникнення в правовому просторі множинних невизначеностей, складнощів, проблем. Штучний інтелект постає як джерело величезних потенційних вигод і детермінує величезні потенційні можливості як громадського сектору, так приватного [74, с. 37]. І ці вигоди та можливості нерозумно було б не використати.

Ефективне правове регулювання у сфері створення та застосування технологій штучного інтелекту є необхідним для забезпечення того, щоб такі штучні інтелектуальні технології, по-перше, гармонійно співіснували з людьми, діючи у межах свого призначення, а по-друге – щоб вони відповідали людським потребам і цінностям та були здатні адаптуватися до таких [90, с. 10].

При вдосконаленні законодавства в цій галузі слід враховувати, що, з одного боку, штучний інтелект має значний потенціал для кардинальної перебудови суспільства, з іншого боку – все ж таки зберігається істотна невизначеність щодо того, як саме розвиватимуться відповідні технології [74, с. 37]. Нерозв'язані юридичні та морально-етичні проблеми можуть стати істотною перешкодою для використання потенційних позитивних сторін штучного інтелекту [74, с. 31]. Водночас повна бездіяльність (залишення на самоті) зі сторони органів державної влади щодо вирішення проблеми належного правового регулювання використання штучного інтелекту не є виходом. Обґрунтовано виділяють дві основні групи правових проблем, які можуть виникати при використанні технологій штучного інтелекту:

– проблеми, пов'язані із забезпеченням належного правового регулювання функціонування та використання (застосування, залучення) технологій штучного інтелекту в цілому; їх вирішення може бути спрямоване, в основному, на запобігання заподіяння шкоди суспільству та індивіду від масового (як наслідок,

не можна виключати, – необережного та безконтрольного) використання таких систем;

- проблеми, пов'язані з належним регулюванням використання технологій штучного інтелекту в конкретних (суспільно корисних) сферах діяльності або для досягнення тих чи інших публічних інтересів.

І якщо для вирішення проблем першої групи потрібною є розробка та затвердження універсальних принципів використання таких технологій (актів технічного нормативного регулювання), то в другому випадку необхідне належне опрацювання всіх аспектів та розробка детального правового регулювання стосовно кожної конкретної галузі використання штучного інтелекту з метою максимізації корисних наслідків, мінімізації негативних, а також забезпечення відповідності принципам, що поширюються на відповідну сферу. Наприклад, у разі використання штучного інтелекту в громадському управлінні має бути забезпечене дотримання найважливіших принципів громадського управління [41, с. 595].

Однією з потенційних проблем застосування технологій штучного інтелекту у таких сферах, як реалізація громадського управління чи надання юридичних послуг, може стати відсутність належної прозорості діяльності таких технологій, особливо – у процесі прийняття рішень такими технологіями. Так, у міру того, як алгоритми технологій штучного інтелекту стають все більш розвиненими, все більш скрутним стає розуміння людиною їхнього внутрішнього функціонування – внутрішньої «кухні», яку часто не можуть пояснити і навіть самі розробники таких систем. Крім того, оскільки подібні системи самоорганізуються, такі, по суті, не мають зовнішнього керівництва, принаймні – якщо говорити не про чисто формальне зовнішнє керівництво [57].

Викликають занепокоєння питання забезпечення конфіденційності особистих даних при використанні штучного інтелекту, зокрема, якщо йдеться про деякі окремі сфери, такі як надання медичної допомоги із задіянням розглянутих технологій. Вирішення наявних чи очікуваних проблем потребує збалансованого підходу, оскільки зайва конфіденційність може також призводити

до негативних наслідків [74, с. 37]. Виходячи з припущення ідеї абсолютної переваги надрозумного штучного інтелекту, слід приділити дуже серйозну увагу ризику того, що дії штучного надрозуму, що вибуховим чином розвивається можуть призвести до появи самоврядних машин і, як наслідок, заподіяння незворотної шкоди людській цивілізації або взагалі до екзистенційної катастрофи (загибелі людства). Якщо, звичайно, людство хоче пережити «пришестя надрозумних машин у наш світ», то слід брати до уваги ці ризики.

У Японії функціонує Комітет із політики у сфері робототехніки, створений з метою забезпечення вирішення проблем, пов'язаних зі створенням роботів нового покоління. До цього комітету входять експерти у сфері робототехніки. У процесі діяльності даного комітету та розробки ним звітів були виділені 3 основні проблемні питання, спільне вирішення яких лежить на органах публічної влади та приватних організаціях:

– розробити умови ринку роботів нового покоління (згідно з дослідженням, проведеним Асоціацією з робототехніки Японії, ринок роботів нового покоління потенційно може зрости з 3 трильйонів єн у 2010 році до 8 трильйонів єн у 2025 році, незважаючи на те, що раніше технічні дослідження організовувалися дослідницькими установами та навчальними лабораторіями, Комітет вважає, що напрями майбутніх досліджень повинні визначатися саме механізмами ринку;

– забезпечити безпеку роботів нового покоління, що з погляду розвитку в цій сфері законодавства вимагає аналізу питань визначення юридичної відповідальності за дії роботів у двох контекстах: до взаємодії роботів з людьми (що включає розробку стандартів проектування та виробництва роботів) та в контексті взаємодії роботів з людьми (що передбачає вирішення питань визначення відповідальності за завдання травм людям внаслідок дій роботів, визначення відповідальності виробників, а також визначення механізмів страхування);

– забезпечення розвитку технологій у сфері робототехніки на основі вимог та потреб, що визначаються органами державної влади [200, с. 206].

Законодавство в досліджуваній сфері ще тільки починає свій розвиток, тому в цьому підрозділі будуть розглянуті не тільки наявні підходи до правового регулювання у цій сфері, а й пропонувані дослідниками на перспективу. На даний момент розроблено чимало методологічних та концептуальних підходів до вирішення питання про те, яким чином має здійснюватись правове регулювання створення та застосування технологій штучного інтелекту. Розглянемо деякі з таких підходів, що становлять найбільший дослідницький інтерес.

Сучасні дослідники, розглядаючи питання застосування права щодо технологій штучного інтелекту, як зазначає У. Пагалло, в основному дотримуються 3 основних підходів до їх розуміння, тлумачення та обліку:

- визначення того, як саме розвиток та застосування технологій штучного інтелекту впливає на наявні правові концепції і принципи та на їх зміну;
- визначення того, як саме розвиток та застосування технологій штучного інтелекту детермінує створення нових правових концепцій та принципів;
- прагнення адаптувати ті правові проблеми, які виникають при використанні технологій штучного інтелекту, в межах уже існуючих правових підходів та концепцій без їхньої зміни [154, с. 10-12].

За тими самими напрямками, по суті, може іти і розвиток законодавства у цій сфері. Н. Петіт виділяє такі основні підходи до регулювання використання штучного інтелекту та діяльності роботів:

- формальний підхід, згідно з яким необхідно виходити з особливостей відповідної правової системи та її інститутів та забезпечувати зміну всіх інститутів, які можуть впливати на використання штучного інтелекту, наприклад – відповідальності, конфіденційності, кібербезпеки – за допомогою встановлення універсальних правил, які застосовуються до всіх видів штучного інтелекту;
- технологічний підхід, що передбачає вирішення окремих питань стосовно кожної сфери застосування технологій штучного інтелекту: безпілотні автомобілі, соціальні роботи тощо [159, с. 3].

З погляду Н. Петіта, саме технологічний підхід до правової регламентації технологій штучного інтелекту більшою мірою, ніж формальний, сприяє розвитку відповідних технологій [159, с. 9], що є суттєвою перевагою даного підходу.

Технологічний підхід може бути розширеним, якщо в його межах враховується специфіка окремих конкретних сфер застосування технології штучного інтелекту та її функціоналу.

Р. Лінес та Ф. Люсіверо пропонують дотримуватися наступної градації підходів до правового регулювання розробки та застосування технологій штучного інтелекту:

- регулювання розробки та виробництва технологій штучного інтелекту за допомогою прийняття спеціального законодавства у цій галузі;
- регулювання поведінки користувача технології штучного інтелекту за допомогою застосування законодавчих інструментів;
- регулювання поведінки технології штучного інтелекту за допомогою встановлення (нормами технічної регламентації та стандартизації) певних стандартів архітектури та логістики технології штучного інтелекту [135, с. 6].

Р. Кало пропонує створення колегіального органу публічної влади у сфері робототехніки, що складається як із фахівців цієї галузі, так і з експертів у галузі права та політики, до основних завдань якого може входити таке:

- спрямування бюджетних коштів на проведення фундаментальних досліджень у сферах робототехніки та штучного інтелекту для забезпечення вирішення наявних технічних проблем у цій галузі;
- консультування інших органів публічної влади з питань, пов'язаних із робототехнікою та штучним інтелектом;
- консультування органів законодавчої влади з питань права та політики у галузі робототехніки та штучного інтелекту;
- сприяння обговоренню впливу робототехніки та штучного інтелекту серед національних та міжнародних зацікавлених сторін, включаючи державу, наукові кола тощо;

– сприяння судовим органам через подання висновків з питань, пов'язаних з програмним та апаратним забезпеченням робототехніки та штучного інтелекту [77, с. 11-12].

На думку Ф. Россі, технології штучного інтелекту змінюються дуже швидко і мають так багато способів застосування, що будь-якому органу публічної влади або іншому регулювальному органу в його нормотворчій діяльності може бути дуже важко йти в ногу з розвитком таких технологій, не кажучи вже про осмислене і своєчасне адміністрування розвитку таких технологій [171, с. 6]. В такому випадку, можливо, найбільш правильним є шлях рамкового встановлення лише деяких універсальних принципів розвитку та застосування таких технологій. Використання штучного інтелекту може породжувати абсолютно непередбачувані проблеми, і використання виключно формального підходу до його регулювання, спроба вписати використання штучного інтелекту у вже існуючі концепції без урахування його специфіки можуть призвести до появи вельми критичних прогалин у законодавстві, а також підірвати розвиток нових правових інститутів та галузей [159, с. 7].

З іншого боку, зміна чинного законодавства у будь-якому разі відбуватиметься нерівномірно. Так, якщо необхідно створити можливість визнання технологій штучного інтелекту як авторів літературних чи художніх творів, то для цього, в цілому, на думку Н. Невеянс, може знадобитися не повністю і концептуально змінювати все законодавство про авторське право, а лише скоригувати його з врахуванням здібностей технології штучного інтелекту; однак якщо йдеться про наділення технології штучного інтелекту здатністю нести відповідальність за заподіяну ними шкоду, це вимагатиме повного переосмислення відповідного законодавства, включаючи його базові поняття [147, с. 6].

Зокрема, необхідним буде перегляд концепції правосуб'єктності, що є досить спірним питанням. Держава може реалізувати підхід, що передбачає спостереження за розвитком технологій із можливим швидким реагуванням на конкретні зміни. При цьому, водночас потрібне створення специфічних

інструментів швидкого реагування на ризики, що виникають [74, с. 37]. Тут необхідно враховувати, що зайва урегульованість потенційних ризиків може бути неефективною, оскільки просто не дозволить далі розвиватися цій галузі, не дозволить використовувати позитивний потенціал штучного інтелекту повною мірою [159, с. 13].

Задля забезпечення коректного використання технологій штучного інтелекту, на вирішення з їх допомогою важливих завдань, які потребують граничної чіткості, необхідним є створення ефективної системи сертифікації технологій штучного інтелекту компетентними органами публічної влади [119, с. 14]. На думку Л. Франко, відповідальні в цій сфері органи повинні сприяти сталому та об'єктивному, але в той же час обережному розвитку штучного інтелекту, з урахуванням ризиків, які несе у собі широке застосування технологій такого роду [109, с. 4].

Державна політика в галузі розробки та застосування технологій штучного інтелекту має бути спрямована на забезпечення того, що ці технології будуть використовуватися з метою забезпечення загального блага, для чого необхідно, в першу чергу, домогтися розуміння того, що саме є «інформаційним суспільством, яке засноване на використанні штучного інтелекту». Таке розуміння може бути досягнуто за допомогою незалежного, міжнародного багатостороннього та інтенсивного процесу досліджень та консультацій з питань етики у названій галузі.

Розвиток законодавства у галузі розробки та застосування технологій штучного інтелекту має реалізовуватися збалансовано, з урахуванням, з одного боку, вже існуючих принципів та особливостей правової системи, а з іншого боку – з урахуванням специфіки технологій штучного інтелекту різних видів. На плечі законодавця лягає вирішення проблеми забезпечення балансу, з одного боку, між інтересами суспільства, які полягають у використанні якнайбільшого потенціалу нових технологій, потенційно здатних забезпечити позитивне вирішення різноманітних значущих проблем як окремих людських індивідів, так і

суспільства в цілому, а з іншого сторони – необхідністю мінімізації негативних наслідків використання інноваційних технологій.

Складність для законодавця при створенні ефективної системи регламентації розробки та використання технологій штучного інтелекту полягає також у відсутності всієї повноти необхідної інформації про такі технології. Цифрові технології (і зокрема – технології штучного інтелекту) розвиваються надзвичайно швидко, і потоками розвитку таких інновацій слід керуватися, виходячи з кінцевої мети.

Дж. Балкін релевантно описує специфіку розвитку правового регулювання використання нових технологій, відзначаючи, що те, як нова технологія взаємодіє з соціальним та правовим світом, – це впровадження нової технології в існуючий соціум, в якому вже має місце набір припущень і очікувань щодо ймовірного і малоімовірного, можливого і неможливого, а також набір парадигм того, як що працює і як необхідно вирішувати проблеми, що виникають (все в цілому можна позначити терміном «регулювання»). Істотно інноваційна технологія, в будь-якому разі, вносить збурення в систему нормативного регулювання, що склалася раніше, спонукаючи різних учасників до певної боротьби за визначення того, як така нова технологія буде використовуватися. У такій боротьбі відбувається запровадження інновацій, причому не тільки технічних, а й правових, соціальних та економічних, що призводить до появи нових проблем у галузі права [60, с. 50], які ще більш важко розв'язати. І як зазначає Дж. Балкін, замість того, щоб говорити про те, що закон відповідає основним особливостям нової технології, коректніше говорити про те, що соціальне протистояння навколо використання такої вписується в наявні правові межі, порушуючи (або не порушуючи) очікування щодо того, як слід кваліфікувати такі ситуації [60, с. 50].

Одним з можливих напрямів розвитку законодавства у сфері правового регулювання створення та використання технологій штучного інтелекту є його розвиток шляхом запровадження обмежувальних норм через закономірну, цілком очікувану відсутність повної та апріорної довіри до нових технологій, що розвиваються [109, с. 4]. Проте цієї позиції дотримуються не всі дослідники. Так,

наприклад, Дж.Аллейн вказує на те, що Закон повинен заохочувати зростання подібних інноваційних технологій [52, с. 1051]. Специфіка може виявлятися за умови досягнення конкретних цілей правового регулювання, які можуть бути дуже різноманітними. Так, однією з основних цілей регулювання застосування технологій штучного інтелекту може бути обмеження ризиків для здоров'я чи безпеки населення чи навколишнього середовища, а також боротьба з етично проблемними діями, такими як генні маніпуляції.

Однак, реальні ризики застосування технологій штучного інтелекту на даний час можуть залишатися невідомими і такими, що не можуть бути прогнозованими, хоча водночас цілком очевидно, що безліч способів використання штучного інтелекту, що задіюються зараз, несуть в собі цілий спектр ризиків Європейський економічний та соціальний комітет також зазначає, що штучний інтелект не обмежений кордонами держав, тому регіональні норми у цій сфері можуть бути недостатніми і навіть можуть призвести до небажаних наслідків, що обумовлює необхідність ухвалення відповідних документів на глобальному міжнародному рівні [56].

У зв'язку з обґрунтованим занепокоєнням, пов'язаним з розвитком та застосуванням технологій штучного інтелекту, існують підходи до забезпечення розвитку законодавства у цій сфері, зокрема, згідно з деякими з них, необхідне часте та оперативне (випереджаючи розвиток технологій) видання відповідних нормативно-правових актів для запобігання потенційним проблемам. Проте такі підходи досить абстрактні за своєю суттю [189, с. 19]. Дослідниками пропонуються такі напрями вдосконалення законодавства у сфері розвитку та застосування технологій штучного інтелекту:

- прийняття комплексних профільних нормативно-правових актів у галузі штучного інтелекту;

- забезпечення створення профільного органу публічної влади в галузі штучного інтелекту;

– забезпечення сертифікації технологій штучного інтелекту, яка за допомогою реалізації нормативного контролю дозволила б забезпечувати безпеку застосовуваних технологій штучного інтелекту;

– забезпечення надання консультацій органам публічної влади з питань розробки державної політики у галузі штучного інтелекту та робототехніки з боку компетентних фахівців у цих сферах [189, с. 19].

Одним із принципів розвитку правового регулювання в галузі створення та застосування технологій штучного інтелекту є принцип обережності. Принцип обережності, як правило, у цьому контексті заснований на припущенні про те, що нові винаходи повинні бути обмежені та заборонені, поки їх розробники не зможуть довести, що вони не завдадуть шкоди особам, групам, певним суб'єктам, культурному простору та екології, не стануть суперечити різним існуючим законам, нормам або традиціям [189, с. 20].

З точки зору забезпечення розвитку інновацій, централізована система нормативно-правового регулювання штучного інтелекту матиме низку переваг та недоліків. З одного боку, превентивне регулювання та забезпечення безпеки значно знизить ступінь невизначеності у питаннях управління ризиками, пов'язаними з визначенням юридичної відповідальності за дії технології штучного інтелекту. Крім того, узгодження норм права в різних галузях здатне прискорити розвиток та впровадження нових технологій.

З іншого боку, гнучке правове регулювання у цій сфері може бути ефективнішим, оскільки, з урахуванням динаміки розвитку технологій штучного інтелекту, органи публічної влади можуть і не мати достатньої інформації на етапах їхнього раннього розвитку для розробки належного правового регулювання, що може негативно позначитися на швидкості та напрямках розвитку інновацій.

Зокрема тут слід звернути увагу на Закон про штучний інтелект, прийнятий Європейським парламентом [75]. Схвалення Європарламентом Закону про штучний інтелект свідчить про посилення уваги до регулювання та контролю за використанням штучного інтелекту в Європейському Союзі. Цей документ

встановлює нові зобов'язання для систем штучного інтелекту на основі їхніх потенційних ризиків і впливу на суспільство, що відображає зростаючу необхідність забезпечення етичного та безпечного використання цієї технології.

Особливу увагу приділено забороні деяких застосунків штучного інтелекту, які загрожують правам громадян, таких як системи біометричної категоризації та розпізнавання емоцій. Це відображає тенденцію до захисту приватності та особистих даних, яка стає все більш актуальною в сучасному світі.

Нові правила забороняють використання біометричних систем ідентифікації (СІР) правоохоронними органами, за винятком конкретно визначених ситуацій. Система RBI «в реальному часі» може бути впроваджена лише при суворому дотриманні заходів безпеки, наприклад, обмеженням її використання за часом і географією, а також попередньою отриманою судовою або адміністративною згодою. Такий застосунок може містити, наприклад, пошук зниклої особи або запобігання терористичному акту. Використання таких систем після включення дії вважається вкрай ризиковим і потребує судового дозволу, пов'язаного з кримінальною справою.

Також передбачені чіткі зобов'язання для інших систем штучного інтелекту з високим рівнем ризику через їхню значну потенційну шкоду здоров'ю, безпеці, основним правам, навколишньому середовищу, демократії та верховенству права. Приклади використання штучного інтелекту з високим ризиком містять критичну інфраструктуру, освіту та професійну підготовку, працевлаштування, основні приватні та державні послуги (наприклад, охорона здоров'я, банки), певні системи правоохоронних органів, управління міграцією та кордонами, правосуддя та демократичні процеси (наприклад, вплив на вибори). Такі системи повинні оцінювати та зменшувати ризики, вести журнали використання, бути прозорими і точними та забезпечувати нагляд з боку людини. Громадяни матимуть право подавати скарги на системи штучного інтелекту та отримувати пояснення щодо рішень, заснованих на системах високого ризику ШІ, які впливають на їхні права.

Системи штучного інтелекту загального призначення (GPAI) та відповідні моделі, на яких вони базуються, мають відповідати конкретним вимогам з прозорості, зокрема дотримання законодавства ЄС про авторське право. Більш потужні моделі GPAI, які можуть створювати системні ризики, підпадають під додаткові вимоги, зокрема проведення оцінки моделі та зменшення системних ризиків, а також обов'язкове звітування про інциденти. Крім цього, штучні або підроблені зображення, аудіо- чи відеоконтент («дипфейки»), повинні бути чітко позначені як такі.

Після технічних уточнень Закон має бути офіційно ухвалений Радою ЄС. Він набере чинності через двадцять днів після його публікації в «Офіційному журналі» Євросоюзу і буде повністю застосовний через 24 місяці після набрання чинності, за винятком окремих положень.

Закон про штучний інтелект став важливим кроком у забезпеченні технологічного розвитку, який відповідає вимогам суспільства та захищає права і безпеку людей. Такий розвиток сприяє створенню ефективних і етичних регуляторних рамок, які сприятимуть сталому розвитку та інноваціям у цьому важливому секторі.

Висновки до Розділу 1

1. У реаліях сьогодення штучний інтелект являє собою не лише сферу технологічних досягнень з практично безмежним потенціалом, а й є фактично «скринькою Пандори» у розуміння широкого ряду проблем правового характеру, які супроводжують появу та використання такого штучного інтелекту. Водночас загально визнане універсальне визначення поняття «штучний інтелект» відсутнє, незважаючи на ту обставину, що чітке визначення змісту поняття «штучний інтелект» та його основних елементів є визначальним для встановлення об'єкта, предмета та суб'єктів правовідносин у галузі створення та використання технологій штучного інтелекту.

2. З метою виокремлення такого поняття запропоновано п'ять типових способів визначення штучного інтелекту: за структурою («Структурний штучний інтелект»), поведінкою («Поведінковий штучний інтелект»), можливостями («Здатний штучний інтелект»), функціями («Функціональний штучний інтелект») та принципом («Принциповий штучний інтелект»). За результатами аналізу вказаних тлумачень штучного інтелекту запропоноване визначення поняття «технологія штучного інтелекту». «Технологія штучного інтелекту - це комп'ютерна система, яка є сукупністю алгоритмів, програм для електронних обчислювальних машин, баз даних та апаратного забезпечення, що працюють шляхом використання можливостей та функціоналу штучного інтелекту».

2. Встановлено, що творчість, яка є основою появи в об'єктивній дійсності раніше невідомого результату, за загальним правилом є прерогативою людини як істоти, що уособлює найвищий рівень розвитку на Землю та яка являє собою діяльність людини, спрямовану на пізнання та перетворення дійсності, що створює нові, оригінальні, ніколи раніше не існуючі предмети, твори тощо з метою удосконалення матеріального та духовного життя суспільства.

3. Творчу діяльність характеризують дві риси: оригінальність і новизна. Оригінальність означає не унікальність та абсолютну несхожість з усіма іншими

творами, а автентичність, самобутність, коли твір не відтворює повністю чи частково інші твори, а є результатом самостійної творчої праці його автора. Нове у творчості — це не копіювання свого раніше створеного твору, а створення чогось нового, чого раніше не існувало серед здобутків цього автора. Екстраполяція такого підходу на роботу технології штучного інтелекту показала, що процес машинної «творчості», безперечно, відрізняється від людської творчості, і його ніяк не можна назвати інтелектуальною діяльністю через відсутність інтелекту у машини, а однією з головних вад штучного інтелекту, застосованого до творчості, є його нездатність аналізувати творчі структури, які виникають у дослідницьких процесах.

4. Ефективне правове регулювання у сфері створення та застосування технологій штучного інтелекту є необхідним для забезпечення того, щоб такі штучні інтелектуальні технології, по-перше, гармонійно співіснували з людьми, діючи у межах свого призначення, а по-друге – щоб вони відповідали людським потребам і цінностям та були здатні адаптуватися до таких. Аналіз концептуальних підходів до правового регулювання створення та застосування технологій штучного інтелекту засвідчив, що базуються вони на вирішенні двох основних груп правових проблем, які можуть виникати при використанні технологій штучного інтелекту (проблеми, пов'язані із забезпеченням належного правового регулювання функціонування та використання (застосування, залучення) технологій штучного інтелекту в цілому; проблеми, пов'язані з належним регулюванням використання технологій штучного інтелекту в конкретних (суспільно корисних) сферах діяльності або для досягнення тих чи інших публічних інтересів, а також на напрямках вдосконалення законодавства у сфері розвитку та застосування технологій штучного інтелекту.

5. Узагальнено основні технічні властивості сучасних технологій штучного інтелекту та наведено їх характеристики, а саме: здатність до творчості; здатність створення непередбачуваних результатів; незалежність; автономність функціонування; раціональне здійснення обробки даних; розвиток та мінливість з урахуванням нових даних; здатність до навчання, накопичення та оцінки даних

шляхом взаємодії із зовнішнім середовищем; ефективність та точність; здатність робити вільний вибір з наявних альтернативних варіантів, який орієнтований на досягнення кращого результату

6. Досліджено, що штучний інтелект — технологія, яка має пряме відношення до ідеї людини, оскільки зразком для створення штучного інтелекту є «природний» людський інтелект. Проте наразі штучний інтелект навряд чи є «дзеркалом людської природи», однак уявлення про нього як про виключно технологічне явище теж є некоректним.

7. Встановлено, в Україні відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02 грудня 2020 року № 1556-р було схвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні. Концепція визначає штучний інтелект як організовану сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань.

8. Проаналізовано Закон про штучний інтелект, який ухвалений 13 березня 2024 року Європейським парламентом. Відповідно якого штучний інтелект – це сімейство технологій, що швидко розвивається, що сприяє широкому спектру економічних, екологічних та соціальних переваг в усьому спектрі галузей і соціальних діяльностей. Запропонований Закон ЄС про штучний інтелект має на меті класифікувати та регулювати програми штучного інтелекту на основі їхнього потенційного ризику. Ця класифікація в основному поділяється на три категорії: заборонені практики, системи з високим ступенем ризику та інші технології штучного інтелекту.

9. Обґрунтовано виділяють дві основні групи правових проблем, які можуть виникати при використанні технологій штучного інтелекту:– проблеми, пов'язані із забезпеченням належного правового регулювання функціонування та використання (застосування, залучення) технологій штучного інтелекту в цілому;

їх вирішення може бути спрямоване, в основному, на запобігання заподіяння шкоди суспільству та індивіду від масового (як наслідок, не можна виключати, – необережного та безконтрольного) використання таких систем; - проблеми, пов'язані з належним регулюванням використання технологій штучного інтелекту в конкретних (суспільно корисних) сферах діяльності або для досягнення тих чи інших публічних інтересів.

10. Для вирішення проблем першої групи потрібною є розробка та затвердження універсальних принципів використання таких технологій (актів технічного нормативного регулювання), то в другому випадку необхідне належне опрацювання всіх аспектів та розробка детального правового регулювання стосовно кожної конкретної галузі використання штучного інтелекту з метою максимізації корисних наслідків, мінімізації негативних, а також забезпечення відповідності принципам, що поширюються на відповідну сферу.

11. Запропоновано такі напрями вдосконалення законодавства у сфері розвитку та застосування технологій штучного інтелекту:

– прийняття комплексних профільних нормативно-правових актів у галузі штучного інтелекту;

- забезпечення створення профільного органу публічної влади в галузі штучного інтелекту;

– забезпечення сертифікації технологій штучного інтелекту, яка за допомогою реалізації нормативного контролю дозволила б забезпечувати безпеку застосовуваних технологій штучного інтелекту;

– забезпечення надання консультацій органам публічної влади з питань розробки державної політики у галузі штучного інтелекту та робототехніки з боку компетентних фахівців у цих сферах.

РОЗДІЛ 2 ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ

2.1 Концептуальні підходи до визначення технологій штучного інтелекту в сфері права інтелектуальної власності

У реаліях сьогодення, коли прогрес у розвитку технологій штучного інтелекту зростає в геометричній прогресії, ідея про необхідність існування авторського права технологій здається, на думку Дж. Каура, виправданою. Мета авторського права – «сприяти розвитку наук та корисних ремесел», запобігати та захищати від випадків відтворення та поширення творів за відсутності дозволу їхніх авторів. На цей момент закони, що регулюють творче новаторство, не передбачають можливості охорони результатів не гуманоїдного (не людського) творення. Мотиви, які стоять за таким законодавчим підходом, полягають у тому, щоб спонукати до творчої діяльності, а не перешкодити їй через перекриття творчого потенціалу штучного інтелекту [126, с. 47].

Т. Л. Батлер ще в 1982 році вказував, що суди мають у своєму розпорядженні кілька альтернативних шляхів вирішення проблеми у випадку, якщо встановлять, що авторство конкретного результату діяльності технології штучного інтелекту фактично належить цій технології, а не людині:

- повна відмова від наділення технології штучного інтелекту авторськими правами;
- наділення авторськими правами технології штучного інтелекту або їх розподіл між цією технологією та людиною;
- розподіл авторських прав між власником базового програмного забезпечення та власником комп'ютера, який це програмне забезпечення використовує;
- створення суб'єкта «вигаданого людського автора» та передача його авторських прав власнику базового програмного забезпечення або власнику комп'ютера [76, с. 734].

З урахуванням позиції К. Христова [118, с. 435-436] та Е. М. Болер [68, с. 19], всі створені за участю штучного інтелекту результати інтелектуальної діяльності можна класифікувати таким чином:

1) об'єкти інтелектуальної власності, що створюються штучним інтелектом під прямим управлінням з боку людини та/або її безпосереднім визначальним вкладом (штучний інтелект лише забезпечує практичну реалізацію процесу створення людиною твору, роблячи таким чином свій внесок у цей процес);

2) об'єкти інтелектуальної власності, які створені штучним інтелектом самостійно, незалежно від людини (внесок людини у такому випадку полягає у тому, що саме вона здійснює відбір згенерованих творів за критеріями їхньої цінності та можливості їх подальшого поширення/використання, або людина не бере участі у такому відборі);

а) об'єкти інтелектуальної власності, що самостійно створюються штучним інтелектом, функціонально створеним саме для продукування такого роду творів;

б) об'єкти інтелектуальної власності, що самостійно створюються штучним інтелектом, всупереч його початковій меті та призначенню, тобто має місце безпосередня творча діяльність штучного інтелекту.

На підставі зазначених позицій відносно розподілу авторських прав та різновидів об'єктів права інтелектуальної власності, які створюються за участі технологій штучного інтелекту, видається за можливе виділити основні релевантні концепції розуміння ролі та визначення технологій штучного інтелекту в сфері права інтелектуальної власності та питання щодо носія прав на результати інтелектуальної діяльності, отриманих за фактично- або юридично-значимої ролі технології штучного інтелекту у їх створенні або які створені повністю автономно технологією штучного інтелекту:

–технологія штучного інтелекту як повноправний автор створених нею творів – результатів інтелектуальної діяльності;

– технологія штучного інтелекту як свого роду співавтор людини у створенні результатів інтелектуальної діяльності;

– технологія штучного інтелекту як найманий працівник, який створює результати інтелектуальної діяльності, що презюмуються та позиціонуються як службовий твір;

– технологія штучного інтелекту як інструмент людини у створенні результатів інтелектуальної діяльності;

- перехід результатів інтелектуальної діяльності технології штучного інтелекту у суспільне надбання.

Слід розглянути аргументи за та проти кожної з цих концепцій.

Технологія штучного інтелекту як повноправний автор створених нею творів – результатів інтелектуальної діяльності

Наразі реалізація ідеї технології штучного інтелекту-автора виглядає неможливою [113, с. 403] і є лише темою для дослідження та теоретичного аналізу для вчених-юристів.

Тому проблемні питання, які обговорюються в цій частині, носять переважно теоретичний характер. Проте їх теоретичне дослідження не позбавлене важливості, з огляду на отримані в результаті висновки, що є потенційно застосовними для визначення перспектив розвитку напрямку самостійного авторства штучного інтелекту та майбутніх змін, до яких такий розвиток може призвести.

Слід зазначити, що дослідники поділяють штучний інтелект на дві великі категорії – «обмежений» («слабкий») штучний інтелект і «загальний» («сильний») штучний інтелект. Загальний штучний інтелект ґрунтується на роботі нейронних мереж мозку, зазначає Дж. Каур. Ця система включає здатності до творчого і логічного мислення. Вони адаптивно показують, що можуть змінювати структуру у відповідь на отриману вхідну інформацію, що вводиться. Нещодавно створений загальний штучний інтелект – наче новонароджена дитина. Він виходить у світ, навчається на власному досвіді, набуває навичок і розвиває почуття індивідуальності, поки росте. Загальний штучний інтелект – те, що можна назвати справжнім штучним інтелектом. Найвідомішим прикладом загального штучного інтелекту є остання версія «творчої машини» (вперше

сконструйованої в 1994 році Стівеном Талером), яку американська армія використовує для проектування нової зброї. Ця машина самонавчається і потребує мінімального втручання людини, за винятком початкового проектування для подальшого створення вихідної інформації. У такій ситуації, питання, кого ж слід наділити правами інтелектуальної власності, залишається відкритим [126, с. 46-47].

Відповідь на це питання дає одна з найпопулярніших серед дослідників концепцій авторства творів, створених технологіями штучного інтелекту - це та, у межах якої авторські права належать безпосередньо самій цій технології. Тут важливо зазначити, що головна і, ймовірно, єдина перевага авторства технології полягає в тому, що воно відповідає основній логіці прав інтелектуальної власності, згідно з якою творець є автором. Перетворення машин на авторів усунуло б необхідність прийняття складних правових рішень, які приписують авторство суб'єктам, які не брали участі у творчому процесі.

Втім, ця концепція досі поки не знайшла відображення на практиці. В основному вона дозволяє піднімати для переосмислення питання правосуб'єктності технологій штучного інтелекту. При цьому під час розгляду проблеми визначення авторства творів, які створюються технологіями штучного інтелекту, можна провести, як і під час розгляду загальних питань правосуб'єктності штучного інтелекту, аналогію з іншими не гуманоїдними суб'єктами – тваринами [36, с. 43]. І тут доцільно згадати відому справу, пов'язану з визначенням авторських прав на фотографії, зроблені мавпою Наруто на камеру, яку вона взяла у фотографа. Останнє судове рішення щодо цього спору датується 2018 роком, і видається, що суд загалом дотримується позиції неможливості наділення тварини авторськими правами на твори, навіть якщо вони нею створені. Апеляційний суд США дев'ятого федерального апеляційного округу у своєму Рішенні у справі «Naruto v. Slater» від 2018 року підтвердив Рішення окружного суду, в якому чітко було зазначено, що законодавство про авторське право не поширює свою дію на тварин і мавпа на ім'я Наруто не може

бути автором відповідно до концептуальних положень такого законодавства [146].

Апеляційний суд США дев'ятого федерального апеляційного округу зазначив, що тварина не має відповідної процесуальної правосуб'єктності, щоб звертатися із відповідними позовами за захистом порушених авторських прав на фотографії. Однак проблема в цьому випадку також полягала і в тому, що, як дійшов висновку апеляційний суд, організація, яка виступала в суді на боці мавпи, не мала права представляти її, оскільки не могла виступати для тварини у статусі її «представника» (дослівно - найближчий друг, англ. «next friend»).

Незважаючи на неможливість виникнення авторських прав безпосередньо у технології штучного інтелекту, багато авторів сходяться на думці про те, що фактичним або реальним автором твору в таких ситуаціях є саме вказана технологія. Наприклад, як вказує Р. Акоста, у творів, створених технологіями штучного інтелекту, де вся оригінальність є результатом комп'ютерної творчості технології штучного інтелекту, об'єктивно немає людського автора [50].

Е. Ву стверджує, що за певних обставин можливими та допустимими умовами присвоєння авторства штучному інтелекту є:

- штучний інтелект повинен створювати твори, які не є очікуваними;
- відсутність взаємодії з людиною, як гарантія того, що технологія працює незалежно;
- штучний інтелект має здатність вирішувати, коли саме створювати майбутні твори [204, с. 153].

Застосовуючи матрицю людської творчості до творчості технологій, Е. Ву намагається показати, що технології можна вважати авторами лише тоді, коли вони стають автономними та самосвідомими на людському рівні. В теперішніх реаліях такий високий стандарт автономності для технологій штучного інтелекту виглядає навряд чи досяжним.

При цьому, Л. Вертінські і Т. Райс відзначають, що залежно від того, як розширюється роль штучного інтелекту в процесі створення винаходу і така технологія штучного інтелекту може виявляти/створювати творчі

рішення/твори, несподівані навіть для користувача-людини, виникає питання про те, чи дійсно людина, яка використовує технологію штучного інтелекту, може в такому разі розглядатися як реальний автор такого творіння [196, с. 586]. Проте більшість дослідників зараз вказують на недоцільність наділення технології штучного інтелекту правосуб'єктністю з метою досягнення цілей права інтелектуальної власності.

Варто також зазначити про існування достатньої кількості аргументів проти визнання технологій штучного інтелекту автором. Перший аргумент полягає в тому, що технологіям бракує автономності. Авторство породжує пов'язані із ним права, і права зазвичай здійснюються на вільний розсуд їх носія. Це означає, що технологія повинна мати можливість самостійно вирішувати, коли і як використовувати свої авторські права, щоб її авторство можна було визнати здійсненою концепцією. Простіше кажучи, технологія штучного інтелекту повинна бути особистістю/індивідом в очах закону, щоб юридично вважатися «автором» [168].

Низка авторів заперечує саму можливість наділення технології штучного інтелекту правами інтелектуальної власності. Так, на думку А. Моріггі, зараз це неможливо, в основному через те, що технологія штучного інтелекту не є деліктоздатною [144, с. 7]. Це – основний аргумент критиків аналізованого концепту.

Істотне значення має тут і проблема термінів авторсько-правової та патентно-правової охорони об'єктів інтелектуальної власності.

Як обґрунтовано вказують вчені, «інша проблема, що стосується творів, створених штучним інтелектом, – це правовий період охорони стосовно таких творів. Багато держав по всьому світу, як правило, встановлюють періоди, протягом яких твір і права, що виникають внаслідок його створення/використання, є захищені законом. Ці періоди зазвичай визначаються тривалістю життя автора твору та, у виняткових випадках, датою першої публікації чи передачі твору. Штучний інтелект же потенційно безсмертний. У цьому плані розширення змісту поняття «автора» у законодавстві шляхом

включення штучного інтелекту перетворило б періоди правової охорони, визначені з огляду на тривалість життя автора-людини, у безглузді» [164, с. 10-11].

Це теж ставить під питання розумність, доцільність та релевантність концепції безпосереднього авторства технології штучного інтелекту. Крім того, як зазначають Г. Гюркайнак, І. Йілмаз, Т. Дойгун та Е. Інс, «приписування авторства щодо твору технології штучного інтелекту, яка, власне, ніколи не буде (не стане) сама використовувати свої права, є виключно символічним жестом. У цьому відношенні хтось може поставити під сумнів переваги цього підходу, оскільки він може виявитися непрактичним, на відміну від інших поглядів на це питання» [164, с. 10].

Однією з цілей механізму права інтелектуальної власності є забезпечення надання творцю твору чи винаходу економічних вигод від його використання іншими особами. Технологія штучного інтелекту не має і не може, сама по собі, мати подібну потребу [144, с. 9], тобто технології не потребують стимулів для творення.

Визнання та законодавче закріплення правосуб'єктності у виді концепту «електронної особи» для технології штучного інтелекту, як зазначає Я. Іхалайнен, могло б надати технологіям штучного інтелекту деякі права щодо створених ними творів, але те, хто був би власником-бенефіціаром цих прав (наприклад, виробник чи покупець) або доходів, як і раніше, залишається неясним. Окрім цього те, як штучний інтелект може використовувати доходи або мати їх, також є незрозумілим та може у майбутньому становити собою відповідну етичну проблему [120, с. 724].

Підсумовуючи, вважаю, що наділення технології штучного інтелекту відповідною правосуб'єктністю, можливо, призведе до ще більшого ускладнення наявних проблем, оскільки в будь-якому разі така технологія не може існувати повністю автономно у всіх аспектах своєї діяльності, відповідно, відносини між технологією та її розробником, власником чи користувачем, якому вона

належить, мають бути врегульовані за допомогою додаткових правових конструкцій.

Технологія штучного інтелекту як інструмент людини у створенні результатів інтелектуальної діяльності

Наділення прав одного із людей, які беруть участь у процесі обчислювальної творчості – програміст, власник, кінцевий користувач штучного інтелекту – є найбільш очікуваним і найменш суперечливим рішенням. Це рішення, яке узгоджується з ідеєю виключно людської творчості. Воно відтворює традиційні концепти авторства.

Технології штучного інтелекту спочатку створюються розробниками для певних, цілком конкретних прагматичних цілей, і не завжди для того, щоб такі технології діяли самостійно і виступали в ролі вільних художників, які самі довільно б створювали на власний розсуд твори. Тим більше, що слабкий штучний інтелект часто запрограмований виключно на наслідування людського інтелекту та виконання вузької специфічної функції (нехай навіть складної). А щодо загального штучного інтелекту, то без певної цілі ніхто не вкладатиме коштів у його створення, програмування та навчання.

Як правило, технології штучного інтелекту розробляються та навчаються з конкретними цілями та/або на виконання практичних завдань, які, здається, неможливо досягти та/або виконати за допомогою звичайної обчислювальної техніки. Інакше кажучи, технології штучного інтелекту створювалися і створюються як розумні інструменти для людства, але тим не менш все одно – як інструменти [164, с. 9]. Відомий приклад – система «Сірі», що працює алгоритмічно в обмеженому спектрі. У цих типах штучного інтелекту програміст безпосередньо чи опосередковано керує кожним результатом творчості, що може бути згенерований. Очевидно, що відносно таких результатів інтелектуальної діяльності не можуть виникати авторські права, тим більше на користь технології штучного інтелекту, оскільки такі результати абсолютно не відповідають правовим критеріям – «творчому характеру» та «оригінальності» авторського

твору, щоб у зв'язку з ним виникли авторські права чи інші права інтелектуальної власності.

На думку Дж. Каура, «сучасні загальні штучні інтелекти далекі від володіння самосвідомістю. Ці технології штучного інтелекту не мають на меті створення незвичайних творів і зовсім не прагнуть цього. У них немає власне самого спонукання до цих дій. Тільки люди здатні зробити цей творчий вибір. В очах закону не має значення наскільки технологія штучного інтелекту розвинена технічно або на що вона здатна. Поки справа не стосується більшої значимої інтелектуальної власності, права на неї не можуть бути надані технології штучного інтелекту тільки тому, що нею дотримані юридичні формальності щодо інтелектуальної власності у тій самій мірі, що і людиною. Подібний підхід значною мірою перешкоджає публічному доступу до інтелектуальної власності. Вища мета закону – благополуччя суспільства» [126, с. 46-47].

Права на твори, створені технологіями штучного інтелекту або з фактично-чи юридично-значимою їх участю, у практично всіх існуючих національних режимах права інтелектуальної власності сьогодні однозначно та неминуче визнаються за людиною, з більшою чи меншою участю якої такий результат інтелектуальної діяльності було створено.

Х. П. Кнебль підкреслює, що твір має позиціонуватися як створений саме людиною, незалежно від його економічної цінності, зусиль, витрачених на його створення, чи значимості такого об'єкта на ринку [129, с. 56-58]. Твори, що не створені людиною, найчастіше не підпадають під дію охорони авторських прав. Незалежно від того, чи вважаємо ми, що сам твір має творче начало, відповідно до більшості законів про інтелектуальну власність по всьому світу, твір, створений автором, який не є людиною, не розглядається як твір, що охороняється авторським правом, і, внаслідок цього, виключає наявність у будь-якій формі виключних прав у такого автора [148, с. 294].

Тобто технологія штучного інтелекту презюмується і позиціонується як інструмент людини, що нею використовується при створенні результатів інтелектуальної діяльності. Відповідно користувач технології штучного

інтелекту (або інша людина) визнається правовласником відносно створених технологіями штучного інтелекту або за його використання/участі результатів. На боці цього концепту поки що і судова практика, і законодавство багатьох країн світу (безпосередньо встановлює сказане, чи з нього випливає такий підхід) [114]. Так, пункт 3 статті 9 Закону Великобританії від 1988 року «Про авторське право, дизайн та патенти» [87] встановлює, що «щодо літературного, драматичного, музичного чи художнього твору, згенерованого комп'ютерною системою, автором вважатиметься особа, якою вживаються необхідні приготування для створення твору».

Стаття 178 Закону Великобританії від 1988 року «Про авторське право, дизайн та патенти» [87] допускає авторство на машинно-генеровані твори і дає таку їх дефініцію: «згенерований комп'ютерною системою твір означає, що твір генерується комп'ютером за таких умов, коли відсутня людина – автор твору».

При цьому вельми спірним питанням, що стосується творів, створених технологіями штучного інтелекту, є питання про те, чи авторство цих творів слід приписувати розробнику (програмісту) штучного інтелекту, його першому автору або його власнику (фізичній або юридичній особі, що має права щодо технології відповідного штучного інтелекту).

Одна з позицій полягає в тому, що твори, створені технологіями штучного інтелекту, повинні бути передані його розробникам (програмістам) незалежно від того, у кого у власності знаходиться сама технологія штучного інтелекту, оскільки розробник є первинним джерелом творення щодо відповідної технології штучного інтелекту, беручи до уваги, що її програмне забезпечення написано цією особою і що така передача стане стимулом для розробників і далі продовжувати працювати над розробкою технологій штучного інтелекту [118, с. 445]. Основний аргумент, який обґрунтовує те, що програміста вважають автором, базується на його близькості до творчого процесу та його розумінні. Ідея полягає в тому, що хоча програміст не є де-факто творцем роботи, він є тим, хто розуміє, як працює алгоритм, і може пояснити творчий процес, що стоїть за

результатом. Або просто, як пояснює Т. Сор'ямаа: через те, що він є творцем алгоритму штучного інтелекту, програміст має право на вигоди від нього [181].

Через те, що програміст вклав час і зусилля в розробку та створення складного програмного забезпечення, яке створює кінцевий продукт, він повинен бути винагороджений вигодами, які приносить їх авторство. Правила причинно-наслідкового зв'язку, «інтуїція та принцип транзитивності» [70, с. 8] виступають за таке рішення — без програміста та його діяльності штучний інтелект не створив би результат, який потенційно може бути захищений авторським правом. Іншим аргументом є основна ідея авторських прав: надання авторських прав і відповідних виключних прав стимулює подальшу творчу діяльність і розвиток [33, с. 90].

Отже, творець штучного інтелекту є тим, кого слід винагороджувати і таким чином заохочувати розвивати творчі здібності штучного інтелекту. Аргументацію такої тези також можна віднайти в деяких конкретних судових справах, які розглядали питання авторства, коли об'єкти, що захищаються авторським правом, були створені за допомогою алгоритмів у відеоіграх, тобто коли стали частиною гри. Наприклад, у «Nova Productions Ltd v. Mazooma Games Ltd.» [151] – справі про порушення прав між двома розробниками електронних ігор у більярд - Королівський суд Великобританії, серед іншого, приписав авторство програмісту, який створив відповідні елементи відеогри.

Іншим прикладом є такі справи, як «Atari Inc. v. North American Philips Consumer Elec. Corp.» [58], що стосується відомої гри «Pac-Man», і «Williams Elec. Inc. v. Arctic Int'l. Inc.» [202] щодо гри «Defender». У цих судових справах, всупереч загальноприйнятим на той час юридичним концепціям, американські суди постановили, що авторські права повинні бути надані розробнику програмного забезпечення, яке продукує зображення, що були показані у грі. Ключовим фактором, який вплинув на постановлення таких рішень, стало розуміння та пояснення програмістами свого продукту.

Хоча ці міркування та судові рішення логічно обґрунтовані та базуються на давніх правових традиціях, таких як етика Локка та доктрина «поту чола»,

вони застосовні лише до випадків, коли видимий логічний зв'язок між програмістом і творчим результатом написаної ним програми. Ці випадки є еманациями розуміння Адою Лавлейс того, що машина «може робити (тільки) все, за умови, що ми знаємо, як їй це наказати» [70, с. 10].

Якщо говорити простіше, то ідея, згідно з якою авторське право на результат роботи програми має бути надано програмісту, який її створив, є життєздатною та здійсненою лише в тих випадках, коли можна пояснити та зрозуміти генетичний та функціональний зв'язок між людиною та машиною. І навпаки, така конструкція здається сумнівною у випадках, коли штучний інтелект діє як «чорна скринька», а його «творчі» рішення неможливо пояснити.

Видається, що застосування правила, згідно з яким авторство належить творцю програмного забезпечення, є легким і здається інтуїтивно зрозумілим. Тим не менш, воно заперечує фактичну констеляцію матерії та ігнорує суто машинне походження творчої роботи, а також той факт, що програміст має обмежений контроль над фактичним творчим процесом і може практично не розуміти його.

Творчий процес нейронних мереж та інших алгоритмів, схожих на «чорну скриньку», практично не пов'язаний із програмістом, та фактично усуває його вплив на такий творчий процес і, зрештою, викликає сумніви у тому, чи може результат роботи алгоритму нести відбиток особистості програміста.

Тому випадки, коли пояснення програмістів та інженерів програмного забезпечення алгоритмічного способу його дії не можуть пояснити кінцевий продукт, що захищається авторським правом, кидають виклик сучасним інститутам авторського права [32, с.9].

Нарешті, у світлі моральних проблем із приписуванням авторства програмісту, слід зазначити ймовірний дисбаланс влади. Враховуючи той факт, що створення творчого штучного інтелекту, який використовує підхід «чорної скриньки» або такі методи, як «машинне навчання» для створення захищеного авторським правом результату, є завданням, що потребує значних фінансових і обчислювальних ресурсів, варто очікувати, що такий штучний інтелект буде

створений компаніями, які можуть надати необхідні ресурси та в подальшому обмежити доступ до відповідних результатів творчості створеної ними технології штучного інтелекту.

В той же час, надання авторства програмісту, з одного боку, розширило б сферу дії авторського права на результат, який є сумнівним у частині походженням від людини, а з іншого боку суперечить основному принципу законодавства про інтелектуальну власність, згідно з яким охорона надається результатам інтелектуальної праці людини. В той час, як зазначає П. Самуельсон, надання програмісту авторства над результатами творення його ж творіння призведе до того, що програмісти будуть невинно винагороджені двічі — один раз за створення штучного інтелекту, а потім за результати його діяльності [174, с. 1208].

Що ж до аргументів на користь надання авторства користувачеві технології, то вони спираються на те, що користувач використовує технологію як інструмент у процесі вираження власної творчості. Ця логіка базується на ідеї, що особа, яка створила щось за допомогою будь-якого інструменту, має бути винагороджена авторством над своїм твором. Причинно-наслідковий зв'язок між користувачем інструменту та кінцевим продуктом був видимим, а участь користувача була достатньою.

Тут є референтним такий приклад. Технологія під назвою «Watson» компанії IBM (вузькоспеціалізована та розвинена програма обмеженого штучного інтелекту) підготувала кухонну книгу під назвою «Cognitive cooking with Chef Watson» (укр. «Когнітивна кулінарія з шеф-кухарем Watson»), під керівництвом «когнітивної команди» IBM і шеф-кухарів Інституту кулінарної освіти у Нью-Йорку [127]. Протягом 3 років команда «годувала» цю технологію безліччю даних із куховарських книг, наукових досліджень, записів у соціальній мережі «Twitter», кулінарних навчань. Вони навчали технологію, яка не має ніяких смакових чуттів, створювати оригінальні рецепти, які сподобалися б людині. Коли постало питання про розподіл авторських прав, питання відносно технології «Watson» щодо наділення її авторськими правами було виключене, що

у будь-якому випадку було справедливо. Все, що робила технологія «Watson» – це обробка даних, введених у неї, з використанням найсучаснішого нейролінгвістичного програмування, щоб пропонувати унікальні поєднання інгредієнтів. Це саме те, на що його і було запрограмовано. Поєднання інгредієнтів можуть бути оригінальними, але зі сторони «Watson» відсутньою є творчість. Законодавство про авторське право не захищає твори, які згенеровані випадково чи повністю автоматично. Саме «когнітивна команда» ІВМ та шеф-кухарі згодом перетворили ці пропозиції на належно написані рецепти. Людські автори лише використовували «Watson» як інструмент для творчості. Це є достатньою підставою вважати їх власниками авторського права на згадану кулінарну книгу.

Однак все стає трохи складнішим, коли йдеться про такий тип штучного інтелекту, як загальний («складний») штучний інтелект [126, с. 46].

Без того, хто його використовує, інструмент ніколи б не міг творити самотійно. Сьогодні, коли творчий результат може бути опосередкований одним натисканням кнопки, ця концепція ставиться під сумнів – як здоровим глуздом, так і науковцями. Коли участь користувача можна звести до простого натискання кнопки, важко виправдати ідею про те, що це є створенням оригінального твору або вказує на власну творчість та особистість користувача. Така ж аргументація була використана судом у справі «Nova Productions Ltd v. Mazooma Games Ltd.» [151].

Визнаючи причетність користувача до активації творчих здібностей технології, суд визнав цю причетність недостатньою для присвоєння авторства та, як наслідок, права інтелектуальної власності на отримані результати. Суддя заявив, що «внесок користувача не є художнім за своєю природою, і він не застосував жодних навичок чи вчинив дій, які являють собою працю творчого характеру. Він також не вжив жодних заходів, необхідних для створення зображень. Все, що він зробив, це грав у гру» [181].

У більш сучасному контексті механізми відеоігор замінили попередньо встановлені графічні опції та закриті світи на відкриті світи, що керуються

складними інтелектуальними алгоритмами. У таких відеоіграх із відкритим світом після взаємодії з користувачем штучний інтелект випадково створює випадкові об'єкти та ігрові сцени, що оточують гравця. Без будь-якого втручання користувача в процес, штучний інтелект створює естетично привабливий ігровий світ, який гравець може досліджувати, де багато зображень миттєво створені та можуть претендувати на охорону з боку авторського права. Хоча технічно вражаючий, цей приклад є ще одним підтвердженням логіки, використаної судом у справі «Nova Productions Ltd v. Mazooma Games Ltd». Адаптація цих прикладів до стандарту «власного інтелектуального творіння автора» виявляє ще одну можливу помилку аргументу на користь присвоєння авторства користувачу технології штучного інтелекту, оскільки сумнівно, що результат роботи штучного інтелекту відображає особистість користувача.

Я. Іхалайнен вважає, що така інтерпретація може викликати серйозні проблеми, оскільки надто формальне оцінювання того, чи людина вживає (або не вживає) «необхідних заходів/приготувань» для створення творів, може призвести до віртуальної монополії (якогось виробника або групи виробників технологій штучного інтелекту)) щодо творів, створених технологіями штучного інтелекту [120, с. 726], що не можна оцінити позитивно.

На думку Р. Ебботта, права на винаходи, створені технологіями штучного інтелекту, повинні переходити за замовчуванням до власника/користувача такої технології, оскільки саме такий підхід, на його думку, найбільш відповідає існуючим принципам, дозволяючи релевантно стимулювати розвиток інновацій [49, с. 1082]. Однак така думка не є бездоганною та безперечною.

На думку К. Христова, оскільки кінцеві користувачі технології штучного інтелекту здійснюють найменший внесок у початкову розробку таких технологій, їх претензії щодо авторства творів є найменш обгрунтованими і, фактично, присвоєння їм авторства, а не розробникам, може завдати шкоди розвитку технологій [118, с. 444]. Разом з тим, слід мати на увазі, що, якщо технологія штучного інтелекту, яка використовується для створення твору, не є абсолютно автономною, а використовується для досягнення певних цілей, все

одно можна говорити про деякий творчий внесок кінцевого користувача, який сам визначає її завдання та інформацію, на основі якої технологія штучного інтелекту здійснює або продовжує своє самонавчання. І в такій ситуації не зовсім коректно було б говорити про автоматичне виникнення виключних прав лише у розробника технології штучного інтелекту.

Іншим недоліком надання користувачеві авторських прав на твори технології штучного інтелекту, є, на думку П. Самуельсон, нездійсненність цієї концепції через доктринальні та політичні причини [174, с. 1202]. Такий розподіл авторства, безсумнівно, зменшив би стимули програмістів до творчості, оскільки це призвело б до того, що користувач практично «безкоштовно» звільниться від умінь і зусиль програміста, які були закладені у створення технології штучного інтелекту [181]. З точки зору політики авторського права, концепція «користувач-авторство» може мати негативний вплив, зрештою стаючи стримуючим фактором для творчих прагнень програміста. У контексті сучасних більш автономних технологій, використання цієї концепції означало б, що авторські права присуджуються особі за рахунок програміста на основі помилкового прагнення збереження вірності правовим традиціям.

Через те, що людина все ж таки бере участь у створенні творів штучним інтелектом, існуючих законів загалом має бути достатньо для захисту результатів такої діяльності. У цьому контексті можна згадати рішення у справі «Express Newspapers Plc. v. Liverpool Daily Post & Echo Plc» [104]. від 1985 року стосовно копіювання таблиці, використаної в газетній лотереї, яка була створена з використанням програмного забезпечення для генерації таблиць. У цій справі Вищий суд Англії та Уельсу з'ясував і ухвалив, що комп'ютер був не більше ніж інструментом, за допомогою якого автор створював твори, подібно перу чи друкарській машинці письменника. Мабуть, це так і було, оскільки комп'ютер і програми виконували швидше роль посередника для реалізації задуму автора-людини, ніж створювали твори самостійно без втручання людини.

Як писав Дж. Гінсбург, «розвиток експертних систем та штучного інтелекту збільшує ймовірність створення творів (результатів інтелектуальної

діяльності), згенерованих виключно комп'ютерами.» На його думку, «ми, можливо, вже знаходимося на цьому етапі розвитку у випадку з електронними базами даних, де робота компіляції та складання може бути виконана спеціально розробленими для цього комп'ютерними програмами. У такому разі поняття людського внеску втрачає сенс до того часу, доки не встановлений зв'язок із творцем програми бази даних чи з експертною системою; більше того, такі розробки не відповідають необхідним вимогам для визнання об'єктами інтелектуальної власності відповідно до Бернської конвенції [110, с. 132].

Технологія штучного інтелекту як найманий працівник, що створює результати інтелектуальної діяльності, що презюмуються та позиціонуються як службовий твір

Труднощі визначення авторства у творах, створених штучним інтелектом або за його фактично- або юридично-значимої участі, на думку ряду авторів, можуть бути вирішені шляхом переосмислення та трансформації концепції «виконаної за наймом роботи», відомої всім державам світу. За такого підходу технологія штучного інтелекту постає як найманий працівник, який створює службовий твір. Т. Лі та Ч. Рослоф вказують, що у деяких юрисдикціях проблема визначення авторства творів, створюваних технологіями штучного інтелекту, вирішується за допомогою віднесення їх до категорії робіт, які виконуються за наймом, тобто службових творів [170].

Правовідносини працівник-роботодавець у межах концепції службових творів цілком застосовні до технологій штучного інтелекту та їх розробників (чи користувачів). На думку Г. Гюркайнака, І. Йілмаза, Т. Дойгуна та Е. Інса, ця концепція та референтні їй положення в законодавстві передбачають, що права на твори, створені працівниками при виконанні своїх трудових обов'язків будуть використовуватись особами, які наймають їх на роботу або призначають їх на посаду; за умови, що інше не впливатиме зі спеціального договору між такими особами або з характеру їхньої роботи [164, с. 10-11].

Існує значна схожість між відносинами роботодавця/співробітника та відносинами між технологіями штучного інтелекту та людиною, яка розробляє

його або володіє правами на нього ним. Співробітник, будучи незалежною, творчою особистістю, створюючи роботу за дорученням свого роботодавця, схожий з технологією штучного інтелекту, яка є незалежною за своїм творчим характером, настільки, що не має собі рівних серед будь-яких комп'ютерних технологій, створюючи роботу за сприянням свого розробника / власника, подібному до вкладу роботодавця, який дає розпорядження та засоби для виконання роботи.

Однією з практичних переваг цього підходу перед іншими підходами є те, що його можна охопити за допомогою переінтерпретації названої концепції у поєднанні з внесенням незначних змін до законодавства, якщо їх взагалі доведеться вносити [5, с. 61]. Такий підхід, на відміну від інших, не потребує ретельного переосмислення та радикальної зміни чинних законів та практики їх застосування. Застосування положень концепції виконаної за наймом роботи в існуючих правових системах на цей момент може стати найзручнішим рішенням, оскільки це вимагатиме найменшої кількості законодавчих змін і водночас надає достатню гнучкість для розв'язання потреб, що постійно змінюються в сучасному світі.

На думку Е. Бріді, авторські права на твори штучного інтелекту легко адаптуються в межах існуючої концепції службових творів, оскільки завдяки цій юридичній фікції творча діяльність технології штучного інтелекту може бути визнана чимось більшим, ніж просто творчість його програміста [70, с. 27-28]. Е. Бріді виділяє два позитивні аспекти в тому, щоб визнати твори, створені технологіями, службовими творами:

- це дозволяє уникнути категоріальної помилки визнання програміста як фактичного автора твору;
- це дозволяє уникнути наділення технологій юридичними правами, реалізація чого може бути неможливою на практиці [71, с. 400].

К. Христов вважає, що застосування концепції відносин працівник-роботодавець до взаємодії між технологією штучного інтелекту та її розробником для передачі прав на твори технології штучного інтелекту

розробнику ефективно вирішує проблему правового забезпечення використання творів, створених штучним інтелектом, які у протилежному випадку можуть потрапляти одразу до суспільного надбання [118, с. 447].

На перший погляд просте застосування концепції «роботи за наймом» також не позбавлене недоліків. Відповідно до цього правового інституту звичаєвого права, автором створеного твору вважається не особа, яка його фактично створила, а особа, яка найняла фактичного виконавця і за наказом, розпорядженням якої створено твір. Присвоєння традиційної констеляції доктрини означало б, що штучний інтелект повинен зайняти місце де-факто творця, таким чином передаючи авторство програмісту та уникаючи проблеми наділення технологій правами [70, с. 26]. Проте, якщо застосувати цей підхід на практиці, можна виявити її істотні недоліки.

Робота за наймом вимагає наявності договірних відносин між де-факто виробником і бенефіціаром, що у випадку технологій штучного інтелекту неможливо через відсутність у них волі, особистості та правосуб'єктності.

Нарешті, доктрина роботи за наймом певним чином та в деяких формах відома в континентальних правових системах, але за винятком того, що авторство є титулом, що не може бути переданим, через його моральний характер [18, с. 133]. Простіше кажучи, у континентальних правових системах, які були сформовані відповідно до доктрини «droit d'auteur» («права автора»), авторство, як правило, не переходило до роботодавця (або замовнику твору), а лише комплекс прав майнового характеру, який є похідним від авторства. Це, у свою чергу, залишає автором штучний інтелект, а не роботодавця.

Схожа ситуація існує і в українському законодавстві, де згідно зі частиною 3 статті 440 Цивільного кодексу України, майнові права інтелектуальної власності на твір, створений у зв'язку з виконанням трудового договору (контракту), переходять до юридичної або фізичної особи, де або у якої працює автор, з моменту створення службового твору у повному складі, якщо інше не передбачено договором чи законом [38].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», автор - фізична особа, яка своєю творчою діяльністю створила твір, тобто ситуація у будь-якому разі зводиться до проблеми визначення правосуб'єктності технології штучного інтелекту [27].

Технологія штучного інтелекту як співавтор людини у створенні результатів інтелектуальної діяльності

Варіації застосування технології штучного інтелекту, коли її внесок у порівнянні з людським збільшується, вже зараз не завжди дозволяють з абсолютною впевненістю визнавати автором твору лише людину. Не кажучи вже про ті ситуації, коли внесок людини в безпосередню діяльність зі створення твору мінімальний або зовсім відсутній. Зараз порівняно великою є частка людської участі в процесах створення винаходів, але очікується, що участь людини скорочуватиметься з відповідним збільшенням частки участі штучного інтелекту. Сьогодні цілком можлива поява робіт, авторство яких буде важко встановити – через можливу відсутність у процесі їх створення «видимої» людини, а також у випадку, коли участь людини у результаті роботи комп'ютера не була б досить очевидною чи істотною для того, щоб надавати авторство [110, с. 133].

Навіть у тому випадку, якщо можна презюмувати можливість творчої діяльності комп'ютерної програми, дії людини все одно відіграють ключову (юридично значущу) роль, оскільки саме людина визначає принципи функціонування такої програми, розробляє та запускає цю програму [89, с. 4].

М. Ліон, Е. Уоткінс і Р. Івахасі вказують, що з розвитком технологій штучного інтелекту стає все складніше ідентифікувати внесок людини у створення винаходу, коли штучний інтелект виступає як щось набагато більше, ніж просто інструмент, який використовується для досягнення поставленої мети [139]. Якщо ситуація, коли винахід створено за допомогою штучного інтелекту, а фізична особа, використовуючи програмний комплекс, наділений штучним інтелектом, виявляє, що продукт чи процес необхідно запатентувати, вказує А. Моріггі, не викликає питань, то ситуація, коли винахід, створений технологією

штучного інтелекту самостійно, тобто без участі людини, актуалізує безліч проблем правового і етичного характеру [144, с. 7].

Навіть якщо не виключати авторство людини, то все одно виникають питання про те, хто саме має авторські права, наприклад, на текст, написаний штучним інтелектом: той, хто має право на вихідний текст, який обробляється технологією для створення іншого твору, програміст, комп'ютер, власник комп'ютера, творець системи машинного навчання або користувач? [153, с. 11] А якщо мова йде про здійснені автономно відкриття чи винаходи в сфері біотехнологій, про цьому такі, що несуть загрозу людству, то як діяти у такому випадку відповіді теж досі немає.

Концепція гібридного (спільного) авторства творів, що створюються технологіями штучного інтелекту або за їх фактично- та юридично-значимої ролі у їх створенні, є альтернативою варіанту визнання правосуб'єктності технології штучного інтелекту в контексті права інтелектуальної власності та аналізу можливості спільного авторства між програмістом і алгоритмом [204, с. 154]. Переваги цієї концепції нібито мають усунути труднощі відносно проблеми надання технології штучного інтелекту прав шляхом передачі всіх прав, що впливають з титулу автора, людині-співавтору, залишаючи штучний інтелект з «порожньою» назвою співавтора.

Проте недоліки цього підходу переважають його переваги. По-перше, витлумачене таким чином спільне авторство є скоріше простим визнанням фактів, а не реальним застосуванням спільного авторства. Це, у свою чергу, відкриває двері, як зазначає П. Самуельсон, для інших відповідних зацікавлених сторін, тобто постачальника апаратного забезпечення, яке запускає алгоритм, щоб претендувати на авторство та суміжні права [174, с. 1220]. По-друге, інститут співавторства передбачає закріплення за кожним із співавторів певних прав та обов'язків, а економічні вигоди від реалізації прав на твір чи винахід, як і зобов'язання, можуть бути попередньо розділені укладанням угоди. У ситуації спільного (гібридного) автора у вигляді людини та технології штучного інтелекту укладання такої угоди знову ж таки є неможливим [76, с. 740].

Врешті, спільне авторство, як в юрисдикціях загального, так і континентального права, зазвичай вимагає, щоб вклади авторів у створення твору були розрізнені, що у випадках складних обчислювальних методів, таких як машинне навчання, також є практично неможливим. Неможливість відстежити індивідуальний внесок у кінцевий продукт повертає аналіз у вихідну точку, роблячи концепцію спільної творчості незастосовною.

Перехід результатів інтелектуальної творчої діяльності технології штучного інтелекту у суспільне надбання

Залишити твір без автора практично неможливо з логічної та юридичної точки зору. За своєю суттю авторство — це генетичний зв'язок між творінням і творцем, який існує поза правовими приписами.

Водночас залишити результати творчості креативного штучного інтелекту у суспільному надбанні – це відносно просте рішення, яке відповідає вбудованій логіці авторських прав. Суспільне надбання утворюють твори, термін охорони яких минув, твори, автори яких невідомі, твори, які не відповідають критеріям охорони тощо. Це місце, де авторство є лише маркером, позбавленим будь-яких правових наслідків, такі як право власності та виключні права.

Простіше кажучи, хоча автори творів, які передані у суспільне надбання, можуть бути відомі, самі твори не захищені авторським правом. Прекрасним прикладом того, що авторське право є винятком, а необмежена творчість є правилом, можна знайти у висновку суду у справі «Norwegian Board of Appeal for Industrial Property Rights v. The Municipality of Oslo»: «Після передачі творчий зміст, як правило, належить до суспільного надбання. Іншими словами, той факт, що твори є частиною суспільного надбання, не є наслідком втрати авторського права. Швидше, захист є винятком із правила, згідно з яким творчий зміст стає частиною суспільного надбання після того, як він передається» [150]. Деякі автори вбачають у такому підході суперечність головній меті авторського права – створенню благ для суспільства [181]. Навпаки, вони вважають, що залишення незахищеними творів, створених штучним інтелектом, зменшить стимули

інвестувати у розробку технологій штучного інтелекту, що зрештою погіршить становище суспільства.

Тим не менш, на думку М. Перрі та Т. Маргоні та інших учених, суспільне надбання може проявити себе як балансувальна противага надмірному розширенню авторського права, а також важливе джерело натхнення для людської творчості. Аргументами на користь того, що продукти, створені штучним інтелектом, мають залишитися у суспільному надбанні є те, що вони слугуватимуть цінним джерелом натхнення, яким творчі особистості зможуть скористатися, не побоюючись порушення авторських прав. Крім цього, що більшим є суспільне надбання, то більше влади воно має, щоб збалансувати розширення авторських прав [140, с. 169].

Враховуючи потенціал штучного інтелекту для необмеженого створення творів, легко уявити швидке та незбалансоване зростання створених штучним інтелектом творів, що потенційно можуть бути захищені авторським правом, що зрештою перешкоджатиме вільному наслідуванню та створенню. Хтось може стверджувати, що експорт результатів креативного штучного інтелекту в публічну сферу позбавить багатьох зацікавлених сторін винагороди, на яку вони очікують і заслуговують. Зрештою, розробка креативного штучного інтелекту є довгою, трудомісткою та фінансово дорогою роботою, і всі залучені сторони мають право на економічну вигоду від усього проекту.

Однак у цьому аргументі не враховується мотивація таких проектів, а також їхня справжня цінність. Цілком логічно, щоб такі ініціативи, як «Новий Рембрандт», шукали віддачі від творчого штучного інтелекту, який вони розробили, а не від переведених у матеріальну площину результатів його діяльності. Цінність тут полягає у створеному штучному інтелекті, і, беручи до уваги час і фінансові інвестиції, вкладені в такі проекти, можна припустити, хоч і з долею сумніву, що творчий штучний інтелект сьогодні створений, щоб кинути виклик уявленням людства про творчість та інтелект, а не для отримання економічної вигоди.

З урахуванням викладеного, на наш погляд, володільцем виключного права на об'єкт, створений із використанням технології штучного інтелекту, слід визнавати власника цієї технології на момент створення результату. Такий варіант матиме низку переваг з огляду на особливості об'єкта охорони та з позиції практичності врегулювання відносин між заінтересованими суб'єктами.

Досліджуючи вказане питання, доцільно також звернути увагу на приписи Закону України «Про авторське право і суміжні права», відповідно до ч. 4 ст. 8 якого неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою (програмами), охороняються правом особливого роду (*sui generis*) відповідно до статті 33 цього Закону.

Ч. 2 ст. 33 закону про авторське право визначає, що суб'єктами права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, можуть бути особи, яким належать майнові права або які мають ліцензійні повноваження на об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою (автори такої комп'ютерної програми, їх спадкоємці, особи, яким автори чи їх спадкоємці передали (відчужили) майнові права на комп'ютерну програму) або правомірні користувачі комп'ютерної програми.

Безумовно, виправданим є підхід, за якого «саме суб'єкт майнових авторських прав на комп'ютерну програму, яка генерує неоригінальний об'єкт, набуває майнові права на такий об'єкт. Це зазвичай особа, яка фінансує створення такої комп'ютерної програми та/або набуває майнові авторські права на нього і своїми матеріальними, фінансовими й організаційними зусиллями забезпечує його функціонування; такий підхід відповідає меті захисту інвестицій» [40, 80]. Закон також конкретизує, що договором можуть визначатися умови належності права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані відповідними комп'ютерними програмами. Погоджуємося з висновками авторів Дорошенка О.Ф. та Тарасенка Л.Л., які вказують що вказана законодавча норма містить певні прогалини, які потребують уточнення на законодавчому рівні. Зокрема, якщо з володільцями майнових прав на комп'ютерну програму все цілком зрозуміло і логічно, то щодо осіб, які мають

ліцензійні повноваження на неї, виникають питання. Зокрема ліцензійні повноваження слід розуміти як володіння ліцензією певного виду. Ліцензії на використання, скажімо, об'єктів авторського права можуть бути виключними і невиключними. У разі надання виключної ліцензії на використання комп'ютерної програми все цілком зрозуміло — законний користувач дійсно правомірно використовує комп'ютерну програму, яка здатна згенерувати новий неоригінальний об'єкт. Водночас у разі генерування нового неоригінального об'єкта комп'ютерною програмою, на яку має ліцензійні повноваження законний користувач, який володіє нею на засадах невиключної ліцензії (наприклад, EULA чи інша подібна ліцензія), виникає питання щодо належності майнових прав на такий новостворений об'єкт.

На нашу думку, ч. 2 ст. 33 закону про авторське право в частині належності майнових прав на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, підлягає конкретизації: словосполучення «ліцензійні повноваження» слід змінити на «особи, які на підставі виключної ліцензії користуються комп'ютерною програмою» або на інше подібне за змістом формулювання. Надання майнових прав на неоригінальний об'єкт особам, які володіють (законно) комп'ютерною програмою на засадах невиключної ліцензії, є не виправданим, оскільки такі особи лише користуються (мають дозвіл на використання) відповідною комп'ютерною програмою. Лише якщо це передбачено договором між володільцем виключних майнових авторських прав на комп'ютерну програму та таким користувачем, можливим є виникнення майнових прав на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, у користувача, який володіє цією комп'ютерною програмою на засадах невиключної ліцензії [12, 92].

2.2 Правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту

2.2.1 Критерії охороноздатності об'єктів авторського права, створених із використанням технологій штучного інтелекту

У цьому підрозділі йтиме мова про об'єкти авторського права, які створені безпосередньо технологією штучного інтелекту за мінімальної або без участі людини, та об'єкти, під час створення яких штучний інтелект було використано як інструмент під управлінням людини. Тому виокремлені нижче критерії охороноздатності є застосовними незалежно від того, наскільки технологія штучного інтелекту була залучена до створення об'єктів авторського права чи взагалі створила їх сама.

Як наслідок, виокремлені нижче критерії охороноздатності є застосовними незалежно від того, наскільки технологія штучного інтелекту була залучена до створення об'єктів авторського права чи взагалі створила їх сама.

Для визначення же критеріїв охороноздатності, на підставі яких можна здійснювати оцінку відповідності результатів творчості, створених із використанням технологій штучного інтелекту, критеріїв для отримання охорони з боку авторського права, необхідно проаналізувати релевантне міжнародне законодавство про авторське право з огляду на його розвиток у сфері штучного інтелекту (так і в частині права інтелектуальної власності загалом), оскільки на національному рівні ці правовідносини практично залишилися поза увагою законотворця.

Розпочати слід із правового поля Європейського Союзу.

Хоча за останні 25 років ЄС дедалі більше гармонізував закони про авторське право серед своїх держав-членів, європейське «*acquis communautaire*» (законодавство, правові акти та судові рішення) не охоплює усіх сфер авторського права. Відсутні будь-які загальнообов'язкові закони про авторське право для всього співтовариства, і лише винятки та обмеження щодо авторського права та суміжних прав узгоджені в Європейському Союзі. Це пов'язано з тим,

що ЄС не має прямої юрисдикції у сфері авторського права через принцип територіальності, відповідно до якого кожна держава-член ЄС має власні закони. Однак ЄС видає Директиви на виконання положень Договору ЄС, за допомогою яких він регулює питання вільного ринку товарів і послуг.

Хоча наразі в законодавстві ЄС немає наскрізного визначення поняття авторства, автор визначається як фізична особа, група осіб або юридична особа відповідно до ст. 2(1) Директиви 2009/24/ЄС про правовий захист комп'ютерних програм [93] та ст. 4(1) Директиви 96/9/ЄС про правовий захист баз даних [94]. Крім того, ст. 2(1) Директиви 2006/116/ЄС щодо строків надання захисту авторського права та суміжних прав [92] передбачає, що головний режисер кінематографічного та аудіовізуального твору вважається його автором або одним із його авторів.

Насправді «travaux préparatoires» (підготовчі матеріали) до Директив щодо програмного забезпечення та щодо баз даних були більш чіткими у підтримці антропоцентричного бачення авторства, посиляючись конкретно на «людину-автора, який створює твір» та «фізичну особу, [яка] матиме невід'ємне право вимагати визнання авторства щодо його роботи». Первісна пропозиція щодо Директиви 2009/24/ЄС про правовий захист комп'ютерних програм зазначала: «людський внесок у створення програм, створених машиною, може бути відносно невеликим і в майбутньому буде ставати дедалі меншим. В той же час, людський «автор» у його найширшому розумінні завжди присутній при створенні і повинен мати право претендувати на своє «авторство» щодо програми» [162].

Що ж до критеріїв охороноздатності, то законодавство ЄС про авторське право вимагає, щоб роботи були оригінальними, тобто вони повинні бути «власним інтелектуальним творінням автора». Директиви ЄС щодо авторського права гармонізували стандарт оригінальності для певних об'єктів: комп'ютерних програм, фотографій і баз даних [54, с. 7].

Ця часткова гармонізація законодавства ЄС про авторське право була доповнена декількома рішеннями Суду Європейського Союзу (далі - СЕС), які стосуються стандарту оригінальності.

У справі «Inforaq v. Danske Dagblades» [122] між датською службою прес-кліпінгів «Inforaq International» і Датською газетною асоціацією виникла суперечка щодо відтворення прес-кліпінгів, які продаються клієнтам. Процес вирішення включав збір даних і складався зі сканування зображень оригінальних статей, переведення цих зображень у текст і створення фрагментів з 11 слів. Суд повинен був визначити, чи був ступінь оригінальності фрагментів достатнім, оскільки процес був високо механізованим, і було вирішено, що оригінальність повинна бути виражена через концепцію «власне інтелектуальне творіння автора».

За наслідками розгляду справи «Inforaq v. Danske Dagblades», Суд Європейського Союзу, покликаючись на Бернську конвенцію (статті 2(5) і 8) [8] і законодавство Європейського Союзу щодо авторського права, дійшов висновку (п. 37), що концепція «власного інтелектуального творіння автора» не обмежується у застосуванні до комп'ютерних програм, баз даних і фотографій, та може бути поширена на всі авторські твори.

Цим рішенням Суд ЄС досяг повної гармонізації відносно змісту вимоги оригінальності на рівні Європейського Союзу. Від цього моменту вимога оригінальності передбачала, що об'єкт авторського права має бути нічим іншим як «власним інтелектуальним творінням автора» в усьому Європейському Союзі.

Хоч такі твердження можна піддати сумнівам на тій підставі, що правова позиція суду, висловлена у справі «Inforaq v. Danske Dagblades», є застосовною до літературних творів та випадків розміщення їх фрагментів, у справі «BSA v. Ministry of culture» [73] Суд ЄС поширив застосування рішення у справі «Inforaq v. Danske Dagblades» на інші твори, надавши авторське право на графічний інтерфейс користувача в комп'ютерній програмі. Пізніші спроби Європейського суду узгодити стандарти оригінальності включають рішення щодо авторського права служби вирізок новин (справа C-393/09 «Svaz softwarové ochrany v.

Ministerstvo kultury») [184] та справу щодо прав на трансляцію спортивних подій (спільні справи «Football Association Premier League Ltd v. QC Leisure (C-403/08)» [105] та «Karen Murphy v. Media Protection Services Ltd (C429/08)» [124].

Критерій оригінальності було додатково уточнено у справі «Karen Murphy v. Media Protection Services Ltd», де Суд ЄС вирішив, що не можна поширювати авторське право на спортивну подію як таку, оскільки «власне інтелектуальне творіння автора» передбачає, що процес творення має залишати місце для «свободи творчості для цілей авторського права», що, очевидно, відносно спортивних подій є неможливим.

У справі C-145/10 «Eva-Maria Painer v. Standard Verlags GmbH» [103] суд ЄС підтвердив позицію, викладену у рішенні у справі «Infopaq v. Danske Dagblades», запропонувавши набір правил, що стосуються авторських прав на фотографію: авторське право на фотографію має бути надано, якщо «автор зміг проявити свої творчі здібності при створенні твору шляхом здійснення ним вільного та творчого вибору». З цього рішення вбачається, що власний інтелектуальний твір має відображати особистість автора у такий спосіб, що здатність автора проявляти практично свої творчі здібності під час реалізації творчого процесу здійснюється на основі вільного та творчого вибору.

Таким чином, завдяки судовій активності з боку Суду ЄС, те, що передбачалося законодавством ЄС як гармонізація норм авторського права, обмежена певними типами творів, стало загальним стандартом оригінальності, застосовним до всіх авторських творів.

У справі 17 «Levola Hengelo BV v. Smilde Foods» [81] Суд ЄС постановив, що існують дві сукупні умови для надання захисту з боку авторського права: (i) об'єкт має бути оригінальним у сенсі, що він є власним інтелектуальним творінням автора; та (ii) «тільки те, що є вираженням власної інтелектуальної творчості автора, може класифікуватися як «твір». Що стосується другої умови, то «об'єкт, щоб бути захищений авторським правом, повинен отримати своє вираження в об'єктивній реальності у спосіб, який дозволяє його ідентифікувати з достатньою точністю та об'єктивністю».

Коли мова йде про першу умову, «власне інтелектуальне творіння автора», у пункті 16 Директиви 2006/116/ЄС щодо строків надання захисту авторського права та суміжних прав зазначено, що фотографія задовольняє критерій оригінальності, якщо вона «відображає особистість автора».

Суд ЄС надав вимозі «відображення у творі особистості автора» додатковий зміст шляхом передбачення необхідності здійснення вільного та творчого вибору (п. 38 справи «Football Dataco Ltd and Others v Yahoo! UK Ltd and Others») [108], а також того, щоб такий твір мав відбиток особистості автора, тобто має бути можливим прослідкувати зв'язок між здійсненням вільного та творчого вибору та практичною реалізацією такого вибору (п. 92 справи «Eva-Maria Painer v Standard VerlagsGmbH and Others») [103].

Творче начало відсутнє, коли робота продиктована «технічними міркуваннями, правилами чи обмеженнями» (п. 39 справи «Football Dataco Ltd and Others v Yahoo! UK Ltd and Others») [108] або у випадку, коли «застосовані методи реалізації ідеї настільки обмежені, що ідею та її вираження стає неможливо відрізнити чи роз'єднати» (п. 34-37, 42 справи «Bezpečnostní softwarová asociace v. Ministerstvo kultury») [65].

Варто відзначити, що посилення, при визначенні змісту критерію оригінальності твору, на особистість автора та її відбиток, обмежує обсяг поняття автора лише фізичними особами, оскільки поняття/явище «особистості» є притаманним чи застосовним винятково до людей.

Малоймовірно, що створений штучним інтелектом контент буде оригінальним в розумінні права Європейського Союзу та практики Суду Європейського Союзу, оскільки (принаймні на цей момент) процес появи будь-якого творіння (в тому числі потенційно творче), створеного алгоритмом штучного інтелекту, можна відстежити за допомогою інструкцій, наданих його програмістом. Наочним прикладом є програма «AARON» - випадок, коли технологія штучного інтелекту генерує твори завжди в межах «проекту, програмування та знань, закладених у них людьми».

Крім того, будь-що, створене випадковим процесом, навіть якщо воно не відрізняється за оригінальністю та цінністю від творів, повністю створених людьми, не може вважатися інтелектуальним творінням згідно зі стандартом оригінального твору, який закладений у законодавстві ЄС, оскільки не можна належним чином підтвердити, що це результат будь-якого (творчого) вибору. Таким чином, ідея, закладена в основу законодавства ЄС про авторське право, враховуючи його підхід до оригінальності, нашою хує на висновок, що автори повинні бути людьми, оскільки важко зрозуміти, яким чином технологію штучного інтелекту чи алгоритм можна ідентифікувати як автора.

Підсумовуючи, у межах поточної прецедентної практики Європейського суду, системи європейського авторського права, його основи та юридичної літератури, що її підтверджує, авторське право не може бути поширено на твори, створені технологією штучного інтелекту. Тому, навіть якщо творчість штучного інтелекту може вважатися такою, що має мистецький характер або є видатним досягненням у певній сфері, вона не може бути захищена авторським правом за відсутності людини-автора.

Продовжуючи огляд міжнародного законодавства, далі слід перейти до аналізу правової системи Сполучених Штатів Америки (далі - США).

Антропоцентричний погляд на авторство менш очевидний в англо-американських правових системах, заснованих на загальному праві, таких як правова система Сполучених Штатів Америки, через більш прагматичний і орієнтований на стимулювання підхід закону про авторське право.

Відповідно до законодавства США захист з боку авторського права набувається автоматично, коли «оригінальний авторський твір» зафіксовано на «матеріальному носії вираження» [45].

Тобто існує три критерії охороноздатності творів, за наявності яких надається охорона з боку авторського права: (1) зовнішнє вираження твору у певній формі, (2) оригінальність і (3) авторство.

Перший критерій - зовнішнє вираження твору у певній формі.

Твір має бути виражений/закріплений в об'єктивній реальності у певній формі, щоб мати право на захист з боку авторського права. «Твір є «вираженим» у матеріальному носії, якщо його втілення в копії чи фонозаписі автором або з його дозволу є достатньо сталим (постійним) або стабільним, щоб його можна було сприймати, відтворювати чи іншим чином повідомляти про нього протягом періоду, який перевищує перехідну тривалість» [44]. Існує безліч способів за допомогою яких твір може бути зафіксований у копії чи звукозаписі, і «не має значення, якою може бути форма, спосіб чи засіб фіксації».

Другий критерій- оригінальність.

Оригінальність є «*sine qua non*» (обов'язкова умова) авторського права [106].

Справа «*Feist Publications Inc. v. Rural Telephone Service Co.*», можливо, є найважливішою справою щодо розуміння критерію оригінальності твору у США. У цій справі Верховний суд США розтлумачив вимогу оригінальності, постановивши, що «для того, щоб отримати охорону з боку авторського права, твір має бути створений незалежно автором та володіти принаймні мінімальним рівнем творчості» [106].

Рішення у справі «*Feist Publications Inc. v. Rural Telephone Service Co.*» пропонує «тест на оригінальність», який став визначальною вимогою для отримання захисту з боку авторського права США. У справі «*Feist Publications Inc. v. Rural Telephone Service Co.*» Верховний суд США також підкреслює, що «авторське право захищає лише ті складові елементи твору, які володіють більшим, ніж «*de minimis*» квантом творчості».

Понад 550 рішень судів нижчих інстанцій обговорювали або застосовували критерій оригінальності, висловлений у справі «*Feist Publications Inc. v. Rural Telephone Service Co.*» з моменту ухвалення цього рішення, і, видається, що більшість творів, захищених авторським правом, без значних труднощів досягають відповідного прохідного порогу цього тесту на оригінальність.

Отже, оригінальність в авторському праві США розуміється як подвійна вимога. Перша вимога оригінальності — це незалежне створення. Тобто

вимагається, щоб автор створив твір самостійно, без плагіату (копіювання) вже існуючих творів. Ця вимога може бути легко дотримана - «Твір може вважатися оригінальним, навіть якщо він дуже схожий на інші твори, якщо схожість/подібність є випадковою, а не результатом копіювання» [106]. Натхнення та наміри автора не мають значення для цього критерію: «психічні процеси самі по собі не забезпечують об'єктивну основу для оцінки творчості» (параграф 310.5 Компендіуму практики бюро авторського права США) [84].

Також не мають значення новизна, винахідницький рівень, естетична цінність, художні достоїнства та внутрішня якість (параграф 310.1-310.2 Компендіуму практики бюро авторського права США) [84].

Ключовою вимогою є лише те, щоб автор створив твір самостійно. «Незначна» варіація іншого твору є недостатньою; твір має завдячувати своїм існуванням творчій діяльності автора [10, с. 187].

У справі «Baltimore Orioles v. MLB Players Association» 7-й окружний суд визнав, що «(а) твір є оригінальним, якщо він є незалежним творінням його автора. Твір має творчий характер, якщо в ньому втілена відповідна інтелектуальна праця його творця» [61]. Крім того, у справах «Andrien v. S. Ocean County Chamber of Commerce» [53] та «Lindsay v. Wrecked & Abandoned Vessel R.M.S.» [137] американські суди постановили, що друкарні, діяльність яких надає конкретної форми концепціям/замовленням клієнтів, не є авторами одержаних робіт, оскільки вони жодним чином «інтелектуально не модифікували чи механічно покращили концепцію, висловлену клієнтом, окрім того, що надали їй певної форми вираження, що можна визначити як частину друкарського процесу».

Друга вимога оригінальності полягає в наявності мінімального рівня творчості. Хоч не існує типового визначення «творчості», суди зазвичай пояснюють її у «негативний» спосіб, тобто рухаючись від протилежного: творчість не є «механічною», «повністю типовою» або «різновидом вже відомого» (параграф 308.2 Компендіуму практики бюро авторського права США) [84].

Натомість твір повинен містити «певну творчу іскру», «незалежно від того, наскільки мінімальною чи неочевидною вона може бути» [106]. Встановлений в авторському праві США поріг оригінальності, у частині другої її вимоги, є «надзвичайно низький», і навіть мінімальний обсяг творчого самовираження автора буде достатнім [106].

Тобто вимога є дотримана, якщо нова робота пропонує «незначний прояв» оригінальності» і якщо вона забезпечує «виразну варіацію».

Наприклад, дизайн мережива для жіночої нижньої білизни, незважаючи на те, що він не досяг рівня «твору мистецтва», «володіє більше, ніж потрібним проявом оригінальності».

Третій критерій – авторство.

Закон США про авторське право не містить чіткого законодавчого визначення авторства, тому його автори спочатку стверджували, що текстуально закон не обмежує суб'єктний склад авторів лише людьми. Однак, інші норми права як і прецеденти, очевидно, виключили можливість тлумачення нелюдських суб'єктів як авторів.

Зокрема, розділ 101 Закону про авторське право [86] визначає анонімні твори як «ті, автором яких не зазначено жодної фізичної особи», таким чином вказуючи на фізичних осіб як на потенційних авторів. Крім того, існує усталене розуміння того, що конституційна історія слова «авторське право» стосується лише людей як «авторів». Суди США постійно дотримувалися цього розуміння.

Верховний суд США прямо заявив, що «за загальним правилом автором є особа, яка перетворює ідею на фіксоване, матеріальне її вираження, яке підлягає захисту авторським правом» [83].

У справі «Feist Publications Inc. v. Rural Telephone Service Co.» Верховний суд США наприкінці рішення обговорює та аналізує питання авторства та автора, вважаючи поняття «оригінальності» таким, яке стосуватиметься притаманних лише людині рис чи особливостей - «творча іскра» або «інтелектуальна творчість, думка та концепція» [106]. У цій же справі Верховний суд США чітко зазначив, що лише твори, які досягли мінімального рівня

творчості, що здатна репрезентувати особистість автора, можуть бути оригінальними; одні лише праця та зусилля при створенні твору не можуть отримати охорону з боку авторського права [106].

Більш ранні судові справи підтверджують такий висновок - закон про авторське право захищає лише «плоди інтелектуальної праці», які «базуються на творчих здібностях розуму» [191].

У справі «Burrow-Giles Lithographic Co. v. Sarony», яка стосувалася авторського права на портретну фотографію Оскара Уайльда, Верховний суд США роз'яснив, що оригінальність походить від результату вільного творчого вибору автора, який наповнює твір своєю особистістю [75], «у такий спосіб або таким чином, що кінцеве творіння відображає концепції та бачення автора». Зокрема, у справі «Burrow-Giles Lithographic Co. v. Sarony» суд визнав фотографії захищеними авторським правом, оскільки у них можна було простежити «власну оригінальну розумову концепцію» фотографа [75].

Відтак, можна дійти висновку, що у Сполучених Штатах Америки авторське право поширюється на оригінальний авторський твір, що виражений у певній формі, і, враховуючи справу «Feist Publications Inc. v. Rural Telephone Service Co.», тест на оригінальність вимагає мінімального рівня творчості, на відміну від простого «sweat of the brow», спрямованого на матеріальне вираження роботи, а не на ідею, що лежить в основі роботи.

П. Самуельсон та інші науковці стверджували, що в США відсутні законодаві обмеження щодо розгляду машини як автора, оскільки «стандарт авторського права у контексті оригінальності є достатньо низьким, тому створені комп'ютером твори, навіть якщо буде виявлено, що вони створені виключно машиною, можуть охоронятися авторським правом» [174, с. 1200].

Втім, ми можемо стверджувати, що після справи «Feist Publications Inc. v. Rural Telephone Service Co.» оригінальність — це не лише квантове питання. Для цілей творчості, як результату діяльності технології штучного інтелекту, не має значення, низький чи високий стандарт оригінальності. Стандарт, якого штучний інтелект не досягає, є якісним, а не кількісним. Штучний інтелект не може

виразити своє «я» у тому, що було ним створене. Творчість, яку він продукує, не може виразити особистість такого «автора», оскільки технологія штучного інтелекту її не має.

У цьому відношенні приєднання Сполучених Штатів до Бернської конвенції в 1988 році та справа «Feist Publications Inc. v. Rural Telephone Service Co.» в 1991 році свідчать про кристалізацію глобального, більш узгодженого погляду на авторське право. Це узгодження Сполучених Штатів із європейською моделлю також включає в себе побудову оригінальності через призму теорії особистості.

В межах вказаного дослідження також було проаналізовано позицію Китаю.

У Китаї питання авторства штучного інтелекту та захисту авторських прав на роботи, створені технологіями штучного інтелекту, були об'єктом обговорення в межах судових справ багатьма судами. Позиція Китаю щодо авторства штучного інтелекту збігається з позицією інших юрисдикцій, хоча залишає певний простір маневру у контексті потенційної можливості для надання охорони таким творам.

У справі «Beijing Feilin Law Firm v. Baidu Corporation», поклавши в основу рішення концепцію авторства людини, суд відмовив у захисті авторських прав на твори, створені виключно машинами [134, с. 212-214]. Справа стосувалася звіту, опублікованого позивачем — юридичною фірмою з Пекіна — на її офіційному аккаунті у соціальній мережі «WeChat». Після того, як невідомий користувач Інтернету повторно опублікував звіт в Інтернеті без дозволу, позивач подав позов про порушення авторських прав до суду Пекіна. Зазначений звіт було створено за допомогою «Wolters Kluwer China Law & Reference» — програмного забезпечення для пошуку правової інформації. У той час як позивач стверджував, що інструмент використовувався лише для допомоги, відповідачі стверджували, що весь звіт було створено програмним забезпеченням. Суд погодився з позивачем. Однак, незважаючи на те, що спірний звіт було визнано захищеним китайським законом про авторське право, суд також розглянув

можливість захисту звіту, автоматично створеного програмним забезпеченням. Обговорюючи захист творів, створених виключно штучним інтелектом, суд постановив, що концепція авторства вимагає, щоб твір був створений фізичною особою.

Також суд зробив певний аналіз стимулів, який заперечує твердження про те, що твір, створений технологією штучного інтелекту, має бути переданий у суспільне надбання. Суд вважав, що певний захист повинен бути наданий користувачеві, а не розробнику програмного забезпечення, який уже винагороджений авторським правом на програмне забезпечення, щоб стимулювати придбання програмного забезпечення, а також створення та розповсюдження творів. На жаль, у рішенні не уточнюється, яку форму повинен мати такий захист.

У пізнішому рішенні «Shenzhen Tencent v. Shanghai Yingxin», районний суд Наньшань у Шеньчжені в основному підтримав правову позицію, яка була висловлена у рішенні у справі «Beijing Feilin Law Firm v. Baidu Corporation» [134, с. 215-218]. Ці два рішення віддзеркалюють одне одного, оскільки суди зосередилися на забезпеченні захисту оригінального вкладу людей, а не творчості штучного інтелекту.

Позивач «Tencent Technology» розробив помічника (інструмент) для написання текстів – штучний інтелект «Dreamwriter». У серпні 2018 року позивач опублікував на своєму веб-сайті одну з робіт, створених штучним інтелектом, повідомивши читачів, що статтю написала технологія штучного інтелекту «Dreamwriter» компанії «Tencent Technology». Відповідач нібито опублікував цю роботу на своєму сайті без згоди позивача. У позові про порушення авторських прав позивач стверджував, що як автор статті компанія має виключні права відповідно до закону про авторське право. Вони стверджували, що стаття була створена під їхнім наглядом, і вони були відповідальні за організацію створення статті, а також були зобов'язані понести відповідальність будь-якого роду, що випливає з факту створення такої статті.

На користь позивача суд постановив, що стаття відповідає вимогам оригінального літературного твору, оскільки контент був продуктом вхідних даних, умов запуску та розташування шаблонів і ресурсів, вибраних оперативною групою позивача. Оскільки об'єктивне вираження статті виникло на основі індивідуального вибору та домовленостей, зроблених позивачем, стаття, створена штучним інтелектом, вважається роботою юридичної особи відповідно до статті 11 Закону про авторське право, і відповідача було притягнуто до відповідальності за порушення авторського права. Однак, незважаючи на те, що суд міг розглядати твір як інтегрований інтелектуальний витвір, що походить як від внеску команди людей, так і від роботи штучного інтелекту «Dreamwriter», наданий захист, очевидно, зумовлений саме внеском команди людей, а не технології штучного інтелекту, яка була залучена.

Розглянувши відповідні аспекти авторського права Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки, Китаю, що стосуються критеріїв охороноздатності об'єктів авторського права, для досягнення мети цього підрозділу, слід також приділити увагу Бернській конвенції про охорону літературних і художніх творів (далі – Бернська конвенція).

Охорона об'єктів авторського права, що надається згідно з Бернською конвенцією, поширюється на оригінальні літературні та художні твори. Стаття 2(1) Бернської конвенції передбачає, що «термін «літературні та художні твори» охоплює всі твори в галузі літератури, науки і мистецтва, яким би способом і в якій би формі вони не були виражені», і далі надає широкий, але неповний список прикладів [8].

Проаналізувавши вказане положення, можна дійти до висновку, що, по-перше, літературний або художній твір буде «охоронятися, як тільки він буде створений або виражений у певній формі» [167, с. 803]. По-друге, твір може бути виражено технологічно нейтральним способом і не обов'язково у матеріальній формі. По-третє, як зазначено в підготовчих матеріалах до Брюссельської конференції [167, с. 803], у концепції «літературного та художнього твору» неявно міститься вимога «інтелектуальної творчості» або оригінальності, у

поєднанні зі статтею 2(5), яка прямо посилається на «збірки літературних чи художніх творів», які є «інтелектуальними творіннями» через «добір та розміщення матеріалів».

С. Рікетсон і Дж. Гінзбург зазначають, що «хоча таке застереження є необхідним у випадку такого роду «граничних» (спірних) творів, його навряд чи потрібно застосовувати щодо «основних» творів, які охоплюються статтею 2(1) Бернської конвенції» [167, с. 803]. Нарешті, стаття 10 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (анг. TRIPs) [37] і стаття 4 Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право 1996 року [11] роз'яснили, що комп'ютерні програми підпадають під дію статті 2 Бернської конвенції.

Отже, дослідивши вказану проблематику, здається очевидним, що технології штучного інтелекту, так і контент, який вони створюють (за умови, що він має явно виражений літературний чи мистецький характер, а не являє собою просто дані), можуть бути захищені як літературні та художні твори. Питання полягає в тому, чи будуть такі твори оригінальними, тобто власним інтелектуальним творінням, і створеними автором у розумінні Бернської конвенції. У Бернській конвенції авторство визначає, хто користується мінімальними правами та національним режимом, передбаченими статтею 5, і видається, що Бернська конвенція передбачає лише людське авторство [110, с. 134].

Доцільно виділити декілька причин цього. По-перше, інтелектуальною творчістю можуть займатися лише люди. По-друге, мінімальний строк охорони, встановлений у статті 7bis Бернської конвенції, розраховується «post mortem auctoris» (від дати смерті автора), тобто методом розрахунку, який має сенс лише в контексті тривалості людського життя. По-третє, мінімальні права в статті 6bis Бернської конвенції, що стосуються визнання авторства та цілісності твору (тобто немайнових прав), здаються доречними лише в контексті авторів-людей.

Отже, у тій мірі, в якій можна вказати на людину-автора або авторів програми штучного інтелекту та творчий вибір у способі вираження цієї

програми, авторсько-правова охорона поширюється згідно з Бернською конвенцією на комп'ютерні програми чи програмне забезпечення. Наприклад, можна легко уявити, що програмне забезпечення, що стоїть за проектом «The Next Rembrandt», підпадає під відповідні вимоги.

Однак виникають проблеми щодо контенту, який генерує технологія штучного інтелекту – наприклад нова картина в стилі Рембрандта, яка була створена за допомогою програми і 3D-принтера. Причина, по якій захист буде проблематичним, полягає в тому, що важко визначити у чому полягає творчий вибір, зроблений автором не людиною. У випадку з «The Next Rembrandt» [188] програмне забезпечення було використано для вивчення картин Х. Рембрандта та збору обширних даних про їхні особливості та визначення тих характерних рис, що з'являлися на його картинах найчастіше. Встановлено, що зазвичай такими є: портрет чоловіка європеїдної раси, з волоссям на обличчі, 30-40 років, одягненого в темний одяг з коміром і капелюхом, з обличчям повернутим направо. Дані, пов'язані з картинами Рембрандта, на яких зображений цей профіль, були більш детально вивчені за допомогою програмного забезпечення, щоб мати можливість генерувати індивідуальні риси суб'єкта та пропорції обличчя. Програмне забезпечення також використовувалося для створення карти висот зображення, а потім саме зображення було створено за допомогою 3D-принтера.

Хоча люди відповідали за створення та використання самого програмного забезпечення на різних етапах такого використання, їх творчість полягала в написанні програмного забезпечення, а не у виборі теми картини.

Це пояснюється тим, що зібрані дані вказують на спільні риси в усіх картинах Рембрандта та спрощують вибір теми картини. Крім того, програмне забезпечення генерувало те, як мають виглядати окремі риси обличчя, а також правильні пропорції обличчя, і вказувало 3D-принтеру, як створити зображення. Знову ж таки, програмне забезпечення, яке дозволило це, безсумнівно, було дуже творчим, але важко виділити творчість як таку незалежно від програмного забезпечення. Якщо захист авторських прав на комп'ютерні програми не

поширюються на їх функціонал чи поведінку, а в основному обмежуються кодом і структурою коду, тоді здається дивним твердження про те, що творчість при створенні технології штучного інтелекту (програмного забезпечення) також може становити творчість у створенні картини, згенерованої такою технологією штучного інтелекту.

Варто також звернути увагу і на вітчизняний досвід законотворення.

Частина перша статті 435 Цивільного кодексу України визначає, що первинним суб'єктом авторського права є автор твору [38]. Положення статті 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» дають тлумачення того, кого слід вважати автором – «автор - фізична особа, яка своєю творчою діяльністю створила твір» [27].

Що ж до розуміння самого поняття «твір», то Закон України «Про авторське право та суміжні права» визначає його так: «твір - оригінальне інтелектуальне творіння автора (співавторів) у сфері науки, літератури, мистецтва тощо, виражене в об'єктивній формі».

Очевидним є те, що підхід українського законодавця відповідає позиції права Європейського Союзу щодо визначення критеріїв охороноздатності:

- «оригінальне інтелектуальне творіння автора» відповідає критерію «власного інтелектуального творіння автора»;
- критерій авторства - в Україні автором визнається лише фізична особа;
- вираження твору в об'єктивній формі.

Через призму попереднього аналізу, видається за можливе виокремити критерії охороноздатності, які отримали найбільше визнання, розвиток та застосування, серед яких можна назвати наступні:

- критерій оригінальності, який передбачає, що твір повинен містити певний відбиток особистості автора та бути результатом творчої та інтелектуальної діяльності. Слід мати на увазі, що таке формулювання оригінальності встановлює досить високу планку, яку не так вже і легко досягти. Назвемо цей критерій «вища форма оригінальності»

Досвід же Сполучених штатів Америки дозволяє виділити форму критерію оригінальності, яка є більш досяжною та яку можна назвати «нижчою формою оригінальності», що являє собою подвійну вимогу – 1) щоб твір був створений автором самостійно без копіювання вже існуючих робіт; 2) твір має володіти мінімальним обсягом творчого самовираження, тобто мінімальним рівнем творчості;

- критерій зовнішньої форми вираження твору, тобто наявність його матеріального примірника/копії, що дозволяє належним чином його сприйняти, відтворити, копіювати чи використати будь-яким іншим способом, який може бути передбачений або слідувати зі змісту авторського права чи суміжних прав;

- критерій авторства, тобто відповідність особи автора його розумінню чи визначенню у відповідному законодавстві, юрисдикції чи правовому полі.

У випадку коли технологія штучного інтелекту використовується як інструмент при створенні об'єкту авторського права, критерії охороноздатності можуть бути дотримані до тих пір, поки суб'єктом, який використовує такий інструмент, є людина. Для визначення же безпосереднього автора можуть бути використані виокремлені у підрозділі 2.1 концепції.

В той же час, очевидно, що у випадку об'єктів авторського права, створених безпосередньо штучним інтелектом, то такі можуть без проблем задовільнити критерій зовнішньої форми вираження твору, а от з іншими критеріями виникають загалом зрозумілі та очікувані труднощі.

Більшість юрисдикцій світу визнають автором лише фізичну особу, роблячи певні винятки для юридичних осіб. Слід також враховувати відсутність у технологій штучного інтелекту названого статусу, так і відсутність будь-якого правового статусу загалом.

Таким чином, незалежно створені твори виключно технологією штучного інтелекту не захищаються авторським правом, оскільки вони не відповідають критерію людського авторства.

У частині ж оригінальності, то загалом, видається, що існує послідовна міжнародна конструкція поняття оригінальності, яка знову ж таки наголошує на

антропоцентричному баченні, згідно з яким твір є оригінальним, якщо він є репрезентацією «я», тобто репрезентацією особистості автора.

Лише за наявності внутрішнього зв'язку між автором і твором можна вважати дотриманим критерій оригінальності і лише у такому випадку надається охорона з боку авторського права. Звичайно, лише інтелектуальна самосвідома істота могла б явити зовнішньому світу своє «я» через своє творіння. У свою чергу, навіть якщо знехтувати будь-якою можливою та існуючою антропоцентричною концепцією авторства, як от виокремлені вище, за відсутності самосвідомості творця, вимога оригінальності, яка полягає в репрезентації особистості автора, ніколи не буде виконана.

Отже, якщо не можна стверджувати, що технології досягли самосвідомості, що може бути у випадку з футуристичним, гіпотетичним, потужним штучним інтелектом, але не сьогодні, творчість технології штучного інтелекту не може відповідати вимозі оригінальності згідно з чинною правовою базою.

У зв'язку з цим, хотілось би підкреслити, що відповідно до закону про авторське право «ескіз палиці, зроблений рукою людини, має більшу цінність, ніж продукт «The next Rembrandt». Тому використана у цьому підрозділі назва «об'єкти авторського права, створені із використанням технології штучного інтелекту» є дещо оптимістичною та передчасною, оскільки такі об'єкти захисту з боку авторського права не набувають і, очевидно, найближчим часом не набудуть, а є лише потенційно охороноздатними.

При розгляді вказаного питання, хотілося б звернути увагу на критерії охороноздатності неоригінального об'єкта, згенерованого комп'ютерною програмою відповідно до ст.33 ЗУ «Про авторські права і суміжні права».

У п. 5 ч. 2 ст. 3 закону про авторське право вказано, що положення цього закону спрямовані на охорону та захист майнових прав і суб'єктів права особливого роду (*sui generis*) на неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, зазначених у ст. 33 цього закону [27]. У ч. 4 ст. 8 закону про авторське право вказано, що неоригінальні об'єкти, згенеровані

комп'ютерною програмою (програмами), охороняються правом особливого роду (*sui generis*) [27], і далі міститься відсильна норма до ст. 33 цього закону. Стаття 33 закону про авторське право є спеціальною нормою, яка визначає правовий режим об'єктів, створених комп'ютерною програмою.

Звертаємо увагу на термінологію: законодавець вживає поняття «неоригінальний об'єкт» для визначення та характеристики терміна «об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою». Очевидно, такий підхід спрямований на розмежування твору як об'єкта авторського права, який створюється людиною, її творчою працею і який є оригінальним, і власне «не твору», а «об'єкта», який створено без безпосередньої творчої праці людини. Тому і з'являється не твір, а — об'єкт, до того ж — об'єкт неоригінальний (наголос на відсутності оригінальності як результату інтелектуальної творчої діяльності людини-автора). Законодавець не вживає поняття «створений» щодо неоригінального об'єкта, натомість у законі вказано — «згенерований комп'ютерною програмою». Це словосполучення додатково підкреслює відсутність творчості людини в об'єкті, який генерується, а не «створюється» як твір, як результат власне творчої праці. Відтак маємо законодавче поняття «неоригінальний об'єкт» (не твір), згенерований (не створений) комп'ютерною програмою.

Стаття 33 закону про авторське право визначає неоригінальний об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, як об'єкт, що відрізняється від існуючих подібних об'єктів та утворений у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі фізичної особи в утворенні цього об'єкта.

З цього визначення можна виділити такі ознаки вказаного об'єкта: 1) відмінність (різниця) від уже існуючих подібних об'єктів;

2) створення об'єкта виключно у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі людини.

Отже, хоча об'єкт трактується законом як неоригінальний, проте він повинен бути відмінним (тобто має відрізнятися) від інших так званих подібних

об'єктів. Тобто йдеться про умовну, але обов'язкову «новизну» об'єкта, який генерується комп'ютерною програмою. Новизна полягає у тому, що генерований програмою об'єкт повинен відрізнятися, тобто повинен бути іншим, новим, порівняно з рештою об'єктів. Закон не конкретизує, що мається на увазі під іншими об'єктами, які вже існують та є подібними до згенерованого об'єкта. На нашу думку, йдеться як про інші об'єкти, що згенеровані комп'ютерною програмою і є «неоригінальними», так і про вже існуючі об'єкти авторського права та суміжних прав. Наголошуємо, що у будь-якому разі об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою, не наділений ознакою оригінальності. На це вказують і в науковій літературі, зазначаючи, що «оригінальність» є найважливішою умовою саме авторсько-правової охорони, і практика Суду справедливості ЄС однозначно оцінює критерій оригінальності в якості характеристики саме людської діяльності» [40, 76]. Погоджуємося з цією тезою, оскільки, справді, здатність творити (оригінально) притаманна лише людині. Друга ознака (створення об'єкта виключно у результаті функціонування комп'ютерної програми без безпосередньої участі людини) свідчить про те, що комп'ютерна програма самостійно, без участі людини, генерує певний новий об'єкт, який потенційно може набути правового режиму неоригінального об'єкта, згенерованого комп'ютерною програмою. Відтак людський фактор, який може впливати на створення (генерацію) такого об'єкта, виключається. Знову ж таки, у разі виникнення спору, чи долучалася людина до створення такого об'єкта, чи ні, що напряму впливає на те, який правовий режим матиме створений (згенерований) об'єкт (вір чи неоригінальний об'єкт), цей факт може бути встановлений шляхом проведення відповідної судової експертизи (зокрема комп'ютернотехнічної). Про відсутність людського фактора у створенні (генеруванні) неоригінального об'єкта свідчить також інша норма, спрямована на конкретизацію цієї ознаки. Так, відповідно до абз. 2 ч. 1 ст. 33 закону про авторське право твори, створені фізичними особами з використанням комп'ютерних технологій, не вважаються неоригінальними об'єктами, згенерованими комп'ютерною програмою [27]. Відтак використання

комп'ютерних технологій людиною, що має результатом створення нового твору, не трактується законодавцем як генерація неоригінального об'єкта.

Водночас, на підставі наведеного вище, доведено, що здатність технології штучного інтелекту імітувати когнітивні функції людини та можливість її використання для здійснення будь-якого виду діяльності без участі людини виходить за межі пропонованого Законом України «Про авторське право і суміжні» розуміння суті комп'ютерної програми, а тому не дозволяє поширювати правовий режим охорони пропонований статтею 33 на об'єкти права інтелектуальної власності, які створені з використанням технології штучного інтелекту, які є потенційно охороноздатними з боку права інтелектуальної власності.

2.2.2. Особливості охорони об'єктів права промислової власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту

Беручи до уваги обмежений обсяг цієї роботи, пропонується провести дослідження в межах цього підрозділу навколо винаходів з розумінням того, що більшість зроблених висновків можуть бути застосовні також до корисних моделей. Щодо промислових зразків, то через певну схожість творчого процесу їх створення з процесом створення окремих творів авторського права (наприклад, творів живопису, графіки та дизайну) і використання критерію «власного інтелектуального творіння автора» для вирішення питання охороноздатності результатів, що належать до сфери дизайну, можна з впевненістю сказати, що багато розглянутих у попередньому підрозділі аспектів та зроблених висновків є також релевантними для сфери промислових зразків, на підставі чого вони також не будуть предметом детального розгляду в межах цього підрозділу.

Особливий науково-теоретичний і науково-практичний інтерес становить питання про патентування винаходів, створених технологією штучного інтелекту або за її фактично- і юридично-значущої ролі у їх створенні.

Технології штучного інтелекту у сучасних умовах активно використовуються для проведення науково-дослідницьких та дослідно-конструкторських робіт в різних галузях. За допомогою технологій штучного інтелекту все більше здійснюється нових наукових відкриттів та створюється нові винаходи. У таких випадках, технології штучного інтелекту можуть не тільки виступати як складні інструменти, якими керує людина, але й практично повністю автономно здійснювати діяльність, яку можна віднести до винахідницької. Наприклад, вже зараз реєструються патенти на винаходи, які повністю або частково створюються технологіями штучного інтелекту в таких галузях, як хімія, біологія та електротехніка [116, с. 43].

Однією з найбільш спірних тем у праві інтелектуальної власності в контексті розвитку технологій штучного інтелекту є дискусії щодо

патентоздатності винаходів технологій штучного інтелекту, а також видачі патентів на такі винаходи. Актуальними є запитання – кому належать права на створені технологією штучного інтелекту винаходи? Яким є поріг патентоздатності таких винаходів?

Не можна не погодитися із Ш. Уокер-Осборн і К. Чан, які вважають, що на теперішній час тема патентів є однією з найбільш актуальних в сфері штучного інтелекту [198, с. 37]. Більше того, ця тема на сьогодні є найменше дослідженою з науково-юридичної точки зору.

Патент — це право, надане винахіднику державою, яке забороняє іншим створювати, використовувати або продавати винахід, зазвичай протягом обмеженого терміну. Іншими словами, це надання монополії винахіднику оригінального продукту або процесу протягом певного часу. Патент також є формою закріплення прав інтелектуальної власності, які можуть бути передані іншим особам, закладені чи успадковані спадкоємцями винахідника. Якщо патент належить кільком винахідникам, та якщо інше не домовлено, кожен із них може самостійно використовувати патент без дозволу інших. Патентовласник також може дозволити іншим створювати, використовувати або продавати винахід на підставі відповідної ліцензії та натомість отримати компенсацію або роялті за такою ліцензією.

Патенти можуть бути видані на багато промислових продуктів, винаходів і промислових процесів, включаючи харчові продукти, ліки, машини, сполуки тощо [107]. Однак, щоб претендувати на патентну охорону, відповідний винахід має бути новим, корисним і суттєво вдосконалювати вже відомий продукт або процес (іде мова про так званий «сучасний (або існуючий) рівень техніки»).

Більшість патентних законів визначають патентоздатний винахід як новий продукт або процес, що є результатом винахідницької діяльності та придатний для промислового застосування або є вдосконаленням існуючого запатентованого винаходу. Винахід вважається новим, якщо він не є частиною рівня техніки до дати подання заявки на реєстрацію винаходу. Патенти зазвичай видаються після розгляду патентних заявок кваліфікованими експертами, щоб

визначити, чи є винахід новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним. Загалом, критерії патентоздатності, вимоги для реєстрації винаходу та отримання патенту на нього можуть залежати від правової системи відповідної країни.

У випадках, коли на винахід подано декілька заявок, зазвичай патент надається особі, яка першою подала заявку на реєстрацію винаходу та подальшого отримання патенту.

Суть патенту полягає в тому, щоб винагородити винахідника за його креативність і заохотити його розкрити громадськості, як він створив продукт або процес.

Розкриття інформації дозволить іншим повторити або вдосконалити винахід після закінчення терміну дії патенту. Відповідно, від винаходу виграють і винахідник, і суспільство - монополія на обмежений період в обмін на розкриття інформації. Зазвичай патенти не видаються на винаходи, які суперечать громадському порядку та моралі, а в деяких юрисдикціях, рослини чи тварини чи біологічні процеси виробництва рослин і тварин, крім мікробіологічних, вважаються непатентоспроможними. В Україні правова охорона не поширюється на об'єкти, які передбачені у ч. 3 ст. 6 Закону України «Про охорону права на винаходи і корисні моделі».

Італійська провінція Венеція була першою, яка видала патент у 1474 році [195], перш, ніж патенти отримали всесвітнє визнання у захисті нових винаходів. Термін дії патентів, визнаних у різних країнах, становить від 16 до 20 років. Однак Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності зобов'язує країни-члени Світової організації торгівлі визначати мінімальний термін дії патенту у 20 років від дати подання патентної заявки [107].

Повертаючись до технологій штучного інтелекту, то видається, що такі є новим поштовхом, який трансформує діяльність і структуру кожної галузі, включно з індустрією інтелектуальної власності та патентним правом відповідно.

Наприклад, у 2020 році алгоритм машинного навчання допоміг дослідникам розробити потужний антибіотик, який працює проти багатьох патогенів [160]. Штучний інтелект також використовується при розробці вакцин, дизайнерських рішень, лікарських препаратів, відкриття нових матеріалів/тканин/волокон, космічних технологій та дизайну кораблів. Через кілька років численні винаходи можуть включати в себе роботу штучного інтелекту. Це створює одну з найбільших загроз для патентних систем.

Патентне право базується на припущенні, що всі винахідники – люди, що відповідно створює проблеми щодо того, як взаємодіяти з винахідником, який не є людиною. Судові органи у всьому світі зараз стикнулися з цією проблемою, оскільки були подані заявки на патентування з найменуванням технологій штучного інтелекту як винахідників в більш ніж 100 країнах. Проводяться публічні консультації з питань штучного інтелекту та права інтелектуальної власності у ряді країн, включаючи Сполучені Штати, Великобританію та Європу. Якщо судові та виконавчі органи вирішать, що винаходи, створені штучним інтелектом, не можуть набувати патентної охорони, наслідки таких рішень можуть мати суттєве значення для визначення напрямку розвитку патентної системи.

Творцями першого патентного законодавства у світі, Венеціанського патентного статуту 1474 року, не були враховані технології, які здатні винаходити, з огляду на тогочасний рівень технологічного розвитку. Такого роду винахідництво також не було передбачено в Паризькій конвенції 1883 року про охорону промислової власності [26], яка стала основою міжнародної патентної системи. Навіть у 1994 році винаходам, створеним за допомогою штучного інтелекту, не було приділено відповідної уваги, коли Всесвітня торговельна організація підписала Угоду про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) [37].

Зазначені міжнародно-правові угоди 1883 та 1994 років сьогодні встановлюють міжнародні стандарти патентування. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) захищає «будь-які винаходи, чи

то продукти, чи то процеси, у всіх галузях техніки, якщо вони є новими, мають винахідницький рівень і здатні застосовуватися в промисловості» [37]. У цьому контексті «винаходи», «нові», «винахідницький рівень» та «промислова придатність» - це юридичні терміни, кожен з яких має свій правовий зміст [163, с. 238]. По суті, об'єкт не може бути запатентований, якщо не відповідає хоча б одній з цих вимог.

Як і очікувалося, штучний інтелект демонструє надзвичайну креативність і здатність обробляти дані, що призводить до появи винаходів, які зазвичай могли б претендувати на охорону згідно із законодавством про інтелектуальну власність, зокрема про патенти та авторське право.

Проте, хоча винаходи, створені технологіями штучного інтелекту, можуть потенційно бути кваліфіковані як патентоздатні, існують сумніви щодо того, чи можуть технології штучного інтелекту задовольнити інші традиційні патентні вимоги щодо неочевидності, винахідницького рівня та можливості розкриття інформації про винахід [157], які ставляться до винаходів, створених людиною. Це підняло фундаментальні питання та поставило під сумнів загальноприйняті основи патентного права, зокрема, кого можна вважати винахідником? Чи можна штучний інтелект та подібні технології визнати винахідником? Чи можуть машини думати? Хто має отримати патент на винаходи, створені за допомогою технологій штучного інтелекту? Хто має нести відповідальність за порушення патентів технологіями штучного інтелекту? Що є стандартом відносно рівня техніки для штучного інтелекту? Чи слід розглядати сам штучний інтелект як частину рівня техніки? Яким чином машини повинні задовольняти вимоги щодо розкриття інформації про винахід згідно з патентним законодавством? Чи слід винаходи, створені технологіями штучного інтелекту, використовувати у частині критерію рівня техніки для людських винаходів?

З одного боку, якщо вищезазначені запитання залишити без відповіді, багато національних патентних законів можуть з часом стати застарілими, що матиме шкідливі соціальні та економічні наслідки. З іншого боку, отримані на ці питання відповіді можуть спровокувати радикальні зміни в праві інтелектуальної

власності, до яких існуюча система, в тому числі патентна, може виявитися неготова.

Хто такий винахідник? Перша проблема з патентуванням винаходів, створених штучним інтелектом, полягає в тому, чи є технологія штучного інтелекту винахідником чи співвинахідником чи взагалі буде володіти іншим правовим статусом. Ідентифікація винахідника патенту є важливою, оскільки саме винахідник володіє правами інтелектуальної власності щодо запатентованого винаходу, і відсутність вказівки на винахідника в заявці на реєстрацію винаходу може призвести до того, що патент не буде видано, буде визнано недійсним або таким, що втратив чинність тощо.

Поверхнєве ознайомлення з патентними законами США [46], Канади [156], Великобританії [158] та Нігерії [149] свідчить про те, що винахідником може бути лише людина. Видається за можливе стверджувати, що така кількість посилок на виключно людську творчість у патентних законах може бути побічним продуктом тих часів, коли закони були введені в дію, особливо з огляду на те, що ідея створених технологіями штучного інтелекту винаходів тільки зароджувалася у той період [201].

Від самого початку патентне законодавство США дотримувалося строго антропоцентричної концепції винаходу. В основу цього законодавства закладено ідею, що винахідницький процес по суті вимагає інтелектуальної діяльності та творчого вкладу. Відповідно, лише фізичні особи — люди — кваліфікуються як «винахідники» відповідно до Закону про патенти. Хоча в Законі про патенти немає прямого положення, яке б передбачало бачення лише «людини» як винахідника, антропоцентрична винятковість глибоко вкорінена в системі.

Ця особливість далеко не властива лише патентній доктрині США. Подібні концепції переважають також в інших юрисдикціях, а саме в Європі. Наразі поняття «винахід» нерозривно переплітається з поняттям людського розуму та усталеним розумінням процесів творення та винахідництва. На цьому фоні винахідницька діяльність комп'ютера чи будь-якого іншого технічного пристрою не вважатиметься такою, що відповідає суті поняття «винаходу».

Звичайно, обладнання або гаджети зі штучним інтелектом можуть генерувати нові знання або розширювати сферу технічних знань і, отже, рівень техніки. Але акт інтелектуальної творчості як суть поняття «винахід» залишається, якщо так можна висловитися, «зарезервованим» для людей. Видається, що поки певним чином є усталеним розуміння, що штучний інтелект — яким би автономним чи творчим він не був — ніколи не зможе створити винахід.

Окремі судові органи надали вказівки щодо того, кого слід вважати винахідником для отримання патентного захисту. У справі «Apotex Inc v. Wellcome Foundation Ltd» [55], Верховний суд Канади визначив «винахідника» як особу, чия мисленнева концепція породила винахід, і яка надала цій концепції винаходу чи відкриттю певну матеріальну форму.

У справі «Smith v. Townsend» [179] Верховний суд Сполучених Штатів постановив, що винахід має бути результатом «задуму», тобто конкретна ідея повинна бути вигадана та набути чітких рис у свідомості винахідника перед тим, як її втілити в життя. У справі «De Solms v. Schoenwald» [69] Рада патентних апеляцій Бюро патентів і торгових марок США постановила, що особи, які просто переводять задум винаходу у практичний вимір шляхом письмового опису раніше задуманого винаходу, не можуть кваліфікуватися як винахідники.

Зі сказаного вище стає зрозумілим, що судові та інші органи постійно приходили до висновку, що винахідник — це особа, яка розробляє продукт або процес на основі попередньої ідеї (тобто концепції). Історично явище «зародження ідеї» було пов'язане лише з людьми, і цей висновок пояснює, чому у справі «Diamond v Chakrabarty» [91] Верховний суд Сполучених Штатів описав патентоздатний об'єкт як «все, що знаходиться під сонцем та було створене людиною».

З появою технології з багаторівневими когнітивними системами, вважається, що штучний інтелект тепер здатний створювати патентовані ідеї, створюючи таким чином фактичну основу для визнання технології штучного інтелекту винахідником. Хоча штучний інтелект не має власного розуму, системи з підтримкою штучного інтелекту можуть вивчати та вирішувати

широкий спектр проблем на основі «досвіду», оцінки вхідних даних і методів машинного навчання.

Враховуючи сказане, може скластися думка, що оскільки можна продемонструвати, яким чином технологія штучного інтелекту сприяла створенню концепції (ідеї), яка створила винахід, то в такому випадку штучний інтелект за логікою слід визнати винахідником або одним із винахідників.

Але додаткова проблема полягає в тому, чи не надасть це опосередковано правового статусу технології штучного інтелекту, дозволяючи їй відстоювати свої патентні права в суді, володіти інтелектуальною власністю та нести відповідальність, якщо вона порушить чийсь патент?

Тим часом у суміжній галузі авторського права у 2014 році Офіс захисту авторських прав Сполучених Штатів Америки опублікував оновлену «Вимогу щодо авторства людини», у якій зазначено: «твір може бути кваліфікований як «авторський» у випадку створення його людиною. .. Офіс не реєструватиме твори, створені природою, тваринами чи рослинами... Так само Офіс не реєструватиме твори, створені за допомогою машини чи простого механічного процесу, який працює випадково чи автоматично без будь-якого творчого внеску чи втручання з боку людина-автора» [49, с. 1083].

Наведені вище рекомендації були опубліковані у відповідь на публічні дискусії щодо авторства зображень, незалежно зроблених мавпою Наруто (Naruto v. Slater) [146].

Крім самого винахідництва, також виникає питання відповідальності. Хто має нести відповідальність за шкоду, спричинену порушенням вже зареєстрованого патенту, створеного технологією штучного інтелекту – програміст, розробник чи сам штучний інтелект?

Також виникає питання, як визначити вид та оцінити розмір такої відповідальності. Питання відповідальності є критичним через швидкий розвиток автономних і когнітивних функцій штучного інтелекту та їх потенційний шкідливий вплив.

Сумнівним видається, що звичайні норми про відповідальність є достатніми для вирішення проблеми відповідальності технології штучного інтелекту, тобто там, де причину шкідливих дій штучного інтелекту у більшості випадків не вдається простежити до конкретної людини. Наприклад, при написанні нових алгоритмів, які призводять до створення винаходу, технологія штучного інтелекту може порушити чийсь патенти, чого програміст або розробник міг не передбачити під час розробки. Такі твердження можуть слугувати аргументом того, що технології штучного інтелекту слід визнавати електронними особами та притягувати до відповідальності за їхні дії, на відміну від поточної позиції патентного законодавства, яке не передбачає можливості порушення патентних прав штучним інтелектом.

Однак цей аргумент не витримує критики, оскільки мова про те, що ми досягли етапу, коли технології штучного інтелекту створюватимуться зі здатністю виступити на свій захист, є передчасною та безпідставною. Тобто, неможливо забезпечити у належний спосіб представництво технології штучного інтелекту в суді ним самотійно чи іншими особами. Тим не менш, очевидно, що єдина особа (особи), здатна виступити на захист технології штучного інтелекту у разі вчинення нею будь-якого правопорушення, – це розробник(и) або програміст(и) такої технології штучного інтелекту.

Крім цього, існує так звана проблема критерію неочевидності. Можна стверджувати, що винахідницький рівень або критерій неочевидності винаходу є найбільш проблематичним у теорії та на практиці серед усіх вимог патентоспроможності.

Стандартом неочевидності є «особа, яка має звичайні навички в попередньому рівні техніки» (анг. «PHOSITA»), український відповідник «фахівець», який означає, що винахід не повинен був розглядатися кимось із фахівців у відповідній галузі як потенційно патентоздатний винахід на момент подання заявки про реєстрацію винаходу. Патент не може бути виданий на винахід, який є лише тривіальною або очевидною модифікацією вже існуючого рівня техніки.

Патентний закон США [48] стверджує, що патент не може бути отриманий, «якщо відмінності між заявленим винаходом і попереднім рівнем техніки є такими, що заявлений винахід у цілому був би очевидним до дати фактичного подання заявки на винахід для особи, яка є фахівцем у галузі техніки, до якої відноситься заявлений винахід».

Таким чином, ця норма зобов'язує патентного експерта з'ясувати сферу винаходу, особу фахівця із звичайним досвідом в цій галузі (тобто «PHOSITA») і чи є винахід очевидним для такого фахівця. У справі «Graham v. John Deere» [112] Верховний суд США встановив рамки для визначення неочевидності, визначивши базові критерії перевірки: обсяг і зміст попереднього рівня техніки, відмінності між попереднім рівнем техніки та заявленим винаходом, рівень звичайної компетентності (майстерності) у відповідній галузі техніки та другорядні міркування, які можуть надати об'єктивні докази неочевидності, такі як «комерційний успіх, можливість використання у промисловості та несподівані результати» [193].

Патентний статут Нігерії передбачає, що винахід є патентоздатним, лише якщо він новий. Він є новим, якщо він не є частиною сучасного рівня техніки, тобто всього, що стосується мистецтва чи галузі знань та стало доступним для громадськості будь-де та в будь-який час (за допомогою письмового чи усного опису або будь-яким іншим способом) до дати подання заявки на патент, що стосується винаходу [149].

Немає ясності щодо того, як створений штучним інтелектом винахід може відповідати стандарту неочевидності, який рівень техніки слід використовувати для визначення стандарту неочевидності (винахідницького рівня) та чи можна саму технологію штучного інтелекту кваліфікувати як рівень техніки.

У справі «KSR Int'l Co v. Teleflex Inc.» [131] суд США визначив фахівця у відповідній галузі техніки («PHOSITA») як «людину звичайного рівня творчості, а не «автоматизацію». Це визначення різко виключає пристрої з підтримкою штучного інтелекту, оскільки «автоматизація» є одним із ключових аспектів роботи технології штучного інтелекту. Фактори визначення рівня звичайної

майстерності фахівця у відповідній галузі техніки («PHOSITA»), такі як «освітній рівень винахідника», «тип проблем, які зустрічаються у відповідній галузі техніки», «попередні рішення цих проблем» і «освітній рівень фахівців у галузі» не можуть застосовуватися до машин [100].

Крім того, якщо саму технологію штучного інтелекту визнають рівнем техніки, як можна буде оцінити рівень її звичайної майстерності, коли можливості методів та операцій машинного навчання майже необмежені? [178]

Важливим також є питання в тому, чи можуть винаходи, створені штучним інтелектом, привести до того, що винаходи, розроблені людьми стануть непридатними для патентування? Чи достатньо простого відкриття комп'ютерного винаходу та розумового усвідомлення його значущості, щоб кваліфікувати когось як винахідника? Технології штучного інтелекту створені для функціонування на надлюдському рівні. Якщо їхні винаходи вважатимуться рівнем техніки для визначення неочевидності винаходів, створених людиною, це може витіснити людські винаходи та творчість у довгостроковій перспективі. Але чи це дійсно має значення? Чи не варто зосереджуватися на тому, що створено, а не на тому, хто це створив? Виходом може бути або підвищення планки неочевидності щодо пристроїв із підтримкою штучного інтелекту, щоб запобігти антиконкурентним тенденціям, або скасування вимоги неочевидності для технологій штучного інтелекту, коли буде встановлено, що винахід є новим і корисним.

Крім того, постає питання про те, чи може штучний інтелект задовольнити вимоги щодо розкриття інформації про винахід, яка передбачена більшістю патентних законів. Згідно зі статтею 83 Європейської патентної конвенції заявка на патент має розкривати винахід достатньо чітко та повно, тобто у спосіб, щоб його міг зрозуміти та відтворити фахівець у цій галузі техніки [102].

«Quid pro quo» (з лат. «послуга за послугу») системи патентного права полягає в тому, що в обмін на надання громадськості інформації, власнику патенту надається певний (зазвичай 20 років) ексклюзивний період для використання запатентованого винаходу. Якщо неможливо розкрити

інформацію, «quid pro quo» патентної системи втрачає свій зміст. Технології штучного інтелекту часто демонструють креативність; однак вони роблять це не надаючи своїм творцям (чи будь-кому іншому) будь-якого суттєвого розуміння базової логіки технології; як вже було згадано у попередніх підрозділах цієї роботи, вважається, що у таких випадках штучний інтелект діє як «чорна скринька».

Таким чином, суспільство не знає, як були створені винаходи, і, отже, не може їх вдосконалити. Відсутність інформації про винахід також створює неправомірну монополію та суперечить законодавству про запобігання недобросовісній конкуренції. Ця проблема також заперечує суть правової системи інтелектуальної власності, оскільки вона спрямована на примноження суспільного надбання.

Отже, неспроможність технології розкрити принципи, що лежать в основі їхніх винаходів, робить їх такими, які не відповідають критеріям патентоздатності. Однак варто відзначити, що технологічні компанії працюють над моделями поведінки штучного інтелекту, щоб з'ясувати, чому технологія штучного інтелекту поводить певним чином, і процеси, за допомогою яких штучний інтелект створює винаходи, тому розкриття штучним інтелектом інформації про винахід, ймовірно, не буде проблемою в майбутньому.

Резюмуючи, варто здійснити побіжний огляд результатів розгляду патентними відомствами та судовими органами заявки на отримання патенту на винахід, який як вважається був створений технологією штучного інтелекту під назвою «DABUS».

Так, Федеральний суд Австралії розглянув питання про те, чи є заявка на реєстрацію патенту, у якій вказано технологію штучного інтелекту «DABUS» як винахідника, дійсною у розумінні Закону про патенти Австралії. Справа виникла на підставі того, що Патентне відомство Австралії спочатку відхилило патентну заявку д-ра Стівена Талера, у якій як винахідник був указаний штучний інтелект «DABUS». Заступник Уповноваженого з питань патентів вирішив, що оригінальна патентна заявка не може отримати охорону через неналежне

зазначення імені винахідника, оскільки Закон про патенти «не передбачає того, що [штучний інтелект] машина може розглядатися як винахідник» [186]. Федеральний суд Австралії скасував рішення Патентного відомства, встановивши, що штучна система або пристрій може кваліфікуватися як винахідник відповідно до Закону про патенти Австралії (п. 41 рішення).

На підтримку своєї позиції щодо можливості визнання штучного інтелекту як винахідника згідно з чинним патентним законодавством Австралії, суддя у справі спочатку поставив фундаментальне, але глибоке запитання: «Ми є створені, та самі творимо. Чому тоді наші творіння самі не можуть творити?» (п. 15 рішення).

Одну із відповідей на це запитання було надано шляхом зауваження суддею того, що «в [Австралійському патентному законі] тлумачення терміну «винахідник» здійснюється таким чином, щоб сприяти технологічним інноваціям, а також оприлюдненню та поширенню таких інновацій шляхом винагороди за такі дії, незалежно від того, чи інновація походить від людини чи ні» (п. 124 рішення).

Крім того, суддя навів різницю між правом власності на патент і тим, хто може бути винахідником, що є окремими питаннями, які, як він стверджував, заплутав заступник Уповноваженого з питань патентів (п. 12 рішення).

Важливо те, що рішення Федерального суду Австралії є відносно лінійним у контексті того, що винахідник, який не є людиною, не може бути ні заявником на реєстрацію винаходу, ні одержувачем патенту. Як наслідок, вимога відносно патентної заявки С. Талера не була задоволена рішенням Федерального суду Австралії; заявку було повернуто до Патентного відомства Австралії для подальшого розгляду.

У Сполученому Королівстві (Великобританія) нещодавнє (вересень 2020) рішення Вищого суду правосуддя щодо «DABUS» як винахідника також містить певну інформацію для аналізу [187]. У цьому випадку Стівен Талер подав дві патентні заявки у Великобританії під своїм іменем, але вказав технологію штучного інтелекту «DABUS» як винахідника. Суддя зазначив, що «винахідник»

— це «особа, яка є фактичним розробником винаходу» (п. 19 рішення), і «[b]оскільки «DABUS» є річчю, він не може навіть бути власником, не кажучи вже про передачу йому чи ним такої власності» (п. 22 рішення). Таким чином, "Доктор Талер є людиною, але не винахідником; і «DABUS» є винахідником, але не людиною» (п. 18 рішення). Суд також зазначив, що «...ніщо в цьому аналізі не повинно вважатися таким, що свідчить про те, що «DABUS» сам по собі не здатний до створення винахідницької концепції. ... «DABUS» не є і не може бути винахідником ... просто тому, що «DABUS» не є людиною» (п. 21 рішення). Видається, що Вищий суд правосуддя принаймні частково підтримує існування можливості визнання технології штучного інтелекту як винахідника (подібно до аналізу Федеральним судом Австралії Закону про патенти Австралії), в той ж час чинне законодавство Великобританії не визнає технологію штучного інтелекту як винахідника.

Окрім Австралії та Великобританії, наприкінці 2019 року Європейський патентний офіс також відмовив у визнанні штучного інтелекту «DABUS» як винахідника щодо двох патентних заявок, поданих на два винаходи, що нібито були створені технологією штучного інтелекту «DABUS», аналогічно відмові патентного відомства Великобританії.

Нарешті, у США С. Талер так само подав патентну заявку, у якій винахідником був названий «DABUS». Американське патентне відомство надіслало серію повідомлень, «що вимагали ідентифікувати винахідника за його/її офіційним ім'ям». С. Талер відповів, що «винахідництво не повинно обмежуватися фізичними особами, і, отже, визнати «DABUS» винахідником... є правильним». За результатами розгляду заявки Американське патентне відомство постановило, що патентні статuti перешкоджають широкому тлумаченню «винахідника», яке дозволило б охоплення машин [194].

У рішенні Американського патентного відомства процитовано формулювання параграфу 101 Кодексу Сполучених Штатів Америки, де згадується «Той, хто винаходить або відкриває...» (де «хто» означає фізичну особу), а також параграф 115(b) із посиланням на займенники «самого» або

«саму» щодо особи, яка вважається першим винахідником, і параграф 115(h), що містить словосполучення «будь-яка особа, яка робить заяву...».

Крім того, Американське патентне відомство процитувало рішення у справі *Beech Aircraft Corp. v. EDO Corp* у частині того, що «винахідниками можуть бути лише фізичні особи» [98].

Відповідно, Австралія, Китай, Європейський патентний офіс та Великобританія наразі вимагають, що винахідник, що зазначений у кожній патентній заявці повинен бути «людиною», що подібно до чинних вимог США. Однак, на відміну від країн, які не визнають будь-якого нелюдського винахідника, Південна Африка нещодавно видала патент, який визнає штучний інтелект (тобто «DABUS») як винахідника. Хоча цей виданий патент нібито визнає винахідницький внесок штучного інтелекту, Патентне відомство Південної Африки не проводить жодної офіційної патентної експертизи [85]. Відповідно, опублікований патент може бути предметом оскарження на основі відсутності новизни або винахідницького рівня.

Вплив штучного інтелекту на патентну законодавчу базу та інші права та політику інтелектуальної власності все ще не розкритий у повній мірі. Більш ніж будь-коли, існує потреба у більш структурованих і критичних дискусіях про взаємозв'язок між політикою щодо штучного інтелекту та щодо інтелектуальної власності. Всесвітня організація інтелектуальної власності взяла на себе ініціативу, спробувавши окреслити проблеми, пов'язані з впливом штучного інтелекту на політику інтелектуальної власності.

Щодо патентного захисту винаходів штучного інтелекту, перше, з чого варто почати, це згадати обґрунтування доцільності та необхідності існування патентних прав. У цьому відношенні основними школами думки є теорія природних прав, теорія стимулів, теорія суспільного договору та теорія особистості.

Відповідно до теорії природних прав, патенти повинні надаватися винахідникам, оскільки людина повинна мати право природної власності на продукти діяльності свого розуму [64]. Ця теорія підтримує принцип, що людина

володіє тим, що вона створює власними (інтелектуальними) зусиллями та працею.

З іншого боку, теорія заохочення постулює, що патенти слід видавати, щоб стимулювати людей до інновацій на благо суспільства. Тобто, патент спрямований на заохочення винахідників і потенційних винахідників створювати більше винаходів для суспільного блага. Іншими словами, теорія заохочення виступає за просування цінних інтелектуальних творів шляхом надання прав власності на такі твори.

Відповідно до теорії суспільного договору патенти повинні надаватися винахідникам, щоб спонукати їх розкривати технічну інформацію, використану для створення винаходу, яка в іншому випадку була б секретною для збереження конкурентної переваги [183]. Винахіднику надається тимчасова монополія, щоб заохотити розкрити суспільству інформацію про те, як він створив винахід.

Крім того, слід звернути увагу на теорію особистості, яка розглядає винаходи як продовження особистості людини і тому їх слід охороняти [206].

Отже, дозвіл технологіям штучного інтелекту бути зазначеними як винахідник в патентній заявці не відповідає жодній зі зазначених вище теорій існування патентних прав. Технологія штучного інтелекту не має власного розуму, а просто покладається та функціонує на основі даних, введених чи створених людьми. Технологія штучного інтелекту не може розкрити громадськості, як вона створила винахід, і продовжуватиме створювати винаходи без будь-якого зовнішнього чи внутрішнього стимулу для отримання патенту. Тому, на думку автора цього дослідження, визнання технологій штучного інтелекту як винахідників зведе нанівець всю суть патентної системи інтелектуальної власності. Комп'ютери зі штучним інтелектом повинні вміти самостійно думати, щоб задовольнити вимоги концепцій винахідництва.

У 2018 році, у співпраці з Європейським патентним офісом і Американським патентним відомством, патентні відомства Японії, Південної Кореї та Китаю оприлюднили спільну декларацію, зміст якої полягає у тому, що лише люди можуть вважатися «винахідниками» [165].

Така спільна декларація основних патентних відомств ілюструє наступну позицію: на думку експертів, існує лише три категорії винаходів технологій штучного інтелекту: (1) винаходи, створені людиною, де штучний інтелект використовується лише для «перевірки» результату; (2) випадки, коли людина «визначає проблему» і використовує штучний інтелект, щоб «знайти рішення»; і (3) випадки повністю автономного винаходу технології штучного інтелекту («винаходи штучного інтелекту»), коли штучний інтелект «визначає проблему та пропонує рішення без втручання людини» [165]. Принаймні ця категоризація виглядає послідовною: хоч момент появи ультраінтелектуального штучного інтелекту ще може зайняти деякий час, повністю автономний винахід зараз є немислимий.

Отже, на теперішній час ми не можемо очікувати, що технології штучного інтелекту одночасно сформулюють проблему (наприклад, яку людську хворобу ми повинні вилікувати?) і запропонують її вирішення (наприклад, ми повинні використовувати речовину «XYZ» як ліки).

І оскільки постановка питання та формулювання його вирішення все ще є сферою діяльності людини, будь-який внесок штучного інтелекту наразі вважатиметься допоміжною частиною все ще створеного людиною винаходу.

Коли Алан Тюрінг, один із перших дослідників штучного інтелекту, зіткнувся з цією проблемою, він висловив думку, що неважливо, чи може штучний інтелект мислити; скоріше питання має полягати в тому, чи можуть машини працювати так само, як мислячі особи. Це те, що він назвав імітаційною грою, яку зараз у народі називають тестом Тюрінга.⁶⁴ Тест заснований на сеансах запитань і відповідей: якщо машина може надати подібні до людських відповіді на запитання, то машина може думати. Тест вимагає, щоб той, хто запитує, встановив приховану сутність винахідника, або комп'ютер, або іншу людину. Якщо той, хто проводить допит, не може відрізнити, допитував він людину чи машину, ми маємо вагомі підстави зробити висновок, що технологія думала.

Аналіз тесту Тюрінга показує, що його можна застосовувати лише до ігор чи інтерв'ю, але не можна використовувати для визначення того, чи технологія створила винахід. Той факт, що технологія може правильно відповідати на запитання на основі введених даних, не означає, що вона може самостійно придумати ідею. Творчі здібності та винахідливість штучного інтелекту в кращому випадку є похідними, тобто базуються на коді, введеному та запрограмованому людиною, а діяльність технології штучного інтелекту є функціональним вираженням того, що вводять розробники та програмісти.

Тому варто, щоб програміст або розробник технології штучного інтелекту були визнані винахідником і відповідали за будь-яку шкоду, спричинену таким винаходом. Зрештою, сам штучний інтелект є продуктом інтелекту розробника чи програміста. Однак для завданих збитків, які не можуть бути пов'язані з будь-яким людським фактором, повинні бути певні механізми страхування такої відповідальності. У той же час штучний інтелект може бути визнаний співвинахідником поруч із фізичною особою як основним винахідником у довгостроковій перспективі, коли методи машинного навчання досягнуть такого рівня, коли ми зможемо зрозуміти логіку, що лежить в основі винаходів штучного інтелекту, та існуватиме широке сприйняття технологій штучного інтелекту як винахідників. Суть цього полягає в тому, щоб запобігти можливим шкідливим і ненавмисним наслідкам, які виникають через неконтрольовані інновації штучного інтелекту. На цьому етапі необхідно буде внести зміни в законодавство, щоб визнати технології штучного інтелекту електронними особами.

Висновки до Розділу 2

1. За результатами проведеного аналізу встановлено, що концептуальні підходи до визначення технологій штучного інтелекту в сфері права інтелектуальної власності можуть бути виокремлені за критерієм розподілу авторських прав та різновидів об'єктів права інтелектуальної власності, які створюються за участі технологій штучного інтелекту та є наступними: технологія штучного інтелекту як повноправний автор створених нею творів – результатів інтелектуальної діяльності; технологія штучного інтелекту як свого роду співавтор людини у створенні результатів інтелектуальної діяльності; технологія штучного інтелекту як найманий працівник, який створює результати інтелектуальної діяльності, що презюмуються та позиціонуються як службовий твір; технологія штучного інтелекту як інструмент людини у створенні результатів інтелектуальної діяльності; перехід результатів інтелектуальної діяльності технології штучного інтелекту у суспільне надбання.

2. На основі проведеного аналізу щодо з'ясування ймовірних суб'єктів права інтелектуальної власності на об'єкти, створені із використанням технологій штучного інтелекту, запропоновано визначити як початкового водолільця виключного права на об'єкт, створений із використанням технології штучного інтелекту, власника цієї технології на момент створення результату. Такий варіант матиме низку переваг з погляду особливостей об'єкта охорони та з позиції практичності врегулювання відносин між заінтересованими сторонами.

3. Наявне правове регулювання застосування технологій штучного інтелекту Європейського Союзу, США, Китаю, правовий режим Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, а також існуюча практика празастосування дає підстави для висновків, що критерії охороноздатності об'єктів авторського права, які отримали найбільше визнання, розвиток та застосування, є наступні: критерій оригінальності, який передбачає, що твір повинен містити певний відбиток особистості автора та бути результатом

творчої та інтелектуальної діяльності; критерій зовнішньої форми вираження твору, тобто наявність його матеріального примірника/копії, що дозволяє належним чином його сприйняти, відтворити, копіювати чи використати будь-яким іншим способом, який може бути передбачений або слідувати зі змісту авторського права чи суміжних прав; критерій авторства, тобто відповідність особи автора його розумінню чи визначенню у відповідному законодавстві, юрисдикції чи правовому полі. Водночас, незалежно створені твори виключно технологією штучного інтелекту не захищаються авторським правом, оскільки вони не відповідають критерію людського авторства.

5. Дослідження існуючої парадигми правої охорони об'єктів патентного права, які створені із використання технологій штучного інтелекту показало, що на цьому етапі розвитку технологій штучного інтелекту, остання не здатна розкрити громадськості процес створення винаходу. Більше того, визнання технологій штучного інтелекту як винахідників зведе нанівець всю суть патентної системи інтелектуальної власності, оскільки такого роду «винахідники» не потребують ні зовнішнього, ні внутрішнього стимулу для винахідництва. Оскільки постановка питання та формулювання його вирішення все ще є сферою діяльності людини, будь-який внесок штучного інтелекту наразі вважатиметься допоміжною частиною все ще створеного людиною винаходу.

6. Доведено, що здатність технології штучного інтелекту імітувати когнітивні функції людини та можливість її використання для здійснення будь-якого виду діяльності без участі людини виходить за межі пропонованого Законом України «Про авторське право і суміжні» розуміння суті комп'ютерної програми, а відтак не дозволяє поширювати правовий режим охорони пропонований статтею 33 на об'єкти права інтелектуальної власності, які створені з використанням технології штучного інтелекту, які є потенційно охороноздатними з боку права інтелектуальної власності.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, СТВОРЕНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

3.1. Детермінанти доцільності унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту

Здійснивши у попередніх двох розділах дослідження різних аспектів технологій штучного інтелекту та їх діяльності чи застосування у контексті інститутів інтелектуальної власності, можна дійти очевидного висновку, що технології штучного інтелекту вже займають певну нішу у суспільстві та безпосередньо у житті людей. В частині права інтелектуальної власності, хоч і виникають очікувані юридичні проблеми, що стосуються штучного інтелекту та авторського чи права промислової власності, ці ж проблеми фактично зумовлюють доцільність чи навіть необхідність появи відповідного правового регулювання, яке б на належному рівні забезпечило унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту.

Тому метою цього підрозділу буде встановлення чинників чи, правильніше сказати, детермінантів, які собою визначають важливість появи відповідного правового регулювання задля унормування відносин, які стрімко розвиваються та досягли вже того рівня значущості, коли вже не можуть залишитися без уваги законодавця.

Видається за можливе, на підставі вже здійсненого аналізу, виділити наступні детермінанти доцільності врегулювання відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту.

1. Рівень соціальної значимості технологій штучного інтелекту та суспільні вимоги щодо появи відповідного правового регулювання їх діяльності

Технології штучного інтелекту використовуються для імітації людського інтелекту у частині вирішення проблем або прийняття рішень. Соціальна значимість технологій штучного інтелекту полягає в їх постійності, надійності і економічній ефективності, а також у тому, що використання такого роду технологій у різноманітних сферах людського буття фактичного усуває стан невизначеності та збільшує швидкість пошуку вирішення проблеми або прийняття відповідного рішення. Штучний інтелект застосовується в таких сферах, як інженерія, економіка, лінгвістика, право, промисловість та медицина, а також як основа для функціонування різноманітних програм моделювання, прогнозування, прийняття рішень і контролю [142, с. 575]. Одним із найбільш перспективних застосувань технологій штучного інтелекту є її активне використання в Інтернеті, наприклад у пошукових системах. Хоча ефективність штучного інтелекту є значною, як і в будь-якій іншій програмі, він обмежений як можливостями, так і функціональністю.

В організації, в якій поняття та зміст інтелекту пов'язуються виключно з конкретною людиною чи групою людей, технології штучного інтелекту можуть забезпечити сталість та стабільність потоку знань, отриманих самостійно чи на підставі людського досвіду, шляхом запобігання втраті таких знань, зокрема у випадках, коли людина чи групи людей та їх знання стають недоступними для організації в силу різноманітних причин (для прикладу, віку). Існування знань, інкапсульованих у межах штучного інтелекту, може продовжуватися до тих пір, поки актуальність проблем і вже вироблені сценарії їх вирішення залишаються незмінними. Про широке застосування будь-якого інструменту можна стверджувати лише тоді, коли його надійність доведена, і технологія штучного інтелекту вже її довела в межах різних програмах завдяки своїй здатності імітувати людський інтелект у процесі прийняття рішень.

Як і багато засобів автоматизації, внаслідок використання штучного інтелекту будь-яка компанія, яка націлена на отримання прибутку, може значно скоротити час роботи персоналу, застосувавши відповідні технології штучного інтелекту в процесі прийняття рішень, таким чином зменшивши операційні

витрати. Оскільки рішення часто приймаються в умовах очевидної невизначеності (тобто з неповним чи невизначеним знанням певної проблемної ситуації), методи штучного інтелекту показали свою застосовність у випадках, коли неможливо встановити прямий математичний зв'язок між причиною та наслідком. Технології штучного інтелекту враховують невизначеність між причинно-наслідковими сценаріями в реальному часі, об'єднуючи наявні знання з ймовірностями та обчисленнями ймовірнісного висновку. Методи штучного інтелекту також здатні працювати як з якісними, так і з кількісними даними, а ця особливість відсутня у більшості строгоаналітичних методах. Залежно від обчислювального часу з точки зору алгоритмічної складності та потужності процесора, технології штучного інтелекту можуть сприяти швидшому прийняттю рішень шляхом автоматизації самого процесу прийняття рішень.

Тобто шляхом збору та перевірки даних, обробки та прийняття рішень технологія штучного інтелекту може сприяти швидшому вирішенню складних проблем, що підкреслює її рівень соціальної значимості та потенційні вигоди від її використання незалежно від сфери застосування.

Суспільні вимоги також мають велике значення у визначенні доцільності унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту. Суспільні групи, включаючи суб'єктів права інтелектуальної власності, дослідників, академічні спільноти та споживачів, можуть висувати свої вимоги щодо належного захисту права інтелектуальної власності та створення належних умов для розвитку технологій штучного інтелекту.

У контексті застосування технологій штучного інтелекту, суспільні вимоги можуть піднімати такі питання, як прозорість, відповідальність, безпека та ефективність застосування таких технологій.

Наприклад, суспільство може вимагати від компаній, що розробляють технології штучного інтелекту, щоб вони забезпечували достатню прозорість процесу прийняття рішень алгоритмами штучного інтелекту та пояснювали, як саме такі рішення були віднайдені чи прийняті. Також суспільство може

вимагати, щоб компанії несли відповідальність за можливі наслідки використання їхніх технологій штучного інтелекту, зокрема в разі, якщо вони порушують права та свободи як користувачів такої технології, так і інших осіб.

Суспільні вимоги також можуть стосуватися захисту конфіденційної інформації та персональних даних, забезпечення безпеки та захисту від неправомірного використання технологій штучного інтелекту. Зокрема, суспільство може вимагати забезпечення надійного захисту інформації, що збирається та обробляється алгоритмами штучного інтелекту.

Окрім цього, суспільство може вимагати від держави та компаній забезпечення достатнього рівня захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, які створені з використанням технологій штучного інтелекту, і запобігання їх нелегальному використанню. Також суспільство може вимагати від держави створення сприятливих умов для розвитку технологій штучного інтелекту та інноваційної галузі, яка пов'язана з об'єктами інтелектуальної власності.

Як наслідок, суспільні вимоги (окремі з названих вже перебувають на вустах у суспільства) можуть впливати на розробку технологій штучного інтелекту та на їх застосування в різних галузях, в тому числі сфері інтелектуальної власності, тому важливо брати до уваги погляди та потреби всіх зацікавлених сторін із дотриманням існуючих етичних та правових норм.

2. Транскордонні відносини та міжнародна співпраця

Зростання глобалізації та транскордонного обміну інформацією вимагає належної охорони права інтелектуальної власності в усіх країнах, де такого роду суспільні/правові інститути використовуються.

Одним з важливих детермінантів відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, є потреба в ефективному регулюванні цих відносин на міжнародному рівні. Оскільки технології штучного інтелекту здатні працювати в онлайн середовищі, їх використання може набути глобального

масштабу. Тому забезпечення ефективної міжнародної координації та співпраці стає важливим елементом в охороні права інтелектуальної власності.

Крім того, транскордонні відносини в галузі права інтелектуальної власності у контексті об'єктів, створених з використанням технологій штучного інтелекту, можуть бути пов'язані з різними правовими системами та юрисдикціями. Це може створювати складнощі в підходах до охорони та захисту права інтелектуальної власності, які не завжди узгоджені між собою.

Відтак, міжнародна співпраця також повинна бути важливим чинником у розвитку ефективної системи охорони права інтелектуальної власності. Забезпечення взаємного визнання прав в різних країнах, а також взаємодії міжнародних організацій може допомогти у підвищенні ефективності охорони права інтелектуальної власності.

З огляду на це розробка і застосування відповідних міжнародних правових інструментів є необхідною складовою доцільності унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту.

Міжнародна співпраця в цій частині може здійснюватися шляхом укладання міжнародних договорів (які забезпечать однакові правила охорони прав в різних країнах, що дозволить підприємствам отримувати прибутки не лише в одній країні, але і за її межами) та участі в міжнародних організаціях, таких як Всесвітня організація інтелектуальної власності, Європейське патентне відомство (, Європейська агенція інтелектуальної власності та інші.

Таким чином, міжнародна співпраця може стати ефективним інструментом унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту.

3. Доступ до інформації

Забезпечення належного доступу до інформації є важливим фактором у розвитку технологій штучного інтелекту та відповідно охорони права інтелектуальної власності. Для забезпечення належного захисту власників

(володільців) таких прав, має бути доступна відповідна інформація про об'єкти права інтелектуальної власності, умови їх використання та правоволодільців.

Доступ до інформації в контексті детермінантів доцільності унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, може мати на увазі різні аспекти. З одного боку, існує необхідність забезпечення доступу до інформації про об'єкти права інтелектуальної власності, створені з використанням технологій штучного інтелекту, зокрема, складових частин таких технологій і алгоритмів, що забезпечують їх функціонування.

З іншого боку, доступ до такої інформації може порушувати права власників на конфіденційність та комерційну таємницю. Тому необхідно встановити баланс між правом на доступ до інформації та правом на захист комерційної таємниці.

Для досягнення такого балансу можуть бути введені заходи, такі як захист конфіденційної інформації, надання доступу до неї тільки для авторизованих користувачів, встановлення правил використання об'єктів права інтелектуальної власності, які забезпечують використання інформації про такі об'єкти в межах закону та з урахуванням прав власників.

4. *Захист прав інтелектуальної власності*

Охорона прав інтелектуальної власності вимагає ефективних механізмів захисту, щоб забезпечити відповідне правове середовище, де власники прав можуть використовувати свої права та захищати їх від порушень.

У межах детермінантів доцільності, що впливають на захист прав на об'єкти інтелектуальної власності, слід враховувати такі аспекти:

- доцільність забезпечення ефективного захисту прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створені із використанням технологій штучного інтелекту, зокрема, захисту від порушень авторських прав, права промислової власності, прав на знаки для товарів і послуг тощо;
- доцільність забезпечення реалізації прав на об'єкти права інтелектуальної власності в контексті розвитку індустрії штучного інтелекту. У

цьому випадку слід враховувати не тільки інтереси правовласників, але й інтереси суспільства в цілому, зокрема, щодо доступу до інноваційних технологій та можливостей для розвитку власного бізнесу;

- доцільність забезпечення балансу між інтересами правовласників об'єктів права інтелектуальної власності та правами користувачів технологій штучного інтелекту.

Варто також враховувати технічну можливість захисту прав на об'єкти права інтелектуальної власності, що створені з використанням технологій штучного інтелекту [34, с. 330]. Щоб забезпечити ефективний захист прав на ці об'єкти, необхідно використовувати відповідні технічні засоби, які здатні розпізнавати та відстежувати випадки порушення прав.

Крім того, важливо забезпечити баланс між захистом прав на об'єкти права інтелектуальної власності та доступністю цих об'єктів для використання. Наприклад, при застосуванні технологій штучного інтелекту для створення медичного програмного забезпечення, необхідно забезпечувати доступ до цього програмного забезпечення для медичних закладів та пацієнтів, але при цьому забезпечувати захист прав власника на це програмне забезпечення.

На думку Комісії з цивільно-правового регулювання у сфері робототехніки Європейського Парламенту, технології штучного інтелекту здатні принести величезний приріст ефективності та економії не тільки у сфері промислового виробництва та торгівлі, а й у таких галузях, як транспорт, медичне обслуговування, освіта та сільське господарство, дозволяючи уникати підданню людей впливу шкідливих або небезпечних чинників, а у більш довгостроковій перспективі штучний інтелект буде здатний забезпечити людству необмежене процвітання. При всьому цьому існує ймовірність того, що протягом кількох десятиліть штучний інтелект зможе настільки перевершити інтелектуальні здібності людини, що якщо людство не буде підготовлене, такий штучний інтелект зуміє кинути небезпечний виклик здібностям людства контролювати своє власне творіння (технології штучного інтелекту), і можливо, також виклик можливостям і здібностям людства керувати своєю долею та забезпечувати

виживання свого виду. У таких умовах нагально необхідно врегулювати правове становище технологій штучного інтелекту тим чи іншим чином [80].

Україна починає робити перші кроки у напрямку створення належного правового регулювання/правового режиму штучного інтелекту. Про це, зокрема, свідчить Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, яку було схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 №1556-р. [30].

Як зазначено у самій Концепції, впровадження інформаційних технологій, частиною яких є технології штучного інтелекту, є невід'ємною складовою розвитку соціально-економічної, науково-технічної, оборонної, правової та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення. Відсутність концептуальних засад державної політики в галузі штучного інтелекту не дозволяє створювати та розвивати конкурентоспроможне середовище в зазначених сферах діяльності [30].

Як наслідок, виникає необхідність розроблення єдиної скоординованої державної політики, спрямованої на розв'язання першочергових проблем, серед яких Концепція виділяє відсутність або недосконалість правового регулювання штучного інтелекту (в тому числі у сферах освіти, економіки, публічного управління, кібербезпеки, оборони), а також недосконалість законодавства про захист персональних даних.

Для подолання зазначеної та інших проблем, Концепція пропонує комплекс завдань, виконання яких у сукупності дозволить забезпечити захист прав та свобод учасників відносин у галузі штучного інтелекту, розроблення та використання технологій штучного інтелекту з дотриманням етичних стандартів, серед яких слід згадати наступні:

- імплементація норм, закріплених у «Рекомендаціях щодо штучного інтелекту», що прийняті у червні 2019 року Організацією економічного співробітництва та розвитку (OECD/LEGAL/0449), за умови дотримання етичних стандартів, передбачених в Рекомендаціях CM/Rec(2020)1, схвалених 8 квітня 2020 р. Комітетом міністрів Ради Європи для держав-членів щодо впливу алгоритмічних систем на права людини, у законодавство України;

- опрацювання питання відповідності законодавства України керівним принципам, установленим Радою Європи, щодо розроблення та використання технологій штучного інтелекту та гармонізація його з європейським;
- проведення оцінки можливості та визначення меж (етичних, правових) застосування систем штучного інтелекту для цілей надання професійної правничої допомоги;
- забезпечення функціонування та діяльності технічних комітетів стандартизації відповідно до вимог 7.1.5 ДСТУ 1.14:2015 «Національна стандартизація. Процедури створення, діяльності та припинення діяльності технічних комітетів стандартизації» за напрямом штучного інтелекту;
- забезпечення взаємодії між відповідними Технічними комітетами України та міжнародними підкомітетами стандартизації ISO/IEC JTC 1/SC 42 Artificial Intelligence щодо спільного розроблення стандартів у галузі штучного інтелекту;
- підтримка ініціатив створення організаційних форм співробітництва заінтересованих юридичних та фізичних осіб у галузі штучного інтелекту;
- розроблення Етичного кодексу штучного інтелекту за участю широкого кола заінтересованих сторін;
- опрацювання питання щодо необхідності врегулювання суспільних відносин у сфері розвитку штучного інтелекту на законодавчому рівні [30].

Досить цікавою є думка Т. Г. Каткової, яка наголошує на необхідності створення Карти правових реформ використання штучного інтелекту. Правові реформи у сфері штучного інтелекту повинні охоплювати багато різних сфер, зокрема цивільне законодавство (визначення правосуб'єктності, зокрема, в яких ситуаціях він може діяти в якості посередника фізичної чи юридичної особи; укладати договори; нести цивільно-правову відповідальність); кримінальний закон (визначення кримінальної відповідальності за дії штучного інтелекту); страхове законодавство; захист персональних даних (можливості надання диференційованої згоди на обробку персональних даних, а також удосконалення механізму інформованої згоди на обробку персональних даних); законодавство

у сфері інтелектуальної власності; медичне право (використання штучного інтелекту в медичній сфері, аспекти діяльності лікаря, який використовує штучний інтелект) [16, с. 46].

Для забезпечення виконання Концепції існує План заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021-2024 роки, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.05.2021 №438-р. [29].

Як вбачається з цього Плану, на цей момент було вже здійснено ряд заходів спрямованих на реалізацію Концепції. Для прикладу:

- укладено угоди з міжнародними дослідницькими центрами щодо наукової співпраці в галузі штучного інтелекту;
- проведено конференції, семінари та інші публічні заходи щодо впровадження інноваційних рішень на основі штучного інтелекту;
- розроблено та подано Кабінетові Міністрів України проект акта Кабінету Міністрів України щодо затвердження Державної програми з використання технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки;
- затверджено заходи протидії кіберзагрозам з використанням технологій штучного інтелекту;
- впроваджено системи підтримки клінічних рішень, персоналізованої медицини, телемедицини з використанням технологій штучного інтелекту;
- запроваджено систему збору даних для проведення аналізу, прогнозування та моделювання показників ефективності системи публічного управління;
- складено індивідуальні програми соціально-виховної роботи (планів роботи) із засудженими з урахуванням результатів аналізу даних за допомогою технологій штучного інтелекту.

Окремо варто звернути увагу на Рамкову конвенцію Ради Європи про штучний інтелект і права людини, демократію та верховенство права, яку було погоджено 17 травня 2024 року [31].

Конвенція встановлює правову базу, яка охоплює діяльність у межах життєвого циклу систем штучного інтелекту, що потенційно може втручатися в права людини, демократію та верховенство права.

Кожна сторона застосовує цю Конвенцію до діяльності в межах життєвого циклу систем штучного інтелекту, яку провадять органи державної влади або приватні особи, котрі діють від їх імені.

Сторони також розглядають ризики й наслідки, пов'язані з діяльністю приватних суб'єктів протягом життєвого циклу систем штучного інтелекту в спосіб, який відповідає об'єкту та меті цієї Конвенції.

«Цей перший свого роду глобальний юридично зобов'язувальний документ створено для того, щоб штучного інтелекту дотримувався загальних стандартів прав людини, демократії та верховенства права й було мінімізовано ризик їх порушення», – заявила генеральна секретарка Ради Європи Марія Пейчинович-Бурич [47].

Учасники Конвенції вживають або підтримують заходи для виявлення, оцінки, запобігання та пом'якшення ризиків, створених системами штучного інтелекту, з урахуванням фактичного та потенційного впливу на права людини, демократію та верховенство права.

Такі заходи повинні:

- належним чином враховувати серйозність і ймовірність потенційних впливів штучного інтелекту;
- розглядати у відповідних випадках точки зору зацікавлених сторін, зокрема осіб, права яких можуть бути порушені;
- вживатися протягом усього життєвого циклу системи штучного інтелекту;
- включати моніторинг ризиків і негативного впливу на права людини, демократію та верховенство права;
- включати документацію про ризики, фактичний і потенційний вплив, а також підхід до управління ризиками;

- вимагати у відповідних випадках тестування систем штучного інтелекту перед тим, як зробити їх доступними для першого використання, й коли вони суттєво модифіковані [17].

На відміну від Акту ЄС, до Конвенції вже зараз можуть приєднатися країни, що не є членами ЄС. Близько одинадцяти держав, які не є членами Ради, брали участь у розробленні проєкту Конвенції. Ухвалення Рамкової конвенції Ради Європи дає змогу Україні надолужити відставання в регулюванні штучного інтелекту. Для цього потрібно ратифікувати Конвенцію згідно з національними процедурами, визначеними Законом України «Про міжнародні договори України».

Отже, з упевненістю можна сказати, що нормативне регулювання використання та діяльності штучного інтелекту в Україні хоч і перебуває на ранньому етапі (здійснюються заходи спрямовані на впровадження технологій штучного інтелекту у різноманітні сфери українського суспільства), нормативне регулювання на рівні законів є відсутнім, що свідчить про ще довгий та тернистий шлях створення та впровадження правового регулювання технологій штучного інтелекту в межах українського правового поля, що в свою чергу свідчить про необхідність появи такого регулювання.

5. Необхідність вирішення питання стосовно правового статусу технології штучного інтелекту

Гіпотетично, прикладів ситуацій, коли наділення технології штучного інтелекту правовим статусом так званої «електронної особи» є виправдане з погляду вирішення деяких правових проблем, чимало. Наприклад, серед деяких дослідників панує точка зору, згідно з якою роботи мають бути наділені статусом «електронної особи» для того, щоб звільнити своїх творців та користувачів від потенційної відповідальності за дії технології штучного інтелекту . [180, с. 157]. Надання статусу правосуб'єктної особи технології штучного інтелекту може бути ефективним для вирішення проблем, пов'язаних із веденням електронного бізнесу [62, с. 53]. Незалежно від природи та особливостей правового статусу «електронної особи», він може сприяти вирішенню проблем, пов'язаних з

інтелектуальною власністю, що створюється штучним інтелектом [130, с. 59]. При цьому, багато переваг, яких можна досягти за допомогою введення інституту «електронної особи», можуть бути забезпечені і за допомогою інших правових механізмів, без наділення роботів специфічною правосуб'єктністю.

У той же час Дж. Брайсон, М. Діамантіс і Т. Грант вказують, що необхідно виявляти обережність і враховувати проблеми, що виникали в минулому з введенням нових видів правового статусу для відповідної категорії осіб з юридичної точки зору, оскільки іноді розширення обсягу поняття особи може відбуватися за рахунок інтересів тих, хто вже входить в обсяг такого поняття [72, с. 274].

М. Гонсалес обґрунтовано вказує, що розвиток технологій у сфері штучного інтелекту та робототехніки може призводити до виникнення проблем, які неможливо вирішити за допомогою чинного законодавства:

- багатофункціональність роботів, які можуть бути задіяні (та й уже задіяні) у різних сферах;
- виникнення нових проблемних ситуацій, що спровоковані характеристиками технологій штучного інтелекту;
- технології штучного інтелекту не володіють інтуїцією, самосвідомістю і не здатні діяти в рамках етичних норм (тобто самостійно робити моральний вибір і бути пов'язаними моральними обмеженнями), внаслідок чого, виконуючи різні завдання, що традиційно виконуються людиною, можуть сприяти виникненню та зростанню культурної, економічної, соціальної та правової напруженості;
- людська емпатія до робота, що сприяє розвитку соціальних ризиків;
- рішення, прийняті роботами, можуть призвести до зміни поведінки в соціумі, в тому числі в контексті можливої правосуб'єктності робота, схожій з правосуб'єктністю [111, с. 27-28]. І, на наш погляд, ці проблеми можуть суттєво погіршитися у разі необдуманого надмірно розширеного чи змістовно дефектного рішення у виді наділення технології штучного інтелекту правами, аналогічними правам людини. Слід враховувати, що зміни, у межах яких визнається правосуб'єктність нових суб'єктів, зазвичай, пов'язані зі змінами культурних та

економічних реалій, а не є результатами будь-якого попереднього планування. Аналогічно, і зрушення у розподілі юридичних прав і обов'язків зазвичай стають результатом соціального тиску, а не об'єктивного генерального планування суспільства [203, с. 5]. На думку Ш. Солаймана, надання технологіям штучного інтелекту відокремленої правосуб'єктності з високою ймовірністю може стати не панацеєю, а, швидше, ящиком Пандори [180, с. 176].

Згідно з підходом М. Золлосі, поняття «електронної особи» є проблемним з погляду контексту його пропозиції, оскільки, поміщаючи технології штучного інтелекту в певний історичний та ідеологічний контекст і дискурс, існуюче законодавство ЄС на цю тему відтворює дуже старі й значно неточні концепції як роботів, і людських істот [185, с. 2]. На його переконання, у документах ЄС, що стосуються «електронних осіб», роботи розглядаються швидше як непрямий засіб для більш фундаментальної дискусії щодо того, що означає бути людиною, і, незважаючи на благі наміри, такі документи посилюють суспільні побоювання щодо роботів, а також продовжують всім знайому казку про роботів як про «заклятого ворога людства». Ця популярна концепція демонструє те, як роботи стають «вмістилищем культурної стурбованості» щодо того, що означає бути людиною, і того, як таке занепокоєння може негативно впливати на потенційні сприятливі способи застосування соціальної робототехніки, наприклад, у сфері освіти чи соціального обслуговування [185, с. 2].

Можуть також виникати й певні проблеми, залежно від застосованої до «електронних осіб» концепції правосуб'єктності. С. Хасслер задається наступним питанням: «Чому замість того, щоб припустити, що етично спірне майбутнє з розумними машинами неминуче, ми не можемо вибрати просто належне управління машинами, які ми будемо і, тим самим, кинути виклик технологічному імперативу, або ж ми настільки в полоні ідеї створення штучного життя, монстрів і големів, що це неможливо?» [115, с. 6].

Яке б рішення не було в кінцевому підсумку прийнято з питання про правовий статус технологій штучного інтелекту, Комісія з цивільно-правового регулювання у сфері робототехніки Європейського Парламенту, слід визнати,

цілком права у своєму судженні про те, що автономність технологій штучного інтелекту ставить принципове питання щодо їх природи та про їхнє правове становище у світлі існуючих юридичних категорій – чи слід розглядати технології штучного інтелекту як фізичних осіб, як форму юридичних осіб, як аналог тварин чи інших об'єктів живої природи чи нам слід сконструювати нову категорію – принципово нову правосуб'єктність, з її власними особливостями та зі специфічними правовими наслідками щодо наділення правами та обов'язками, включаючи юридичну відповідальність за заподіяну шкоду [96]. Це питання підлягає вирішенню, причому найближчим часом.

Можливість використання технологій штучного інтелекту в галузі інтелектуальної власності іншими способами.

Виділяють декілька сфер, пов'язаними з інститутами інтелектуальної власності, в яких реалізовано використання технологій штучного інтелекту: перша із них – це управління знаннями [192, с. 756]. Управління знаннями є важливим для компаній, оскільки воно покращує їх здатність вирішувати проблеми, адаптуватися та розвиватися відповідно до мінливих вимог бізнесу.

Друга сфера – це управління технологіями, яке включає визначення технологічної патентоспроможності, планування досліджень і розробок в компаніях, технологічну розвідку, включаючи моніторинг технологічних змін, ідентифікацію та прогнозування нових технологій [190, с. 1038]. Управління технологіями – це набір управлінських дисциплін, що дозволяє компаніям управляти своїми технологіями для створення конкурентних переваг.

Третя сфера – це економічна цінність інтелектуальної власності та її вплив в інших сферах, наприклад у законодавстві [79, с. 203]. Економічний розвиток може бути досягнутий за допомогою науки і техніки. Застосовуючи методології обчислювального інтелекту, такого як штучні нейронні мережі, можна здійснити оцінку економічного розвитку на основі різних науково-технічних факторів [97, с. 142].

Четверта сфера – це гібридна категорія, яка включає вилучення інформації та ефективне управління інформацією. Вона зосереджена на вилученні

відповідної інформації із патентів, такої як хімічні формули та числові дані, або ефективній класифікації патентів у відповідні технологічні області [128, с. 269]. Отримання інформації та ефективне управління інформацією є фундаментальними складовими системи управління будь-якою організацією.

П'ята галузь – автоматичне підсумовування патенту. Програмне забезпечення штучного інтелекту може узагальнити документ, вибравши кілька речень, які вважаються найбільш інформативними, та представити їх читачеві. Більш складні методи узагальнення можуть навіть створити зовсім новий текст для опису документа, а не виділяти окремі частини тексту документа. Для патенту автоматичне узагальнення виділило б найбільш ключові моменти, такі як сам винахід та особливості, які роблять винахід унікальним. Крім того, узагальнення може забезпечити різні рівні деталізації, яких бажає користувач.

Програмне забезпечення штучного інтелекту може аналізувати більше даних, ніж будь-яка людина, і може виявляти закономірності та тенденції, які людина не змогла б. Такі можливості технології штучного інтелекту можуть принести користь певній складній системі, наприклад, патентній системі країни. Деякі відносно очевидні варіанти використання штучного інтелекту допомогли б інспекторам патентних відомств, знайшовши відповідний рівень техніки, узагальнивши відомості про патенти для ефективного розгляду та допомагаючи тлумачити складну мову патентних заявок. Підвищення продуктивності принесе користь патентним відомствам за рахунок зменшення зборів, затримок і частоти помилок. [19, с. 97].

Шоста сфера – відповіді на запитання. Мільйони існуючих патентів містять інформацію про величезну кількість технологій у багатьох галузях техніки. Після того, як ця інформація буде ідентифікована та отримана програмним забезпеченням штучного інтелекту, вона може бути використана для відповідей на запитання. Такі запитання дозволять суб'єктам, які ставлять відповідні запитання, отримати відомості про рівень техніки в галузі, дізнатися, як створити певний тип технології або визначити, як можна використовувати конкретну технологію. Ця функція буде корисною для будь-якого представника

громадськості, зацікавленого в розумінні технології в цілому. Це також може принести користь користувачам, які намагаються зрозуміти технологію конкретного патенту.

Пошук і аналіз величезних обсягів інформації є ідеальним способом використання інструментарію штучного інтелекту. Технологія штучного інтелекту може бути особливо корисною у використанні для вирішення багатьох завдань системи інтелектуальної власності, які передбачають прийняття юридично-значимих рішень. Приймаючи юридичне рішення, особа, яка приймає відповідне рішення, збирає докази за та проти правової позиції, яка існує у статуті, положенні чи іншому законі. Потім людина намагається визначити, як має бути вирішена проблема у світлі закону та наявних доказів. Правильно розроблені технології штучного інтелекту можуть допомогти у прийнятті юридичних рішень шляхом пошуку, встановлення та надання відповідної інформації користувачам. Іноді ця інформація наразі доступна користувачам, але її можна було б отримати набагато швидше та легше за допомогою програмного забезпечення штучного інтелекту. В інших випадках корисну інформацію було б важко, якщо взагалі неможливо, отримати без допомоги штучного інтелекту.

6. Юридична зручність

«Юридична зручність» може визначатись як ступінь відповідності правових норм інтересам тих, хто з ними пов'язані. У контексті унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, юридична зручність означає створення правових механізмів, які максимально відповідають потребам учасників ринку інтелектуальної власності, зокрема тих, які використовують технології штучного інтелекту.

Це може означати, зокрема, створення таких правових норм, які б дозволяли легалізувати використання штучного інтелекту для збору і аналізу даних, створення нових продуктів і послуг, а також захищати права тих, хто створив ці технології і використовує їх. Юридична зручність також може означати створення прозорих і простих правил відшкодування шкоди, що

виникає в результаті порушення прав на інтелектуальну власність використанням штучного інтелекту.

Усі ці заходи сприятимуть розвитку технологій штучного інтелекту і підтримці інновацій у цій сфері, що може впливати на конкурентоспроможність країни на міжнародному ринку та створення нових робочих місць. Однак, важливо забезпечити, щоб такі правові механізми були ефективними і сприяли розвитку технологій штучного інтелекту, не порушуючи прав людини і не завдаючи шкоди громадському інтересу.

Крім того, юридична зручність також означає відповідність правових норм інтересам тих, хто зацікавлений у використанні технологій штучного інтелекту. Це можуть бути розробники, виробники, користувачі технологій та інші стейкхолдери, які залежать від унормування відносин в цій сфері. Юридична зручність забезпечує прозорість правових норм, що регулюють використання технологій штучного інтелекту, та дозволяє відповідним суб'єктам визначати свої права та обов'язки. Таким чином, юридична зручність є важливим фактором при розробці та унормуванні правових норм, що стосуються технологій штучного інтелекту.

7. Етичні вимоги

Зростання рівня використання технологій штучного інтелекту може спричинити нові етичні проблеми щодо охорони права інтелектуальної власності. Вирішення цих етичних проблем може вимагати появи нових нормативних актів та визначення нових прав та обов'язків відповідних сторін.

Детермінанти доцільності унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, повинні включати етичні вимоги. Це означає, що при розробці правового регулювання необхідно враховувати етичні принципи, що визнаються суспільством.

Штучний інтелект може мати значний вплив на суспільство, а отже, вимоги до його використання повинні бути етичними. Наприклад, технології

штучного інтелекту можуть впливати на розподіл соціальної відповідальності та впливу, а також на зміну етичних стандартів поведінки.

У випадку правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, важливо забезпечити захист прав власників та визнання їхньої власності. Одночасно, необхідно забезпечувати захист прав користувачів, які використовують об'єкти права інтелектуальної власності.

Також етичні вимоги повинні включати в себе захист особистої інформації та конфіденційності. У багатьох випадках штучний інтелект використовує персональні дані для навчання та покращення своєї роботи. Такі дані можуть стосуватися певних осіб, наприклад, їх місця роботи, покупок, захоплень, поведінки в інтернеті тощо. Ці дані можуть використовуватися для тренування алгоритмів штучного інтелекту, що може призвести до того, що ці алгоритми стануть більш точними і ефективними в своїй роботі.

Однак, використання персональних даних може порушувати приватність та права відповідних суб'єктів, оскільки збір і обробка таких даних можуть бути здійснені без їхньої належної згоди або за допомогою недостатньо прозорих процесів їх збору та використання. Крім того, алгоритми штучного інтелекту, розроблені на основі таких даних, можуть бути призначені для виконання різноманітних завдань, включаючи прийняття важливих рішень, таких як надання кредитів або прийняття рішень в медичній сфері. Якщо такі алгоритми будуть засновані на неточних або недостатньо репрезентативних даних, це може призвести до серйозних наслідків для користувачів. Крім цього, це може створити проблеми з конфіденційністю та захистом особистої інформації. Тому важливо забезпечити захист прав осіб, чия інформація використовується при створенні технологій штучного інтелекту.

Окрім цього, виникає етична проблема з питанням відповідальності за дії машинного інтелекту, особливо у випадку, коли вона здійснює самостійні дії, наприклад, розробку інтелектуальних творів або прийняття рішень щодо застосування інтелектуальної власності. Відповідальність може бути

розподілена між виробником, розробником, користувачем, або власником машинного інтелекту, що може створити додаткові складнощі при вирішенні правових питань.

Оскільки використання персональних даних може мати значний вплив на права та свободи людей, є важливим розроблення етичних стандартів та правових рамок, які забезпечують належний захист приватності та інших прав користувачів у контексті застосування технологій штучного інтелекту.

У підсумку, можна з упевненістю сказати, що виокремлені вище детермінанти не є вичерпним переліком, але всі вони свідчать про одне – є необхідність появи норм, що регулюють відносини, пов'язані з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, за відсутності яких і надалі буде існувати правовий вакуум навколо технології штучного інтелекту та права інтелектуальної власності [24, с. 45].

3.2 Теоретико-практичні рекомендації щодо вдосконалення національного законодавства в сфері охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту

На жаль, останнім часом розвиток правової системи більшості країн світу не встигає за стрімким розвитком сучасних технологій. Це твердження певним чином відноситься і до нормативно-правового регулювання відносин, пов'язаних із забезпеченням правової охорони та належністю прав на об'єкти інтелектуальної власності, створені з використанням технологій штучного інтелекту.

Щодо взаємозв'язку розвитку технологій штучного інтелекту та законодавства щодо інтелектуальної власності, то створення складних об'єктів, включаючи технології штучного інтелекту, формує запит на розширення переліку охороноздатних об'єктів інтелектуальної власності, зміну способів правової охорони в цифровому просторі, створення сегменту цифрових послуг як різновиду об'єктів інтелектуальної власності, визнання прав на віртуальні об'єкти цифрової екосистеми.

Справді, як показує проведений у межах цієї роботи аналіз, ми зіткнулися з потребою переосмислення окремих аспектів, включаючи доктринальні підходи, які є у площині перетину права інтелектуальної власності та технологій штучного інтелекту. При цьому додатковий імпульс руху в даному напрямку надає стрімкий розвиток зазначених технологій та збільшення їх економічного потенціалу для провідних країн світу, включаючи Україну.

Водночас, розширюється потенціал використання технологій штучного інтелекту в усіх галузях людської діяльності, внаслідок чого підвищується економічна значимість створених ними результатів з погляду перспектив залучення цих результатів у цивільний оборот.

Особливості цивільного обігу інтелектуальних прав на нематеріальні об'єкти (результати інтелектуальної діяльності) у цифровому просторі, цифровій

екосистемі створюють нову парадигму, новий «цифровий обіг» прав інтелектуальної власності. Ці особливості визначають характер правового інструментарію та його регулятивну ефективність.

Звісно ж, цей висновок однаково стосується і обороту результатів, створених технологіями штучного інтелекту. У той же час, якщо вчасно не приділити належної уваги аспектам, що розглядаються в цій роботі, не врахувати рівень розвитку технологій штучного інтелекту, то зацікавлені суб'єкти зіштовхнуться зі значними труднощами при спробі вирішення питань, зазначених в цьому дослідженні. І навпаки, адекватне нормативно-правове регулювання розглянутих відносин дозволить, по-перше, мінімізувати або уникнути багатьох негативних наслідків на практиці, а по-друге, скористатися економічними вигодами від використання результатів, що створюються технологіями штучного інтелекту.

При цьому, безумовно, варто обережно підходити до окремих аспектів розвитку правового регулювання з огляду на невизначеність майбутнього технологій штучного інтелекту. У цьому плані важливо знайти виважене рішення, яке враховує, за можливості, інтереси всіх зацікавлених сторін.

З урахуванням викладеного, видається актуальним забезпечити перегляд окремих традиційних підходів та механізмів у межах правової парадигми охорони результатів інтелектуальної діяльності та вироблення на цій основі системних рекомендацій щодо розвитку чинного законодавства в галузі інтелектуальної власності, спрямованих на забезпечення належного регулювання питань правової охорони та належності об'єктів інтелектуальної власності, створених із використанням систем штучного інтелекту.

Грунтуючись на результатах проведеного в цій роботі дослідження, можна сформулювати такі теоретичні положення та практичні рекомендації щодо розвитку законодавства України в галузі, що розглядається:

1. Цивілістична доктрина та законодавство в галузі інтелектуальної власності, на жаль, не можуть дати чіткої відповіді на багато питань, що виникають на сучасному етапі щодо визначення правового статусу та

охороноздатності об'єктів, створених із використанням технологій штучного інтелекту, а також належності прав на них, що породжує проблемні питання у чинному правовому полі України, які ставляться у наукових колах та практиками.

Слід також констатувати, що юридичні конструкції та підходи до охорони результатів інтелектуальної діяльності, що діють, не в повному обсязі підходять для охорони створених штучним інтелектом результатів.

Водночас, активне використання технологій штучного інтелекту в різних галузях науково-технічної та творчої діяльності та природа результатів, створених технологіями штучного інтелекту, підштовхує до необхідності розвитку чинного законодавства України в галузі інтелектуальної власності для того, щоб забезпечити належну охорону та безперешкодне використання результатів, створених із використанням технологій штучного інтелекту, враховуючи при цьому інтереси розробників та користувачів зазначених систем, з одного боку, а також споживачів зазначених результатів та суспільства загалом, з іншого боку.

Як вже було згадано в межах дослідження, 22 грудня 2022 року в Україні був прийнятий новий закон про авторське право. Вказаний законодавчий акт у ст. 33 пропонує обраний законодавцем підхід до регулювання правового статусу неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою (не штучним інтелектом), який полягає у застосування концепції права особливого роду (*sui generis*) до таких об'єктів.

У ч. 4 ст. 8 закону про авторське право вказано, що неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою (програмами), охороняються правом особливого роду (*sui generis*), і далі міститься відсилна норма до ст. 33 цього закону [27].

Законодавець визначив суб'єктів, які наділяються майновими правами на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою (ч. 2 ст. 33 закону про авторське право). До таких суб'єктів належать особи, які є володільцями майнових прав (автори такої комп'ютерної програми, їх спадкоємці, особи, яким

автори чи їх спадкоємці передали (відчужили) майнові права на комп'ютерну програму) або ж які мають ліцензійні повноваження на комп'ютерну програму (правомірні користувачі комп'ютерної програми).

Важливим є те, що у результаті утворення неоригінального об'єкта, згенерованого комп'ютерною програмою, особисті немайнові права не виникають узагалі. Це особливість вказаного об'єкта. У цьому випадку виникають майнові права на неоригінальний об'єкт, які фактично є тотожними майновим правам автора (інших суб'єктів майнових авторських прав), обсяг яких визначено ст. 12 закону про авторське право, серед яких право використовувати об'єкт будь-яким способом (способами), а також виключне право дозволяти або забороняти використання об'єкта іншими особами. При цьому способами використання об'єкта є у тому числі, але не виключно: відтворення; включення до складеного твору; включення до іншого твору, крім складеного твору; розповсюдження примірників твору; імпорт примірників твору; здавання в найм або в позичку примірників твору; публічне виконання, публічний показ, публічне демонстрування, публічне сповіщення, інтерактивне надання доступу публіці та інші способи доведення до загального відома публіки; переклад; переробка, адаптація, аранжування та інші подібні зміни твору тощо [12, с. 92].

Правове регулювання неоригінальних об'єктів, згенерованих комп'ютерною програмою, в Україні запроваджено вперше. Водночас, чи може бути такий правовий режим поширений і на об'єкти, створені з використанням технології штучного інтелекту. Відповідь на це питання є вочевидь негативною.

За результатами дослідження, на підставі аналізу особливостей та ознак штучного інтелекту, можна з упевненістю стверджувати, що технологія штучного інтелекту, яка здатна імітувати безліч когнітивних функцій людини та може використовувати для здійснення будь-якого виду діяльності без участі людини для досягнення поставлених цілей з певними критеріями і параметрами, виходить за межі запропонованого законом про авторське права розуміння суті комп'ютерної програми (комп'ютерна програма - набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи в будь-якому іншому вигляді, виражених у формі,

придатній для зчитування комп'ютером (настільним комп'ютером, ноутбуком, смартфоном, ігровою приставкою, смарт-телевізором тощо), які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату, зокрема операційна система, прикладна програма, виражені у вихідному або об'єктному кодах). Більше того, автоматичне визнання неоригінальним створеного об'єкту не відповідає суті кінцевого результату використання технології штучного інтелекту, оскільки такі, як було доведено, є потенційно охороноздатними з боку права інтелектуальної власності.

За таких обставин, окреме забезпечення належної правової охорони до результатів, створених із використанням технологій штучного інтелекту, сприятиме науково-технічному та економічному розвитку, оскільки надання охорони зазначеним результатам стимулюватиме подальший розвиток технологій штучного інтелекту, розробку та використання машин, здатних автономно створювати потенційно охороноздатні результати та комерціалізацію цих результатів. Це також буде моральним стимулом та джерелом додаткової винагороди для безпосередніх розробників технологій штучного інтелекту.

2. З метою вирішення визначеної в першому розділі цієї роботи ключової концептуальної проблеми, що перешкоджає забезпеченню правової охорони об'єктам, створених із використанням технологій штучного інтелекту, є можливим розглянути питання про включення до статті 177 ЦК України («Види об'єктів цивільних прав») об'єктів, створених із використанням технологій штучного інтелекту, у статусі «прирівняних до результатів інтелектуальної, творчої діяльності», щодо яких визнаватимуться виключні права без надання права авторства та інших особистих немайнових прав.

Розширення переліку об'єктів цивільних прав в історичному контексті розвитку цивілістики є цілком закономірним явищем, яке часто пов'язане з розвитком науки і техніки.

Отже, коригування об'єктів цивільних прав у зв'язку з розвитком сучасних технологій штучного інтелекту не є чимось екстраординарним і є перспективним кроком у бік вирішення наявних проблемних питань у даній сфері.

3. Визнавши існування виключного права щодо результату, створеного із використанням технології штучного інтелекту, необхідно вирішити питання належності цього права певній особі чи групі осіб [25, с. 63].

На нашу думку, вирішення проблем шляхом визнання автором людини, яка так чи інакше пов'язана зі створенням результату технологією (наприклад, особа, яка виявила створене технологією штучного інтелекту потенційно патентоспроможне рішення в науково-технічній сфері та довело його до стадії охорони) може бути реалізовано в межах утилітарної концепції інтелектуальної власності (аналогом якої є теорія суспільного договору як одна із теорій існування патентного права). У той же час, таке рішення буде набагато складніше обґрунтувати в теоріях, в центрі яких знаходиться людина з її творчими здібностями, зокрема, трудова теорія і теорія особистості.

Наприклад, якщо говорити про сферу патентного права, чи можемо ми вважати автором особу, яка не має прямого відношення, з точки зору юридичних аспектів права авторства у сфері інтелектуальної власності, до автономно створеного машиною результату, який є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним? Навряд чи може бути визнана справедливою юридична конструкція, що дозволяє позитивно вирішувати це питання. Справедливіше в такому випадку було б говорити про пошук можливості охорони потенційно патентоспроможного винаходу, створеного машиною, але не про авторство людини на нього. У разі більш доречним буде вирішення питання, хто має право на подання заявки та отримання патенту, тобто визначення первинного власника виключного права.

Хотілося б відзначити також, що визначити автора потенційно патентоздатного результату буде не так просто, навіть якщо не розглядати ймовірність повністю автономного його створення технологією штучного інтелекту. Хто більше підходить на роль автора створеного технологією винаходу - особа, яка визначила технічну проблему та зробила необхідні передумови та вказівки технології для вирішення цієї проблеми, чи особа, яка

взяла отримані результати, проаналізувала їх, ідентифікувала потенційно патентоздатну частину та оформила матеріали конкретної заявки?

Не виключено, що заявники, подаючи заявки на результати, створені технологією штучного інтелекту, просто приховуватимуть, як було отримано ці результати. Однак, чи буде справедливо, якщо у виданому патенті як автора буде зазначено особу, яка не створювала винахід своєю творчою працею?

Так, технології, принаймні поки що, не можуть оформити і подати заявку на винахід, корисну модель або промисловий зразок у патентне відомство, і законодавство більшості країн світу вимагає вказувати в заявці автора або групу авторів, які повинні бути при цьому фізичними особами (прикладом чого є справа штучного інтелекту «DABUS»). У той самий час, особа, яка оформила і подала заявку, по суті, виконує функції патентного повіреного, а патентний повірений, як відомо, вважається лише особою, яка надала консультаційну допомогу і сприяла оформленню прав, тобто неспроможна визнаватися автором.

В цілому, якщо говорити про необхідність пошуку вирішення проблем охорони створюваних технологіями штучного інтелекту об'єктів інтелектуальної власності, які не є продуктом творчої праці осіб, які спочатку розробили алгоритми та програми для функціонування машин або керують ними, варто замислитися над розробкою нових правових конструкцій, що дозволяють виважено підійти до питання забезпечення балансу інтересів усіх заінтересованих сторін, беручи до уваги також роль системи інтелектуальної власності у забезпеченні творчого та науково-технічного прогресу.

Безумовно, законодавець будь-якої країни має дбати про створення належних умов для розвитку творчості та охорони результатів творчої діяльності людини, та необхідно стимулювати, у тому числі за допомогою системи інтелектуальної власності, розвиток відповідних технологій та забезпечувати захист інтересів розробників технологій штучного інтелекту. При цьому є чимало суперечок про те, яку форму правової охорони краще використовувати щодо самих технологій штучного інтелекту та їх складових.

Разом з тим, відсутність реального творчого внеску у створення конкретного результату ставить під сумнів однозначну відповідь на запитання про те, чи можна визнати автором творів, створюваних технологіями штучного інтелекту, їх розробників чи користувачів.

З усіх осіб, які беруть участь у створенні та забезпеченні функціонування технологій штучного інтелекту (включаючи розробника програмного забезпечення, розробника апаратних засобів, розробника модулів для машинного навчання, користувача та оператора машини), саме розробник програмного забезпечення, незважаючи на неможливість визнати його легітимним автором об'єктів інтелектуальної власності, автономно створюваних технологіями штучного інтелекту, має найбільш обґрунтовані претензії на володіння винятковим правом щодо цих результатів, оскільки завдяки його творчій праці технологія набуває своїх «творчих» здібностей, внаслідок чого на світ з'являється потенційно охороноздатний результат.

Водночас, з урахуванням технологічної складності технологій штучного інтелекту, їхнє створення потребує колосальних фінансових витрат (за наявними прогнозами, до 2025 р. обсяг світового ринку технологій штучного інтелекту може становити від 35 до 50 мільярдів доларів США). Очевидно, що таке завдання не під силу одному окремому програмісту або навіть групі програмістів. Найчастіше вони працюють на договірній основі або з основною компанією, в якій сконцентровані основні потужності та яка координує роботи зі створення технологій штучного інтелекту, або її організації-партнери.

Часто, коли йдеться про розробника технології штучного інтелекту, передбачається саме юридична особа (комерційна компанія, науково-дослідна лабораторія чи університет), які і є, зрештою, власниками машини.

Виходячи з цього, більш виправданим було б закріпити права на створювані машинами результати за особою (на практиці це частіше буде організація), що забезпечила безпосередню розробку (виробництво) технології штучного інтелекту. У той же час, не можна виключати ситуацію, коли ця особа

розроблятиме технологію штучного інтелекту на замовлення третьої сторони, наприклад, інвестора, з передачею йому прав на кінцевий продукт.

У зв'язку з цим, є обґрунтованим визначення первісним володарем виключних прав особу, якій належать права на технологію штучного інтелекту.

З метою вирішення питань правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, створених їх використанням технологій штучного інтелекту, пропонується використовувати таку дефініцію поняття «технологія штучного інтелекту»: «Технологія штучного інтелекту - це комп'ютерна система, що є сукупністю алгоритмів, програм для електронних обчислювальних машин, баз даних та апаратного забезпечення, що працюють шляхом використання можливостей та функціоналу штучного інтелекту».

З урахуванням викладеного, доцільно визначити як початкового володаря виключного права на об'єкт, створений із використанням технології штучного інтелекту, власника цієї технології на момент створення результату. Пропонований варіант матиме низку переваг з погляду особливостей об'єкта охорони та з позиції практичності врегулювання відносин між заінтересованими сторонами.

Щодо характеру об'єкта охорони слід зазначити, що у зв'язку з відсутністю автора - фізичної особи, у фокусі охорони результатів, які створюються технологіями, перебуватиме не так творча праця людини, скільки необхідність забезпечення захисту майнових інтересів осіб, які вклали значні кошти в розробку машини. Тому закріплення виключного права за власником технології штучного інтелекту, яким на практиці виступатиме або її безпосередній розробник (виробник), або особа, на замовлення та на кошти якої була розроблена технологія, може стати гарантією отримання зазначеними особами відповідної компенсації та стимулом для подальшого розвитку технологій штучного інтелекту.

Такий підхід цілком відповідає зробленим вище та у попередніх розділах цього дослідження висновкам про недоцільність «присудження» права авторства та інших особистих немайнових прав розробникам технологій штучного

інтелекту, а також дозволить уникнути завдання «вишукування» з кола численних осіб, які беруть участь у розробці технології штучного інтелекту, тих осіб, завдяки зусиллям яких машина отримала здатність автономно створювати результати.

Запропонована модель також дозволить уникнути плутанини у разі переходу прав на систему, яка сьогодні вже не є простою комп'ютерною програмою, екземпляри якої можна передати третім особам. Розгляд технології штучного інтелекту як речі не вимагатиме зміни традиційних відносин, що регулюються положеннями статті 419 ЦК України («Співвідношення права інтелектуальної власності та права власності»), і визначають співвідношення інтелектуальних прав на результати інтелектуальної діяльності та права власності на речі, в яких виражені відповідні результати, а також дозволить без проблем визначити долю належності виключного права на результати, створювані технологіями штучного інтелекту, під час передачі прав на саму технологію.

Так, при переході (передачі) права власності на машину власником виключних прав на створювані нею результати буде новий власник. При наданні права на використання машини більш практичним видається закріпити виключні права за користувачем, оскільки, по-перше, власнику буде складно контролювати процес створення результатів, а по-друге, у цьому випадку користувачу буде набагато простіше забезпечити використання даного результату, у тому числі, шляхом введення у цивільний обіг. Проте, варто законодавчо закріпити можливість визначити інший варіант належності виключного права у договорі між власником та користувачем технології.

Важливим є також те, що пропонована модель працюватиме і у випадках самостійної розробки технології штучного інтелекту окремими програмістами, оскільки вони самі автоматично стануть її власниками та володарями виключних прав на результати, що створюються нею. В іншому випадку (коли власниками машини будуть виступати їхні наймачі або замовники), вони матимуть право на отримання відповідної винагороди як автори об'єктів інтелектуальних прав, як

охоронятимуться окремі складові системи. Також не виключається можливість передбачити право на отримання додаткової винагороди у прив'язці до результатів, створених технологіями.

4. Введення додаткового елемента до складу об'єктів, що належать до категорії «інтелектуальна власність», вимагатиме доповнення переліку об'єктів, яким надається правова охорона у вигляді об'єктів інтелектуальних прав, що міститься у частині 1 статті 420 ЦК України «Об'єкти права інтелектуальної власності».

Що стосується теоретичного підґрунтя цієї зміни, її можна висловити словами що із плином часу перелік об'єктів, на які виникають інтелектуальні права, залишається незмінним. Тому, незважаючи на вичерпний характер цього переліку, його зміна не є чимось екстраординарним і виглядає цілком обґрунтованою.

Виходячи з проведеного вище аналізу сучасного стану технологій штучного інтелекту та сфер діяльності, в яких є реальний потенціал технологій з автономного створення потенційно охороноздатних результатів, а також беручи до уваги специфіку самих результатів, є доцільним розглянути можливість надання правової охорони (як об'єктів інтелектуальних прав створеним технологіями штучного інтелекту) літературним та художнім творам, комп'ютерним програмам, компіляціям даних (базам даних), винаходам, промисловим зразкам і композиціям напівпровідникового виробу.

На цьому етапі це оптимальний перелік об'єктів, які можуть бути автономно створені машиною. З розвитком технологій штучного інтелекту та робототехніки не виключено, що в майбутньому цей перелік може бути доповнений іншими об'єктами.

Також, є недоцільним запровадження таких об'єктів, як створені технологіями штучного інтелекту корисні моделі, селекційні досягнення та ноу-хау з наступних причин.

Як відомо, корисна модель передбачається окремими юрисдикціями як альтернатива винаходу. У деяких країнах така альтернатива може бути у формі

так званих «малих винаходів» або «інноваційних патентів». Незважаючи на існуючі відмінності, що стосуються об'єктного складу, а також застосовуваних критеріїв охороноздатності, запровадження країнами такої форми охорони для окремих результатів інтелектуальної діяльності в науково-технічній сфері пов'язане найчастіше з необхідністю забезпечити більш оперативне та спрощене отримання охорони певним колом суб'єктів, наприклад, малими та середніми підприємствами, з метою захисту їх інтересів. Водночас, запровадження подібної преференції щодо створюваних технологіями результатів не є обґрунтованим і лише ускладнить систему охорони загалом. Виходячи з цього, цілком достатнім є введення такого об'єкта, як «винахід, створений з використанням технології штучного інтелекту», що дозволить охороняти будь-які рішення в науково-технічній сфері без необхідності введення ще одного об'єкта патентних прав.

З огляду на специфіку такого об'єкта охорони, як селекційне досягнення, неможливо змодельовати ситуацію, щоб у даний час сорт рослини або порода тварин з'явилися на світ внаслідок автономної роботи штучного інтелекту. Тому не може йтися про появу такого об'єкта охорони, як «селекційне досягнення, створене з використанням технології штучного інтелекту».

Також специфіка ноу-хау дозволяє дійти невтішного висновку про недоцільність запровадження окремого об'єкта охорони. Звісно ж, будь-які дані, зокрема у науково-технічній сфері, створені з використанням технології штучного інтелекту, можна повноцінно і без проблем охороняти у межах чинних механізмів охорони ноу-хау.

5. Визначившись з об'єктами охорони, слід обґрунтувати можливу форму та умови їхньої охорони. Незважаючи на зовнішню схожість об'єктів, створюваних з використанням технологіями штучного інтелекту, з результатами інтелектуальної діяльності, їхня природа різниться, у зв'язку з чим не обґрунтовано вести мову про надання однакового рівня охорони для них. При цьому найбільш підходящим варіантом є не кардинальна зміна традиційних механізмів охорони, а адаптація їх з урахуванням особливостей процесу створення технологіями окремих результатів та специфіки самих результатів.

Оптимальним варіантом для літературних та художніх творів, а також комп'ютерних програм та компіляцій даних (баз даних), створених з використанням технологій штучного інтелекту, видається варіант суміжно-правової охорони.

Що стосується можливого варіанту для охорони винаходів, промислових зразків і компонувань напівпровідникового виробу, створених з використанням технології штучного інтелекту, можна поширити на них умови і порядок охорони традиційних об'єктів патентних прав і компонувань напівпровідникового виробу, надавши право на отримання патенту або реєстрацію компонування власнику або користувачу штучного інтелекту. При цьому потрібно адаптувати деякі діючі механізми, передбачивши необхідні винятки та особливості, пов'язані з відсутністю підтвердженого автора – фізичної особи.

З урахуванням специфіки об'єктів охорони, а також пов'язаних з ними відносин між заінтересованими сторонами, пропонується модель є достатньою для задоволення потреби у забезпеченні правової охорони потенційно охороноздатних результатів у галузі патентних прав та компонувань напівпровідникового виробу, створених машиною.

Тим не менш, не виключено, що в перспективі виникне потреба в обґрунтуванні та розробці окремої форми охорони, включаючи визначення нових критеріїв охороноздатності, для створюваних машинами результатів у науково-технічній сфері та сфері дизайну, щоб розмежувати винаходи та промислові зразки, створені людиною та створені машинами.

З цією метою є доцільним продовжити вивчення перспектив розвитку технологій штучного інтелекту та потенціалу створюваних технологіями штучного інтелекту результатів у науково-технічній сфері та сфері дизайну.

6. Також необхідно визначитись із строком охорони об'єктів інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту. Тут доречним буде запропонувати більш короткий строк охорони порівняно з результатами інтелектуальної діяльності, що охороняються, оскільки своєю здатністю автономно створювати потенційно охороноздатні результати

машини зобов'язані інтелектуальній діяльності людини. Отже, повноцінну данину слід віддати творчій діяльності людини, внаслідок якої з'являється на світ «розумна» технологія, а охорона результатів такої «творчості», у фокусі якої знаходиться матеріальна складова, отримує менше визнання з точки зору строків охорони.

У зв'язку з цим, для визначення строку охорони літературних та художніх творів, а також комп'ютерних програм та компіляцій даних (баз даних), створених з використанням технології штучного інтелекту, пропонується взяти за основу строк дії виключного права виробника бази даних, встановлений у частині 7 статті 21 Закону України «Про авторське право та суміжні права», та законодавчо закріпити п'ятнадцятирічний строк дії виключного права на зазначені об'єкти суміжних прав, починаючи з їх створення.

Такий самий строк дії виключного права, починаючи з дати подання заявки, пропонується встановити для винаходів та промислових зразків, створених із використанням технології штучного інтелекту.

Строк дії виключного права на компонування напівпровідникового виробу, створеного із використанням технології штучного інтелекту, пропонується встановити сім років, і вести його відлік або з дня його першого використання, або з дня реєстрації залежно від того, яка з цих подій настала раніше.

7. З метою забезпечення повноцінного використання та запровадження результатів, створених з використанням технологій штучного інтелекту, у цивільний обіг, слід законодавчо закріпити можливість розпорядження винятковим правом на результат, створений технологією штучного інтелекту, включаючи відчуження виключного права та надання права використання відповідного результату за договором, а також перехід виключного права на іншу особу без договору.

8. З метою практичної реалізації сформульованих вище наукових положень є можливим внести такі зміни до Цивільного кодексу України:

- 1) статтю 177 ЦК України після слів «творчої діяльності» доповнити словами: «та об'єкти, створені з використанням технологій штучного інтелекту»;

2) у частині 1 статті 420 доповнити перелік підпунктом такого змісту:

«об'єкти права інтелектуальної власності (твори, комп'ютерні програми, винаходи, корисні моделі, промислові зразки тощо, створені з використанням технологій штучного інтелекту».

3) главу 35 доповнити статтею 421-1 такого змісту:

«Стаття 420-1. Права інтелектуальної власності на об'єкти, створені з використанням технологій штучного інтелекту.

1. На об'єкт, створений із використанням технологій штучного інтелекту, що є комп'ютерною системою у вигляді сукупності алгоритмів, програм для електронних обчислювальних машин, баз даних та апаратного забезпечення, що працюють на основі штучного інтелекту, визнається виключне право без визнання особистих немайнових прав та інших прав.

2. Виключне право на результат, створений із використанням технологій штучного інтелекту, належить власнику технології штучного інтелекту чи користувачу/ліцензіату технології штучного інтелекту, якщо інше передбачено договором чи законом.

3. Виключне право на результат, створений з використанням технологій штучного інтелекту, може бути передано власником технології штучного інтелекту або її користувачем/ліцензіатом іншій особі за договором, а також може перейти до інших осіб на підставах, встановлених законом.

4. Виключне право на результат, створений з використанням технологій штучного інтелекту, може належати кільком особам спільно.»;

5). доповнити книгу 4 главою 37-1 «Право на літературні та художні твори, комп'ютерні програми та компіляції даних (бази даних), створені з використанням технологій штучного інтелекту», в якій будуть визначені основи та особливості охорони перерахованих об'єктів, включаючи строк дії виключного права, а також зазначені окремі норми глав 36, 37, які будуть поширюватися на ці об'єкти;

б) статтю 464 доповнити частиною 3 такого змісту:

«3. Власнику технології штучного інтелекту або користувачу технології штучного інтелекту, якщо інше не передбачено договором між власником технології штучного інтелекту та користувачем, належить виключне право на створені із використанням технологій штучного інтелекту винаходи, корисні моделі та промислові зразки.»;

7) статтю 462 доповнити частиною 4 такого змісту:

«4. Патент та свідоцтво на створені із використанням технологій штучного інтелекту винахід, корисну модель та промисловий зразок відповідно засвідчують пріоритет створених із використанням технологій штучного інтелекту винаходу, корисної моделі та промислового зразка та виключне право на них.»;

8) статтю 463 доповнити частиною 2 такого змісту:

«Право отримання патенту та свідоцтва на створені із використанням технологій штучного інтелекту винахід, корисну модель і промисловий зразок відповідно належить власнику технології штучного інтелекту чи користувачу/ліцензіату технології штучного інтелекту, якщо інше передбачено договором чи законом.»;

9) доповнити книгу 4 главою 39-1 «Особливості правової охорони та використання винаходу, корисної моделі та промислового зразка, створених із використанням технологій штучного інтелекту», в якому будуть визначені особливості охорони та використання перелічених об'єктів, включаючи строк дії виключного права, а також зазначені окремі норми глави 39.

Крім зміни зазначених вище положень ЦК України, знадобиться зміна деяких підзаконних нормативних правових актів, що регулюють юридично значущі дії щодо державної реєстрації створених з використанням технології штучного інтелекту винаходів, промислових зразків, композицій напівпровідникових виробів, комп'ютерних програм та компіляцій даних (баз даних), а також деякі інші дії, пов'язані із правовою охороною перерахованих об'єктів.

Безумовно, практична реалізація викладених пропозицій щодо внесення змін до ЦК України вимагатиме додаткових зусиль, у тому числі з точки зору нормотворчої техніки. Водночас, видається, що запропоновані практичні рекомендації здатні закласти комплексну основу для подальшої роботи з розвитку правового регулювання в області, що розглядається.

Вони також можуть бути корисними при виробленні гармонізованого підходу до нормативного регулювання розглянутих у цьому дослідженні питань на території інших держав з подібними правовими системами.

Висновки до Розділу 3

1. Запропоноване авторське бачення та розкрито зміст детермінантів доцільності унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, серед яких: рівень соціальної значимості технологій штучного інтелекту та суспільні вимоги щодо появи відповідного правового регулювання їх діяльності; транскордонні відносини та міжнародна співпраця; доступ до інформації; захист прав інтелектуальної власності; необхідність вирішення питання стосовно правового статусу технології штучного інтелекту; юридична зручність; етичні вимоги.

2. Технології штучного інтелекту використовуються для імітації людського інтелекту у частині вирішення проблем або прийняття рішень. Соціальна значимість технологій штучного інтелекту полягає в їх постійності, надійності і економічній ефективності, а також у тому, що використання такого роду технологій у різноманітних сферах людського буття фактичного усуває стан невизначеності та збільшує швидкість пошуку вирішення проблеми або прийняття відповідного рішення

3. Одним з важливих детермінантів відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, є потреба в ефективному регулюванні цих відносин на міжнародному рівні. Оскільки технології штучного інтелекту здатні працювати в онлайн середовищі, їх використання може набути глобального масштабу. Тому, забезпечення ефективної міжнародної координації та співпраці стає важливим елементом в захисті прав на інтелектуальну власність.

4. Крім того, транскордонні відносини в галузі права інтелектуальної власності у контексті об'єктів, створених з використанням технологій штучного інтелекту можуть бути пов'язані з різними правовими системами та юрисдикціями. Це може створювати складнощі в захисті прав на інтелектуальну

власність, які не завжди узгоджені між собою. Відтак, міжнародна співпраця також може бути важливим фактором у розвитку ефективної системи охорони права інтелектуальної власності. Забезпечення взаємного визнання прав в різних країнах, а також взаємодії міжнародних організацій може допомогти у підвищенні ефективності захисту прав інтелектуальної власності. Тому розробка і застосування відповідних міжнародних правових інструментів є необхідною складовою доцільності унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту.

5. Доступ до інформації в контексті детермінантів доцільності унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, може мати на увазі різні аспекти. З одного боку, існує необхідність забезпечення доступу до інформації про об'єкти права інтелектуальної власності, створені з використанням технологій штучного інтелекту, зокрема, складових частин таких технологій і алгоритмів, що забезпечують їх функціонування. З іншого боку, доступ до такої інформації може порушувати права власників на конфіденційність та комерційну таємницю. Тому необхідно встановити баланс між правом на доступ до інформації та правом на захист конфіденційної таємниці.

6. Досліджено, у межах детермінантів доцільності, що впливають на захист прав на об'єкти інтелектуальної власності, слід враховувати такі аспекти: доцільність забезпечення ефективного захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, створені із використанням технологій штучного інтелекту, зокрема, захисту від порушень авторських прав, патентних прав, прав на знаки для товарів і послуг тощо; доцільність забезпечення реалізації прав на об'єкти інтелектуальної власності в контексті розвитку індустрії штучного інтелекту. У цьому випадку слід враховувати не тільки інтереси правовласників, але й інтереси суспільства в цілому, зокрема, щодо доступу до інноваційних технологій та можливостей для розвитку власного бізнесу; доцільність

забезпечення балансу між інтересами правовласників об'єктів інтелектуальної власності та правами користувачів технологій штучного інтелекту.

7. Україна починає робити перші кроки у напрямку створення належного правового регулювання/правового режиму штучного інтелекту. Про це, зокрема, свідчить Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, яку було схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 №1556-р. Як зазначено у самій Концепції, впровадження інформаційних технологій, частиною яких є технології штучного інтелекту, є невід'ємною складовою розвитку соціально-економічної, науково-технічної, оборонної, правової та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення. Відсутність концептуальних засад державної політики в галузі штучного інтелекту не дозволяє створювати та розвивати конкурентоспроможне середовище в зазначених сферах діяльності.

8. Обов'язок набувача повернути потерпілому безпідставно набуте чи утримане майно або відшкодувати його вартість не є заходом відповідальності, оскільки набувач зобов'язується повернути тільки майно, яке безпідставно набув або вартість цього майна. Кондикційні зобов'язання не є деліктними. На основі аналізу судової практики піддано критиці некоректне використання термінології, коли кондикційні та деліктні зобов'язання або ж вживаються як однорідні категорії, або коли не проводиться чітке розмежування між ними всупереч тому, що кондикційні зобов'язання є позадоговірними зобов'язаннями, але не є деліктними.

9. Звернуто увагу на Рамкову конвенція Ради Європи про штучний інтелект і права людини, демократію та верховенство права, яку було погоджено 17 травня 2024 року. Конвенція встановлює правову базу, яка охоплює діяльність у межах життєвого циклу систем штучного інтелекту, що потенційно може втручатися в права людини, демократію та верховенство права.

10. Проаналізовано, що нормативне регулювання використання та діяльності штучного інтелекту в Україні хоч і перебуває на ранньому етапі (здійснюються заходи спрямовані на впровадження технологій штучного

інтелекту у різноманітні сфери українського суспільства), нормативне регулювання на рівні законів є відсутнім, що свідчить про ще довгий та тернистий шлях створення та впровадження правового регулювання технологій штучного інтелекту в межах українського правового поля, що в свою чергу свідчить про необхідність появи такого регулювання.

11. «Юридична зручність» може визначатись як ступінь відповідності правових норм інтересам тих, хто з ними пов'язані. У контексті унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, юридична зручність означає створення правових механізмів, які максимально відповідають потребам учасників ринку інтелектуальної власності, зокрема тих, які використовують технології штучного інтелекту.

12. Детермінанти доцільності унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, повинні включати етичні вимоги. Це означає, що при розробці правового регулювання необхідно враховувати етичні принципи, що визнаються суспільством.

13. В роботі запропоновано визначення терміну охорони літературних та художніх творів, а також комп'ютерних програм та компіляцій даних (баз даних), створених з використанням технології штучного інтелекту, пропонується взяти за основу термін дії виключного права виробника бази даних, встановлений у частині 7 статті 21 Закону України «Про авторське право та суміжні права», та законодавчо закріпити п'ятнадцятирічний термін дії виключного права на зазначені об'єкти суміжних прав, починаючи з їх створення.

Такий самий термін дії виключного права, починаючи з дати подання заявки, пропонується встановити для винаходів та промислових зразків, створених із використанням технології штучного інтелекту.

Термін дії виключного права на компонування напівпровідникового виробу, створеного із використанням технології штучного інтелекту, пропонується

встановити сім років, і вести його відлік або з дня його першого використання, або з дня реєстрації залежно від того, яка з цих подій настала раніше.

14. З метою забезпечення повноцінного використання та запровадження результатів, створених з використанням технологій штучного інтелекту, у цивільний обіг, слід законодавчо закріпити можливість розпорядження винятковим правом на результат, створений технологією штучного інтелекту, включаючи відчуження виключного права та надання права використання відповідного результату за договором, а також перехід виключного права на іншу особу без договору.

15. З метою практичної реалізації сформульованих вище наукових положень є можливим внести такі зміни до Цивільного кодексу України:

- 1) статтю 177 ЦК України після слів «творчої діяльності» доповнити словами: «та об'єкти, створені з використанням технологій штучного інтелекту»;

2) у частині 1 статті 420 доповнити перелік підпунктом такого змісту:

«об'єкти права інтелектуальної власності (твори, комп'ютерні програми, винаходи, корисні моделі, промислові зразки тощо, створені з використанням технологій штучного інтелекту».

3) главу 35 доповнити статтею 421-1 такого змісту:

«Стаття 420-1. Права інтелектуальної власності на об'єкти, створені з використанням технологій штучного інтелекту.

1. На об'єкт, створений із використанням технологій штучного інтелекту, що є комп'ютерною системою у вигляді сукупності алгоритмів, програм для електронних обчислювальних машин, баз даних та апаратного забезпечення, що працюють на основі штучного інтелекту, визнається виключне право без визнання особистих немайнових прав та інших прав.

2. Виключне право на результат, створений із використанням технологій штучного інтелекту, належить власнику технології штучного інтелекту чи користувачу/ліцензіату технології штучного інтелекту, якщо інше передбачено договором чи законом.

3. Виключне право на результат, створений з використанням технологій штучного інтелекту, може бути передано власником технології штучного інтелекту або її користувачем/ліцензіатом іншій особі за договором, а також може перейти до інших осіб на підставах, встановлених законом.

4. Виключне право на результат, створений з використанням технологій штучного інтелекту, може належати кільком особам спільно.»;

5). доповнити книгу 4 главою 37-1 «Право на літературні та художні твори, комп'ютерні програми та компіляції даних (бази даних), створені з використанням технологій штучного інтелекту», в якій будуть визначені основи та особливості охорони перерахованих об'єктів, включаючи строк дії виключного права, а також зазначені окремі норми глав 36, 37, які будуть поширюватися на ці об'єкти;

б) статтю 464 доповнити частиною 3 такого змісту:

«3. Власнику технології штучного інтелекту або користувачу технології штучного інтелекту, якщо інше не передбачено договором між власником технології штучного інтелекту та користувачем, належить виключне право на створені із використанням технологій штучного інтелекту винаходи, корисні моделі та промислові зразки.»;

7) статтю 462 доповнити частиною 4 такого змісту:

«4. Патент та свідоцтво на створені із використанням технологій штучного інтелекту винахід, корисну модель та промисловий зразок відповідно засвідчують пріоритет створених із використанням технологій штучного інтелекту винаходу, корисної моделі та промислового зразка та виключне право на них.»;

8) статтю 463 доповнити частиною 2 такого змісту:

«Право отримання патенту та свідоцтва на створені із використанням технологій штучного інтелекту винахід, корисну модель і промисловий зразок відповідно належить власнику технології штучного інтелекту чи користувачу/ліцензіату технології штучного інтелекту, якщо інше передбачено договором чи законом.»;

9) доповнити книгу 4 главою 39-1 «Особливості правової охорони та використання винаходу, корисної моделі та промислового зразка, створених із використанням технологій штучного інтелекту», в якому будуть визначені особливості охорони та використання перелічених об'єктів, включаючи строк дії виключного права, а також зазначені окремі норми глави 39.

ВИСНОВКИ

Проведене комплексне теоретико-практичне дослідження проблем цивільно-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, підтвердило актуальність обраної тематики. До основних висновків, отриманих за результатами роботи, доцільно віднести такі:

1. Досліджено типові способи визначення штучного інтелекту. За результатами аналізу вказаних тлумачень штучного інтелекту сформульовано авторську дефініцію технології штучного інтелекту: а саме, «технологія штучного інтелекту – це комп'ютерна система, яка є сукупністю алгоритмів, програм для електронних обчислювальних машин, баз даних та апаратного забезпечення, що працюють шляхом використання можливостей та функціоналу штучного інтелекту».

2. Термін «творчість» слід трактувати як процес створення людиною нового оригінального результату, який набув об'єктивної форми вираження. Незважаючи на те, що творчість є складною та багатогранною, її можна сформулювати на основі трьох базових компонентів: новизни (творчі ідеї є інноваційними), цінності ідеї та відповідності (ідея відповідає завданню та епосі її виникнення). Оскільки процес створення результатів інтелектуальної діяльності традиційно та юридично пов'язується з творчою діяльністю людини, доцільніше говорити про створення технологіями штучного інтелекту не результатів інтелектуальної діяльності, а результатів, потенційно охороноздатних об'єктів права інтелектуальної власності.

3. Визначено такі основні напрями вдосконалення законодавства у сфері розвитку та застосування технологій штучного інтелекту: прийняття комплексних профільних нормативно-правових актів у сфері штучного інтелекту; забезпечення створення профільного органу публічної влади в галузі штучного інтелекту.

4. Встановлено, що концептуальні підходи до визначення технологій штучного інтелекту в сфері права інтелектуальної власності можуть бути виокремлені за критерієм поділу авторських прав та видів об'єктів права інтелектуальної власності, які створюються за участі технологій штучного інтелекту, та є такими: технологія штучного інтелекту як повноправний автор створюваних нею творів – результатів інтелектуальної діяльності; технологія штучного інтелекту як свого роду співавтор людини у створенні результатів інтелектуальної діяльності; технологія штучного інтелекту як найманий працівник, який створює результати інтелектуальної діяльності, що презюмуються та позиціонуються як службовий твір; технологія штучного інтелекту як інструмент людини у створенні результатів інтелектуальної діяльності; перехід результатів інтелектуальної діяльності технології штучного інтелекту у суспільне надбання.

5. На основі проведеного аналізу щодо з'ясування ймовірних суб'єктів права інтелектуальної власності на об'єкти, створені із використанням технологій штучного інтелекту, запропоновано визнати початковим володільцем виключного права на об'єкт, створений із використанням технології штучного інтелекту, власника або її користувача/ліцензіата (у разі надання технології у тимчасове користування) на момент створення об'єкта;

6. Наявне правове регулювання застосування технологій штучного інтелекту Європейського Союзу, США, Китаю, правовий режим Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів, а також правозастосовна практика дає підстави стверджувати, що критеріями охороноздатності об'єктів авторського права є: критерій оригінальності; критерій зовнішньої форми вираження твору та критерій авторства. Водночас, об'єкти, створені виключно технологією штучного інтелекту, не охороняються авторським правом, оскільки вони не відповідають критерію людського авторства.

7. В дисертаційному дослідженні доведено, що здатність технології штучного інтелекту імітувати когнітивні функції людини та можливість її використання для здійснення будь-якого виду діяльності без участі людини

виходить за межі пропонованого Законом України «Про авторське право і суміжні» розуміння суті комп'ютерної програми, а відтак не дозволяє поширювати правовий режим охорони, пропонований статтею 33, на об'єкти права інтелектуальної власності, створені із використанням технології штучного інтелекту, та які є потенційно охороноздатними з боку права інтелектуальної власності.

8. Запропоноване авторське бачення та розкрито зміст детермінантів доцільності унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, серед яких: рівень соціальної значимості технологій штучного інтелекту та суспільні вимоги щодо появи відповідного правового регулювання їх діяльності; транскордонні відносини та міжнародна співпраця; доступ до інформації; захист прав інтелектуальної власності; необхідність вирішення питання стосовно правового статусу технології штучного інтелекту; юридична зручність; етичні вимоги.

9. Технології штучного інтелекту використовуються для імітації людського інтелекту у частині вирішення проблем або прийняття рішень. Соціальна значимість технологій штучного інтелекту полягає в їх постійності, надійності і економічній ефективності, а також у тому, що використання такого роду технологій у різноманітних сферах людського буття фактичного усуває стан невизначеності та збільшує швидкість пошуку вирішення проблеми або прийняття відповідного рішення

10. Одним з важливих детермінантів відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, є потреба в ефективному регулюванні цих відносин на міжнародному рівні. Оскільки технології штучного інтелекту здатні працювати в онлайн середовищі, їх використання може набути глобального масштабу. Тому забезпечення ефективної міжнародної координації та співпраці стає важливим елементом в охороні права інтелектуальної власності.

Крім того, транскордонні відносини в сфері права інтелектуальної власності у контексті об'єктів, створених з використанням технологій штучного інтелекту, можуть бути пов'язані з різними правовими системами та юрисдикціями. Це може створювати складнощі в захисті права інтелектуальної власності. Відтак, міжнародна співпраця також може бути важливим чинником у розвитку ефективної системи охорони права інтелектуальної власності. Забезпечення взаємного визнання прав в різних країнах, а також взаємодії міжнародних організацій може сприяти підвищенню ефективності захисту прав інтелектуальної власності. Тому розробка і застосування відповідних міжнародних правових інструментів є необхідною складовою доцільності унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту.

11. Доступ до інформації в контексті детермінантів доцільності унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, трактується різносторонньо. З одного боку, існує необхідність забезпечення доступу до інформації про об'єкти права інтелектуальної власності, створені з використанням технологій штучного інтелекту, зокрема, складових частин таких технологій і алгоритмів, що забезпечують їх функціонування. З іншого боку, доступ до такої інформації може порушувати права власників на конфіденційність та комерційну таємницю. Тому необхідно встановити баланс між правом на доступ до інформації та правом на захист конфіденційної таємниці.

12. У межах детермінантів доцільності, що впливають на захист прав на об'єкти права інтелектуальної власності, слід враховувати такі аспекти: доцільність забезпечення ефективного захисту прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створені із використанням технологій штучного інтелекту, зокрема, захисту від порушень авторських прав, права промислової власності, прав на знаки для товарів і послуг тощо; доцільність забезпечення

реалізації прав на об'єкти права інтелектуальної власності в контексті розвитку індустрії штучного інтелекту. У цьому випадку слід враховувати не тільки інтереси правовласників, але й інтереси суспільства в цілому, зокрема, щодо доступу до інноваційних технологій та можливостей для розвитку власного бізнесу; доцільність забезпечення балансу між інтересами правовласників об'єктів інтелектуальної власності та правами користувачів технологій штучного інтелекту.

13. Україна починає робити перші кроки у напрямку створення належного правового регулювання/правового режиму штучного інтелекту. Про це, зокрема, свідчить Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, яку було схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 №1556-р. Як зазначено у самій Концепції, впровадження інформаційних технологій, частиною яких є технології штучного інтелекту, є невід'ємною складовою розвитку соціально-економічної, науково-технічної, оборонної, правової та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення. Відсутність концептуальних засад державної політики в галузі штучного інтелекту не дозволяє створювати та розвивати конкурентоспроможне середовище в зазначених сферах діяльності.

На рівні ЄС акцентовано увагу на Рамкову конвенція Ради Європи про штучний інтелект і права людини, демократію та верховенство права, яку було погоджено 17 травня 2024 року. Конвенція встановлює правову базу, яка охоплює діяльність у межах життєвого циклу систем штучного інтелекту, що потенційно може втручатися в права людини, демократію та верховенство права.

14. Правове регулювання використання та діяльності штучного інтелекту в Україні перебуває на початковому етапі (здійснюються заходи, спрямовані на впровадження технологій штучного інтелекту у різноманітні сфери українського суспільства). На сьогоднішній день не прийнято спеціального закону, який унормовував би цю сферу відносин, що свідчить, з урахуванням стрімкого розвитку інноваційних комп'ютерних технологій, про нагальну необхідність забезпечення правової охорони технологій штучного інтелекту в межах українського правового поля.

15. «Юридична зручність» може визначатись як ступінь відповідності правових норм інтересам тих, хто з ними пов'язані. У контексті регламентації відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту, юридична зручність означає створення правових механізмів, які максимально відповідають потребам учасників ринку інтелектуальної власності, зокрема тих, які використовують технології штучного інтелекту.

16. У роботі запропоновано визначення строку охорони літературних та художніх творів, а також комп'ютерних програм та компіляцій даних (баз даних), створених з використанням технології штучного інтелекту. Зокрема, пропонується взяти за основу строк дії виключного права виробника бази даних, встановлений у частині 7 статті 21 Закону України «Про авторське право та суміжні права», та законодавчо закріпити п'ятнадцятирічний строк дії виключного права на зазначені об'єкти права інтелектуальної власності, починаючи з їх створення.

Такий самий строк дії виключного права, починаючи з дати подання заявки, пропонується встановити для винаходів та промислових зразків, створених із використанням технології штучного інтелекту.

Строк дії виключного права на компонування напівпровідникового виробу, створеного із використанням технології штучного інтелекту, пропонується встановити сім років, і вести його відлік або з дня його першого використання, або з дня реєстрації залежно від того, яка з цих подій настала раніше.

17. З метою забезпечення повноцінного використання та запровадження результатів, створених з використанням технологій штучного інтелекту, у цивільний обіг, слід законодавчо закріпити можливість розпорядження виключним правом на результат, створений технологією штучного інтелекту, включаючи відчуження виключного права та надання права на використання відповідного результату за договором, а також перехід виключного права іншій особі без договору.

18. З метою практичної реалізації сформульованих вище наукових положень запропоновано внести зміни до Цивільного кодексу України, які викладені в Додатку Б.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук Г. О. Штучний інтелект: економіка, інтелектуальна власність, загрози. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2021. № 2. С. 56–74. URL: <https://doi.org/10.33731/22021.236555> (дата звернення: 21.05.2024).
2. Андрощук Г. О. Тенденції розвитку штучного інтелекту: економіко-правовий аспект. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 3. С. 84–101. URL: <https://doi.org/10.33731/32019.173817> (дата звернення: 19.05.2024);
3. Архипова Є. О. Творчість як засіб відродження суспільної свідомості. *Вісник НТУУ КПІ. Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2011. Вип. 2. С. 16–20.
4. Барабаш О.О. Європейські стандарти захисту прав людини в умовах цифровізації судочинства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 307–312. <http://surl.li/tsqpt> (дата звернення: 17.05.2024).
5. Барабаш О. Цифровізація правосуддя у контексті впровадження системи Е-Суд: виклики та завдання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2023. № 1. С. 57–66. <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/article/view/564/558> (дата звернення: 19.05.2024);
6. Баранов О. А. Інтернет речей і штучний інтелект: витoki правового регулювання. *ІТ-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні*: зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 17 листоп. 2017 р. Львів. С. 18–42. []
7. Баранов О. А. Інтернет речей і роботи з штучним інтелектом: правова сингулярність або правова визначеність. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного та ІТ права*: матеріали III всеукр. наук.-практ. конф. Львів. 2019. 218 с. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/7_10.pdf (дата звернення - 21.-5.2-24).

8. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів : Конвенція Всесвіт. орг. інтелект. власності від 24.07.1971 р. : станом на 31 трав. 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text (дата звернення: 11.02.2024).
9. Гарбарчук В. І. Концептуальні основи теорії штучного інтелекту. *Штучний інтелект*. 2004. № 3. С. 47–57.
10. Джон Маккарті – Вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Джон_Маккарті (дата звернення: 08.05.2024).
11. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року : Договір Всесвіт. орг. інтелект. власності від 20.12.1996 р. : станом на 20 верес. 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770#Text (дата звернення: 11.02.2024).
12. Дорошенко О., Тарасенко Л. Право sui generis на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою: новели правового регулювання. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2023. № 3. С. 87–96. URL: <https://doi.org/10.33731/32023.282325> (дата звернення: 21.05.2024).
13. Зеров К. О. Інтелектуальна власність в сфері інформаційно-комунікаційних технологій. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2021. № 5. С. 32-41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Triv_2021_5_5.
14. Зеров К. О. Огляд теоретичних підходів щодо правової охорони об'єктів, згенерованих системами штучного інтелекту у сфері авторського права і суміжних прав. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2021. № 6. С. 25–37. URL: <https://doi.org/10.33731/62021.248986> (дата звернення: 19.05.2024).
15. Зозуляк О.І. Штучний інтелект як об'єкт цивільно-правового регулювання. Доктрина приват-ного права: традиції та сучасність: *матеріали ХХ наук.-практ. конф.*, Харків. 2022. С. 95–102.
16. Каткова Т. Г. Штучний інтелект в Україні: правові аспекти. *Право і суспільство*. 2020. Т. 6. С. 46–55.

17. Козьяков С. Перша Конвенція Ради Європи про штучний інтелект. Чому це важливо і що це означає?. *Дзеркало тижня*. URL: <https://zn.ua/ukr/TECHNOLOGIES/persha-konventsija-radi-jevropi-pro-shtuchnij-intelekt-chomu-tse-vazhlivo-i-shcho-tse-oznachaje.html> (дата звернення: 21.05.2024).
18. Костенко О. В. Напрями розвитку права у сфері Інтернет речей (ІОТ) та штучного інтелекту. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 3. С. 130–136. URL: http://apnl.dnu.in.ua/3_2021/23.pdf (дата звернення: 19.05.2024).
19. Кохановська О.В. Цивільно-правова відповідальність суб'єктів інформаційних відносин за умов подальшого розвитку автономних роботів і штучного інтелекту. Модернізація цивільно-правової відповідальності. Матвеевські цивілістичні читання. *Матеріали міжн. наук.-пр-акт. конф.* Київ, 18 жовт. 2019. Київ, 2019. С. 94–98.2.
20. Майданик Л. Поняття оригінальності твору в авторському праві: досвід ЄС, України та інших зарубіжних країн. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 32–36. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/10/7.pdf> (дата звернення: 08.05.2024).
21. Марценко Н. Правовий режим штучного інтелекту у цивільному праві. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. № 4(20). С. 91–98.5.
22. Мічурін Є. О. Правова природа штучного інтелекту. *Форум права*. 2020. № 5. С. 67–75. URL: https://forumprava.pp.ua/files/067-075-2020-5-FP-Michurin_9.pdf (дата звернення: 19.05.2024).
23. Невенгловський А. Штучний інтелект з перспективи польського права інтелектуальної власності. Вибрані питання. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2022. № 5. С. 93–102. URL: <https://doi.org/10.33731/62021.248986> (дата звернення: 19.05.2024).
24. Павлюк О. В. Детермінанти доцільності унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту. *Актуальні*

- проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2022. № 3. С. 39–46.
URL: <https://doi.org/10.32782/392294> (дата звернення: 08.05.2024).
25. Павлюк О. В. Критерії охороноздатності об'єктів авторського права, створених із використанням технологій штучного інтелекту: міжнародно-правовий досвід. *Підприємництво, господарство і право.* 2021. № 6. С. 59–64.
URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.6.09> (дата звернення: 08.05.2024).
26. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року (укр/рос) : Конвенція Ліги Націй від 20.03.1883 р. : станом на 25 груд. 1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text (дата звернення: 12.02.2024).
27. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX : станом на 15 квіт. 2023 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 11.02.2024).
28. Про штучний інтелект. Закон прийнятий Європейським парламентом від 13.03.2024. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0138_EN.html#title1 ((дата звернення: 16.05.2024).
29. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021-2024 роки : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 12.05.2021 р. № 438-р : станом на 25 лип. 2023 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/438-2021-p#Text> (дата звернення: 18.02.2024).
30. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р : станом на 29 груд. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-p#Text> (дата звернення: 18.02.2024).
31. Рамкова конвенція Ради Європи про штучний інтелект: перемога чи поразка? – *Лабораторія цифрової безпеки.*

URL: <https://dslua.org/publications/ramkova-konventsia-rady-yevropy-pro-shtuchnyy-intelekt-peremoha-chy-porazka/> (дата звернення: 21.05.2024).

32. Стефанчук М.О. Цивільна правосуб'єктність фізичних осіб та особливості її здійснення: *монографія*. Київ. 2020. 479 с.9.

33. Тарасенко Л.Л. Порядок припинення порушень авторського права з використанням мережі Інтернет: новації правового регулювання. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2023. № 76. С. 89-99. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/view/11797>.

34. Тимошенко Є. А. Штучний інтелект як суб'єкт права інтелектуальної власності. *Часопис Київ-ського університету права*. 2020. № 4. С. 328–332.

35. Ульянова Г.О. Цивільне право та штучний інтелект: актуальні питання майбутнього взаємовпливу. *Цивільне право України: погляд у майбутнє: збірник наукових праць до 70-річчя з дня народження Н.С. Кузнєцової / за заг. ред. Р.О. Стефанчука, О.О. Кота*. Одеса: Юридика, 2024. С. 494–507.

36. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. До проблеми цивільної правосуб'єктності роботів. Інтер-нет речей: проблеми правового регулювання та впровадження: *матеріали наук.-практ. конф.* Київ, 2018. С. 42–46.

37. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності : Угода Світ. орг. торгівлі від 15.04.1994 р. : станом на 6 груд. 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text (дата звернення: 11.02.2024).

38. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 30 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 11.02.2024).

39. Щербина Б.С., Ткаченко В.В. Штучний інтелект як суб'єкт цивільного права. *Юридичний вісник*. 2021. № 1(58). С. 142–148.7.

40. Штефан А. С. Об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою (штучним інтелектом) без безпосередньої участі людини: перший світовий досвід правової охорони. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2023. №

1–2. С. 75–85. URL: <https://doi.org/10.33731/1-22023.277227> (дата звернення: 19.05.2024).

41. Яновицька А. В. Гармонізація процесів нормативного регулювання використання штучного інтелекту в Україні та інших країнах Європи. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 4 (32). С. 593–602. <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/10494/10550>.

42. Яновицька А.В., Вовк М.З. Правова охорона об'єктів, згенерованих штучним інтелектом та захист майнових прав на них. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 4 (32). С. 185-192.

43. "Artificial intelligence". *Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/artificial-intelligence> (date of access: 08.05.2024).

44. 17 U.S. Code § 101 - Definitions. *LII / Legal Information Institute*. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/17/101> (date of access: 11.02.2024).

45. 17 U.S. Code § 102 - Subject matter of copyright: In general. *LII / Legal Information Institute*. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/17/102> (date of access: 11.02.2024).

46. 35 U.S. Code § 101 - Inventions patentable. *LII / Legal Information Institute*. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/35/101#:~:text=Whoever%20invents%20or%20discovers%20any,and%20requirements%20of%20this%20title.> (date of access: 12.02.2024).

47. Council of Europe and Artificial Intelligence. *coe.int*. URL: <https://www.coe.int/en/web/artificial-intelligence> (date of access: 21.05.2024).

48. 35 U.S. Code § 103 - Conditions for patentability; non-obvious subject matter. *LII*. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/35/103> (date of access: 12.02.2024).

49. Abbott R. I think, therefore I invent: creative computers and the future of patent law. *Boston College Law Review*. 2016. Vol. 57. P. 1079–1126.

50. Acosta R. Artificial Intelligence and Authorship Rights. *Harvard Journal of Law & Technology*. URL: <https://jolt.law.harvard.edu/digest/artificial-intelligence-and-authorship-rights> (date of access: 11.02.2024).
51. AI Hardware. *IBM Research*. URL: <https://research.ibm.com/topics/ai-hardware> (date of access: 08.05.2024).
52. Allain J. S. From Jeopardy to Jaundice: The medical liability implications of Dr. Watson and other artificial intelligence systems. *Louisiana Law Review*. 2012. Vol. 73, no. 4. P. 1049–1081.
53. Andrien v. Southern Ocean Co. Chamber of Commerce (927 F.2d 132). *Chicago-Kent College of Law*. URL: http://www.kentlaw.edu/faculty/rwarner/classes/legalaspects_ukraine/copyright/cases/andrien_v_southern.html (date of access: 11.02.2024).
54. Aplin T., Pasqualetto G. Artificial Intelligence and Copyright Protection. *King's College London Law School Research Paper*. 2019. P. 1–19.
55. Apotex Inc. v. Wellcome Foundation Ltd. - SCC Cases. *Decisions and Resources - SCC Cases*. URL: <https://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/item/2020/index.do> (date of access: 12.02.2024).
56. Artificial Intelligence - The consequences of artificial intelligence on the (digital) single market, production, consumption, employment and society (own-initiative opinion). *European Economic and Social Committee*. URL: <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/artificial-intelligence-consequences-artificial-intelligence-digital-single-market-production-consumption-employment-and> (date of access: 28.02.2024).
57. Artificial intelligence (AI) and the legal profession. *The Law Society*. URL: <https://www.lawsociety.org.uk/topics/research/ai-artificial-intelligence-and-the-legal-profession> (date of access: 28.02.2024).
58. Atari, Inc. v. North American Philips Consumer Electronics Corp., 672 F.2d 607 (7th Cir. 1982). *Justia Law*. URL: <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/672/607/331150/> (date of access: 11.02.2024).

59. Audry S., Ippolito J. Can artificial intelligence make art without artists? Ask the viewer. *Arts*. 2019. Vol. 8, no. 1. P. 35. URL: <https://doi.org/10.3390/arts8010035> (date of access: 28.02.2024).
60. Balkin J. B. The path of robotics law. *California Law Review*. 2015. Vol. 6. P. 45–60.
61. Baltimore Orioles, Inc. v. Major League Baseball Players Ass'n. *vLex*. URL: <https://case-law.vlex.com/vid/baltimore-orioles-inc-v-888140533> (date of access: 11.02.2024).
62. Bayamlioglu E. Intelligent Agents and Their Legal Status: An Essay on Artificial Intelligence and Personality. *Ankara Bar Review*. 2008. Vol. 1. P. 46–54.
63. Berman A. Computational Intelligence in Music, Sound, Art and Design / ed. by A. Liapis, J. J. Romero Cardalda, A. Ekárt. Cham : Springer International Publishing, 2018. URL: <https://doi.org/10.1007/978-3-319-77583-8> (date of access: 28.02.2024).
64. Beyond Incentives: Expanding the Theoretical Framework for Patent Law Analysis. *SSRN*. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1697254 (date of access: 12.02.2024).
65. Bezpečnostní softwarová asociace v. Ministerstvo kultury. *EUR-Lex*. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62009CJ0393_SUM&from=LT (date of access: 11.02.2024).
66. Boden M. A. Creativity and computers. *Artificial intelligence*. 1993. Vol. 64, no. 6. P. 419–433.
67. Boden M. A. The creative mind: myths and mechanisms. 2nd ed. London : Routledge, 2003. 360 p.
68. Bøhler H. EU copyright protection of works created by artificial intelligence systems. *Faculty of Law of University of Bergen*. 2017. P. 1–37.
69. BPAI Board of Patent Appeals and Interferences Patent and Trademark Office (P.T.O.) *1 DE SOLMS v. SCHOENWALD ET AL. Patent Interference No.

101,698. *IP Mall*. URL: <https://ipmall.law.unh.edu/content/bpai-board-patent-appeals-and-interferences-patent-and-trademark-office-pto-1-de-solms-v> (date of access: 12.02.2024).

70. Bridy A. Coding Creativity: Copyright and the Artificially Intelligent Author. *Stanford Technology Law Review*. 2012. No. 5. P. 1–28.

71. Bridy A. The Evolution of Authorship: Work Made by Code. *Columbia Journal of Law & the Arts*. 2016. Vol. 39. P. 395–401.

72. Bryson J., Diamantis M., Grant T. Of, for, and by the people: the legal lacuna of synthetic persons. *Artif Intell Law*. 2017. Vol. 25. P. 273–291.

73. BSA v. Ministry of Culture. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62009CJ0393&from=GA> (date of access: 11.02.2024).

74. Bughin J., Hazan E., Ramaswamy S. Artificial intelligence: the next digital frontier? : Discussion Paper. McKinsey Global Institute, 2017. 75 p.

75. Burrow-Giles Lithographic Company v. Sarony, 111 U.S. 53 (1884). *Justia Law*. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/111/53/> (date of access: 11.02.2024).

76. Butler T. Can a Computer be an Author – Copyright Aspects of Artificial Intelligence. *Hastings Communications and Entertainment Law Journal*. 1982. Vol. 4, no. 4. P. 707–747.

77. Calo R. The case for a federal robotics commission. *Brookings Institution Center for Technology Innovation*. 2014. P. 1–31.

78. Castro D., New J. The promise of artificial intelligence. Washington : Center for data innovation, 2016. 48 p. URL: <http://www2.datainnovation.org/2016-promise-of-ai.pdf>.

79. Chen Y.-S., Chang K.-C. The nonlinear nature of the relationships between the patent traits and corporate performance. *Scientometrics*. 2010. Vol. 82, no. 1. P. 201–210.

80. Civil Law Rules on Robotics. *europarl*.
URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_EN.html (date of access: 18.02.2024).
81. CJEU - Judgment C-310/17 Levola Hengelo. *IPcuria.eu*.
URL: <https://ipcuria.eu/case?reference=C-310/17> (date of access: 11.02.2024).
82. Cohen H. Crossroads lectures presents computers, cognition & creativity in the visual arts. *theOrcasonian.com*. URL: <https://theorcasonian.com/crossroads-lectures-presents-computers-cognition-creativity-in-the-visual-arts/> (date of access: 28.02.2024).
83. Community for Creative Non-Violence v. Reid, 490 U.S. 730 (1989). *Justia Law*. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/490/730/> (date of access: 11.02.2024).
84. Compendium of U.S. Copyright Office Practices. *U.S. Copyright Office*.
URL: <https://www.copyright.gov/comp3/> (date of access: 11.02.2024).
85. Conlon E. DABUS: South Africa issues first-ever patent with AI inventor. *MIP*.
URL: <https://www.managingip.com/article/2a5czh91g6c8zwxjcpla8/dabus-south-africa-issues-first-ever-patent-with-ai-inventor> (date of access: 12.02.2024).
86. Copyright Law of the United States. *U.S. Copyright Office*.
URL: <https://www.copyright.gov/title17/> (date of access: 11.02.2024)
87. Copyright, Designs and Patents Act 1988. *Legislation.gov.uk*.
URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/section/9> (date of access: 11.02.2024).
88. Davies C. R. An evolutionary step in intellectual property rights - artificial intelligence and intellectual property. *Computer Law and Security Review*. 2011. Vol. 27, no. 6. P. 601–619. URL: <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2011.09.006>.
89. Davis R. Intellectual Property and Software: The assumptions are broken. *Massachusetts Institute of Technology, Artificial Intelligence Laboratory*. 1991. P. 1–20.

90. Del Castillo A. A Law on robotics and artificial intelligence in the EU?. *European Trade Union Institute*. 2017. Vol. 2. P. 1–11.

91. *Diamond v. Chakrabarty*, 447 U.S. 303 (1980). *Justia Law*. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/447/303/> (date of access: 12.02.2024).

92. Directive 2006/116/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on the term of protection of copyright and certain related rights. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32006L0116> (date of access: 11.02.2024).

93. Directive 2009/24/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32009L0024> (date of access: 11.02.2024).

94. Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March 1996 on the legal protection of databases. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:31996L0009> (date of access: 11.02.2024).

95. Donoghue P. Artificial intelligence and creativity: If robots can make art, what's left for us?. *ABC (Australian Broadcasting Corporation)*. URL: <https://www.abc.net.au/news/2017-08-11/artificial-intelligence-can-ai-be-creative/8793906> (date of access: 28.02.2024).

96. Draft Report with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103(INL)). *European Parliament*. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/JURI-PR-582443_EN.pdf (date of access: 18.02.2024).

97. Economic development evaluation based on science and patents / B. Jokanovic et al. *Phys. Stat. Mech. Appl.* 2017. Vol. 481. P. 141–145.

98. *EDO Corporation v. Beech Aircraft*. *GovInfo*. URL: <https://www.govinfo.gov/app/details/USCOURTS-ca10-88-02816> (date of access: 12.02.2024).

99. Elgammal A. CAN: Creative Adversarial Networks, Generating "Art" by Learning About Styles and Deviating from Style Norms. *8th International Conference on Computational Creativity*, Atlanta. P. 1–22.
100. Environmental Designs, Ltd. v. Union Oil Co. of California, 83-554. *vLex*. URL: <https://case-law.vlex.com/vid/environmental-designs-ltd-v-885238036> (date of access: 12.02.2024).
101. Esling P., Devis N. Creativity in the era of artificial intelligence. *Journées d'Informatique Musicale*. 2020. P. 1–13.
102. European Patent Convention. *Epo.org*. URL: <https://www.epo.org/en/legal/epc> (date of access: 12.02.2024).
103. Eva-Maria Painer v Standard VerlagsGmbH and Others. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62010CJ0145> (date of access: 11.02.2024).
104. Express Newspapers v Liverpool Daily Post [1985] 3 All ER 680 | Centre for Intellectual Property and Information Law. *Centre for Intellectual Property and Information Law* /. URL: <https://www.civil.law.cam.ac.uk/virtual-museum/express-newspapers-v-liverpool-daily-post-1985-3-all-er-680> (date of access: 11.02.2024).
105. FA Premier League Ltd v QC Leisure & Ors - 5RB Barristers. *5RB Barristers*. URL: <https://www.5rb.com/case/fa-premier-league-ltd-v-qc-leisure-ors/> (date of access: 11.02.2024).
106. Feist Publications, Inc. v. Rural Tel. Serv. Co., 499 U.S. 340 (1991). *Justia Law*. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/499/340/> (date of access: 11.02.2024).
107. Fisher W. W. Patent | Protecting Intellectual Property Rights. *Encyclopedia Britannica*. URL: <https://www.britannica.com/topic/patent> (date of access: 12.02.2024).
108. Football Dataco Ltd and Others v Yahoo! UK Ltd and Others. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:62010CJ0604> (date of access: 11.02.2024).

109. Franko L. Artificial intelligence. *Robotics Law Journal*. 2015. Vol. 1, no. 1. P. 4–5.
110. Ginsburg J. People Not Machines: Authorship and What It Means in the Berne Convention. *IIC; international review of industrial property and copyright law*. 2018. Vol. 2, no. 49. P. 131–135.
111. González M. Regulación legal de la robótica y la inteligencia artificial: retos de futuro. *Revista Jurídica de la Universidad de León*. 2017. Vol. 4. P. 25–50.
112. *Graham v. John Deere Co.*, 383 U.S. 1 (1966). *Justia Law*. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/383/1/> (date of access: 12.02.2024).
113. Grimmelmann J. There is No Such Thing as a Computer-Authored Work – And It's a Good Thing, Too. *Columbia Journal of Law & the Arts*. 2016. Vol. 39, no. 3. P. 403–416. <https://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2617&context=facpub>
114. Guadamuz A. Artificial intelligence and copyright. *WIPO - World Intellectual Property Organization*. URL: https://www.wipo.int/wipo_magazine/en/2017/05/article_0003.html (date of access: 11.02.2024).
115. Hassler S. Do we have to build robots that need rights?. *IEEE Spectrum*. 2017. Vol. 54, no. 3. P. 6–6.
116. Hattenbach B., Glucoft J. Patents in an Era of Infinite Monkeys and Artificial Intelligence. *Stanford Technology Law Review*. 2015. Vol. 19, no. 1. P. 32–51.
117. Hong J.-W., Curran N. M. Artificial intelligence, artists, and art. *ACM Transactions on Multimedia Computing, Communications, and Applications*. 2019. Vol. 15, no. 2. P. 1–16. URL: <https://doi.org/10.1145/3326337> (date of access: 28.02.2024).
118. Hristov K. Artificial intelligence and the copyright dilemma. *IDEA – The Journal of the Franklin Pierce Center for Intellectual Property*. 2017. Vol. 57, no. 3. P. 431–454.

119. Huang T. *Expert Systems/The History of Artificial Intelligence*. Seattle : University of Washington, 2006. 27 p.
120. Ihalainen J. Computer creativity: artificial intelligence and copyright. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*. 2018. Vol. 13, no. 9. P. 724–728. URL: <https://doi.org/10.1093/jiplp/jpy031>.
121. Ilachinski A. *AI, robots, and swarms. issues, questions, and recommended studies*. Arlington : CNA Corporation, 2017. 308 p.
122. Infopaq International A/S v Danske Dagblades Forening. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62008CJ0005> (date of access: 11.02.2024).
123. Jordanous A. Four PPPerspectives on computational creativity in theory and in practice. *Connection Science*. 2016. Vol. 28, no. 2. P. 194–216. URL: <https://doi.org/10.1080/09540091.2016.1151860> (date of access: 28.02.2024).
124. Karen Murphy v Media Protection Services Ltd (C-429/08). *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:62008CJ0403> (date of access: 11.02.2024).
125. Karimi P. Creative sketching partner. *IUI '20: 25th International Conference on Intelligent User Interfaces*, Cagliari Italy. New York, NY, USA, 2020. P. 221–230. URL: <https://doi.org/10.1145/3377325.3377522> (date of access: 28.02.2024).
126. Kaur J. Intellectual Property Law in times of artificial intelligence: is it a misnomer to consider the Bot a possible IP right holder? *Journal of legal studies and research*. 2016. Vol. 2, no. 6. P. 45–47.
127. Kleeman A. Cooking with Chef Watson, I.B.M.'s Artificial-Intelligence App. *The New Yorker*. URL: <https://www.newyorker.com/magazine/2016/11/28/cooking-with-chef-watson-ibms-artificial-intelligence-app> (date of access: 11.02.2024).
128. Klinger R., Kolařík C., Fluck J. Detection of iupac and iupac-like chemical names. *Bioinformatics*. 2008. Vol. 24, no. 13. P. 268–276.

129. Knöbl H. Die 'kleine Münze' im System des Immaterialgüter- und Wettbewerbsrechts: Eine rechtsvergleichende Analyse des deutschen, schweizerischen, französischen und USamerikanischen Rechts. Hamburg : Verlag Dr. Kovac, 2002. 518 p.
130. Krausová A. Intersections between Law and Artificial Intelligence. *International Journal of Computer*. 2017. Vol. 27, no. 1. P. 55–68.
131. KSR Int'l Co. v. Teleflex Inc., 550 U.S. 398 (2007). *Justia Law*. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/550/398/> (date of access: 12.02.2024).
132. Kurt D. E. Artistic creativity in artificial intelligence : dissertation. Nijmegen, 2018. 87 p.
133. Kurzweil R. The age of intelligent machines. Cambridge, Mass : MIT Press, 1990. 565 p.
134. Lee J. Y. Artificial Intelligence Cases in China: Feilin v. Baidu and Tencent Shenzhen v. Shanghai Yingxin. *China and WTO Review*. 2021. P. 211–222.
135. Leenes R. E., Lucivero F. Laws on robots, laws by robots, laws in robots: regulating robot behaviour by design. *Law, Innovation and Technology*. 2014. Vol. 6, no. 2. P. 194–222.
136. Levy D. N. L. Robots unlimited: life in a virtual age. Wellesley, MA : A K Peters, 2005. 466 p.
137. Lindsay v. The Wrecked and Abandoned Vessel R.M.S. Titanic. *Open Casebooks / H2O*. URL: <https://opencasebook.org/casebooks/493-copyright/resources/5.1.2-lindsay-v-the-wrecked-and-abandoned-vessel-rms-titanic/> (date of access: 11.02.2024).
138. López de Mántaras Badia R. Computational creativity. *Arbor*. 2013. Vol. 189, no. 764. P. 1–13. URL: <https://doi.org/10.3989/arbor.2013.764n6005> (date of access: 28.02.2024).
139. Lyon M., Watkins A., Iwahashi R. When AI Creates IP: Inventorship issues to consider. *Gibson, Dunn & Crutcher LLP International Law Firm*. URL: <https://www.gibsondunn.com/wp->

<content/uploads/documents/publications/Lyon-Watkins-Iwahashi-When-AI-Creates-IP-Inventorship-Issues-To-Consider-Law360-8-21-2017.pdf> (date of access: 11.02.2024).

140. Margoni T., Perry M. Scientific and Critical Editions of Public Domain Works: An Example of European Copyright Law (Dis)Harmonization. *Canadian Intellectual Property Review*. 2011. Vol. 27. P. 157–170.

141. McCarthy J. What is artificial intelligence? *Formal Reasoning Group*. URL: <https://www-formal.stanford.edu/jmc/whatisai/whatisai.html> (date of access: 08.05.2024).

142. Mellit A., Kalogirou S. Artificial Intelligence Techniques for Photovoltaic Applications: A Review. *Progress in Energy and Combustion Science*. 2008. Vol. 34. P. 574–632.

143. Microsoft создает процессор для искусственного интеллекта. *internetua*. URL: https://internetua.com/microsoft-sozdaet-processor-dlya-iskusstvennogo-intellekta#google_vignette (дата звернення: 08.05.2024).

144. Moriggi A. The role of intellectual property in the intelligence explosion. *4iP Council Research*. 2017. P. 1–13.

145. Musser G. Job one for quantum computers: boost artificial intelligence | quanta magazine. *Quanta Magazine*. URL: <https://www.quantamagazine.org/job-one-for-quantum-computers-boost-artificial-intelligence-20180129/> (date of access: 08.05.2024).

146. *Naruto v. Slater*, No. 16-15469 (9th Cir. 2018). *Justia Law*. URL: <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/ca9/16-15469/16-15469-2018-04-23.html> (date of access: 11.02.2024).

147. Nevejans N. European civil law rules in robotics : study. Brussels : European Parliament’s Committee on Legal Affairs, 2016. 29 p.

148. New Challenges of Copyright Authorship in AI / C. Ruipérez et al. *Proceedings of the 2017 International Conference on Artificial Intelligence*, Las Vegas. 2017. P. 291–296.

149. Nigerian Patent & Designs Act. *WIPO*.
URL: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/africa/en/ompi_inn_cas_16/ompi_inn_cas_16_t_6_k.pdf (date of access: 12.02.2024).

150. Norwegian Board of Appeal for Industrial Property Rights v. The Municipality of Oslo, Case E-5/16 – appeal from the municipality of Oslo. *EFTA Court*. URL: <https://eftacourt.int/press-publications/judgment-in-case-e-5-16-norwegian-board-of-appeal-for-industrial-property-rights-appeal-from-the-municipality-of-oslo/> (date of access: 11.02.2024).

151. Nova Productions Ltd v Mazooma Games Ltd & Ors (CA) - 5RB Barristers. *5RB Barristers*. URL: <https://www.5rb.com/case/nova-productions-ltd-v-mazooma-games-ltd-ors-ca/> (date of access: 11.02.2024).

152. Ornes S. Science and Culture: computers take art in new directions, challenging the meaning of “creativity”. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 2019. Vol. 116, no. 11. P. 4760–4763.
URL: <https://doi.org/10.1073/pnas.1900883116> (date of access: 28.02.2024).

153. Øverlier L. Intellectual Property and Machine Learning: An exploratory study : Master Thesis. Kjeller : Norwegian University of Science and Technology, 2017. 82 p.

154. Pagallo U. The laws of robots: crimes, contracts, and torts. New York : Springer, 2013. 225 p.

155. Park Y. Can artworks by artificial intelligence be artworks?. *AM Journal of Art and Media Studies*. 2019. No. 20. P. 113–121.
URL: <https://doi.org/10.25038/am.v0i20.332> (date of access: 28.02.2024).

156. Patent Act. *Justice Laws Website*. URL: [https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/P-4/section-27.html#:~:text=27%20\(1\)%20The%20Commissioner%20shall,under%20this%20Act%20are%20met.](https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/P-4/section-27.html#:~:text=27%20(1)%20The%20Commissioner%20shall,under%20this%20Act%20are%20met.) (date of access: 12.02.2024).

157. Patenting Artificial Intelligence. *Rowand LLP*.
URL: <https://www.rowandlaw.com/blog/2017/patenting-artificial-intelligence/> (date of access: 12.02.2024).

158. Patents Act 1977. *Legislation.gov.uk*.
URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1977/37/contents> (date of access: 12.02.2024).
159. Petit N. Law and regulation of artificial intelligence and robots - conceptual framework and normative implications. *SSRN Electronic Journal*. 2017. P. 31. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2931339> (date of access: 28.02.2024).
160. Powerful antibiotics discovered using AI. *Nature*.
URL: <https://www.nature.com/articles/d41586-020-00018-3> (date of access: 12.02.2024).
161. Prange D., Lawson A. Re-Evaluating companies` AI protection strategies. *Managing IP Magazine*. 2018. No. 272. P. 35–38.
162. Proposal for a council directive on the legal protection of computer programs. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX:51988PC0816> (date of access: 11.02.2024).
163. Protection of patent law objects, created by artificial intelligence (AI) technologies / O. Pavlyuk et al. *Revista Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10, no. 44. P. 230–240. URL: <https://doi.org/10.34069/ai/2021.44.08.22> (date of access: 08.05.2024).
164. Questions of Intellectual Property in the Artificial Intelligence Realm / G. Gürkaynak et al. *Robotics Law Journal*. 2017. Vol. 3, no. 2. P. 9–11.
165. Report of the IP5 expert round table on artificial intelligence, EPO, Munich, 31 October 2018 | fiveIPOffices. *fiveIPOffices*.
URL: https://www.fiveipoffices.org/material/AI_roundtable_2018_report (date of access: 12.02.2024).
166. Rich E., Knight K., Nair S. B. Artificial intelligence. 3rd ed. New Delhi : Tata McGraw Hill Education Private Limited, 2009. 558 p.
167. Ricketson S., Ginsburg J. International copyright and neighbouring rights : the Berne Convention and beyond. 2nd ed. New York : Oxford University Press, 2006. 1540 p.

168. Robots and artificial intelligence: MEPs call for EU-wide liability rules. *European Parliament*. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20170210IPR61808/robots-and-artificial-intelligence-meps-call-for-eu-wide-liability-rules> (date of access: 11.02.2024).
169. Ronanki R., Davenport T. H. Artificial intelligence for the real world – A business perspective. *Deloitte United States*. URL: <https://www2.deloitte.com/us/en/pages/deloitte-analytics/articles/hbr-report-artificial-intelligence-for-the-real-world.html> (date of access: 08.05.2024).
170. Roslof C., Li T. Robots vs. Monkeys: Intellectual Property Rights of Non-Human Creators [Poster Session]. *Search eLibrary : SSRN*. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2756245 (date of access: 11.02.2024).
171. Rossi F. Artificial intelligence: potential benefits and ethical considerations. *Legal affairs*. 2017. P. 1–7.
172. Runco M. A., Jaeger G. J. The standard definition of creativity. *Creativity Research Journal*. 2012. Vol. 24, no. 1. P. 92–96.
173. Russell S. J. Rationality and intelligence. *Artificial Intelligence*. 1997. Vol. 94, no. 1-2. P. 57–77. URL: [https://doi.org/10.1016/s0004-3702\(97\)00026-x](https://doi.org/10.1016/s0004-3702(97)00026-x) (date of access: 08.05.2024).
174. Samuelson P. Allocating ownership rights in computer-generated works. *University of pittsburgh law review*. 1985. Vol. 47. P. 1185–1228.
175. Sarkar P., Chakrabarti A. Creativity: generic definition, tests, factors and methods. *International Journal of Design Sciences and Technology*. 2015. Vol. 21, no. 1. P. 7–37.
176. Sawyer R. K. Explaining creativity: the science of human innovation. 2nd ed. Oxford : Oxford University Press, 2012. 568 p.
177. Simon H. A. Models of man: social and rational- mathematical essays on rational human behavior in a social setting. Wiley, 1957. 287 p.

178. Sinrod E. J. Patents Created by Artificial Intelligence? *Lexology*. URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=24d7919c-701a-4e29-b1a3-e0f832a3a1bd> (date of access: 12.02.2024).

179. Smith v. Townsend, 148 U.S. 490 (1893). *Justia Law*. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/148/490/> (date of access: 12.02.2024).

180. Solaiman S. Legal personality of robots, corporations, idols and chimpanzees: a quest for legitimacy. *Artificial Intelligence and Law*. 2017. Vol. 25, no. 2. P. 155–179.

181. Sorjamaa T. Authorship and Copyright in the Age of Artificial Intelligence. *Hanken School of EconomicsSpace*. URL: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/166456/sorjamaa.pdf?sequence=3&isAllowed=y> (date of access: 11.02.2024).

182. Sternberg R. J. A triangular theory of creativity. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*. 2018. Vol. 12, no. 1. P. 50–67. URL: <https://doi.org/10.1037/aca0000095> (date of access: 28.02.2024).

183. Straus J. Patent Law. *Max-EuP 2012*. URL: https://max-eup2012.mpipriv.de/index.php/Patent_Law (date of access: 12.02.2024).

184. Svaz softwarové ochrany v. Ministerstvo kultury. *EUR-Lex*. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62009CJ0393_SUM&from=LT (date of access: 11.02.2024).

185. Szollosy M. Robots, AI, and the question of «e-persons». *Journal of Science Communication*. 2017. Vol. 16, no. 4. P. 1–6.

186. Thaler v Commissioner of Patents [2021] FCA 879. *Federal Court of Australia*. URL: <https://www.judgments.fedcourt.gov.au/judgments/Judgments/fca/single/2021/2021fca0879> (date of access: 12.02.2024).

187. THALER v COMPTROLLER GENERAL OF PATENTS: Patents Court Marcus Smith J.: 15 July and 21 September 2020 [2020] EWHC 2412 (Pat), [2020]

- R.P.C. 20. *OUP Academic*. URL: <https://academic.oup.com/rpc/article-abstract/137/11/812/6515351?redirectedFrom=fulltext> (date of access: 12.02.2024).
188. The Next Rembrandt. *VML*. URL: <https://www.vml.com/work/next-rembrandt> (date of access: 11.02.2024).
189. Thierer A. D., Castillo A., Russell R. Artificial intelligence and public policy. *SSRN Electronic Journal*. 2017. P. 1–56. URL: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3021135> (date of access: 28.02.2024).
190. Thorleuchter D., den Poel D., Prinzie A. A compared r&d-based and patent-based cross impact analysis for identifying relationships between technologies. *Technol. Forecast. Soc. Change*. 2010. Vol. 77, no. 7. P. 1037–1050.
191. Trademark Cases, 100 U.S. 82 (1879). *Justia Law*. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/100/82/> (date of access: 11.02.2024).
192. Trappey A., Hsu F.-C., Trappey C. Development of a patent document classification and search platform using a back-propagation network. *Expert Syst. Appl.* 2006. Vol. 31, no. 4. P. 755–765.
193. Understanding Obviousness: John Deere and the Basics - IPWatchdog.com | Patents & Intellectual Property Law. *IPWatchdog.com*. URL: <https://ipwatchdog.com/2015/10/10/understanding-obviousness-john-deere-and-the-basics-2/id=62393/> (date of access: 12.02.2024).
194. USPTO: Artificial Intelligence Systems Cannot Legally Invent. *McDermott Will & Emery*. URL: <https://www.mwe.com/insights/uspto-artificial-intelligence-systems-cannot-legally-invent/> (date of access: 12.02.2024).
195. Venetian patent statute. *LSData*. URL: <https://www.lsd.law/define/venetian-patent-statute> (date of access: 12.02.2024).
196. Vertinsky L., Rice T. Thinking about Thinking Machines: Implications of Machine Inventors for Patent Law. *Boston University Journal of Science & Technology Law*. 2002. Vol. 8, no. 2. P. 573–613.

197. Walia C. A dynamic definition of creativity. *Creativity Research Journal*. 2019. Vol. 31, no. 3. P. 237–247. URL: <https://doi.org/10.1080/10400419.2019.1641787> (date of access: 28.02.2024).
198. Walker-Osborn C., Chan C. Artificial Intelligence and the Law. *ITNOW*. 2017. Vol. 59, no. 1. P. 36–37.
199. Wang P. What do you mean by “AI”? *Frontiers in Artificial Intelligence and Applications*. 2008. Vol. 171, no. 1. P. 362–373.
200. Weng Y. H., Chen C. H., Sun C. T. The legal crisis of next generation robots: on safety intelligence. *Proceedings of the 11th international conference on Artificial intelligence and law*. 2007. P. 205–209.
201. When AI Creates IP: Inventorship Issues To Consider. *Hobbydocbox*. URL: https://hobbydocbox.com/Art_and_Technology/67919731-When-ai-creates-ip-inventorship-issues-to-consider.html (date of access: 12.02.2024).
202. Williams Electronics, Inc. v. Artic International, Inc., Appellant, 685 F.2d 870 (3d Cir. 1982). *Justia Law*. URL: <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/F2/685/870/301267/> (date of access: 11.02.2024).
203. Willick M. Artificial intelligence: Some Legal Approaches and Implications. *AI Magazine*. 1983. Vol. 4, no. 2. P. 5–16.
204. Wu A. J. From Video Games to AI: Assigning Copyright Ownership to Works Generated by Increasingly Sophisticated Computer Programs. *AIPLA Quarterly Journal*. 1997. Vol. 25, no. 1. P. 133–180.
205. Yanisky-Ravid S., Liu X. When artificial intelligence systems produce inventions: the 3A era and an alternative model for patent law. *Cardozo Law Review*. 2018. Vol. 39, no. 6. P. 2215–2263.
206. Yuan L. Personality Theory and Intellectual Property. *Personality Psychology*. URL: <https://personality-psychology.com/personality-theory-intellectual-property/> (date of access: 12.02.2024).

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:**Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації:**

1. Павлюк О. В. Критерії охороноздатності об'єктів авторського права, створених із використанням технологій штучного інтелекту: міжнародно-правовий досвід. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 6. С. 59–64. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.6.09>.
2. Protection of patent law objects, created by artificial intelligence (AI) technologies / O. Pavlyuk et al. *Revista Amazonia Investiga*. 2021. Vol. 10, no. 44. P. 230–240. URL: <https://doi.org/10.34069/ai/2021.44.08.22>.
3. Павлюк О. В. Детермінанти доцільності унормування відносин, пов'язаних з правовою охороною об'єктів права інтелектуальної власності, створених із використанням технологій штучного інтелекту. *Актуальні проблеми вітчизняної юристпруденції*. 2022. № 3. С. 39–46. URL: <https://doi.org/10.32782/392294>.

Наукові публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Павлюк О. В. Поняття штучного інтелекту. *Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні* : зб. тез доп. учасників науково-практ. семінару, м. Львів, 13 листоп. 2020 р. 2020. С. 98–100.
5. Павлюк О. В. Умови надання правової охорони винаходам, створених технологіями штучного інтелекту. *Актуальні проблеми вдосконалення законодавства та правозастосування* : Матеріали міжнар. науково-практ. конф., м. Запоріжжя, 22–23 жовт. 2021 р. 2021. С. 59–64.
6. Павлюк О.В. Удосконалення правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності, створюваних із використанням технологій штучного інтелекту. *Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні*: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару, м. Львів, 11 листоп.2022 р. 2022. С. 95-97.

З метою практичної реалізації сформульованих в межах цього наукового дослідження наукових положень запропоновано внести зміни до Цивільного кодексу України, а саме:

1) статтю 177 ЦК України після слів «творчої діяльності» доповнити словами: «та об'єкти, створені з використанням технологій штучного інтелекту»;

2) у частині 1 статті 420 доповнити перелік підпунктом такого змісту: «об'єкти права інтелектуальної власності (твори, комп'ютерні програми, винаходи, корисні моделі, промислові зразки тощо, створені з використанням технологій штучного інтелекту».

3) главу 35 доповнити статтею 421-1 такого змісту:

«Стаття 420-1. Права інтелектуальної власності на об'єкти, створені з використанням технологій штучного інтелекту.

1. На об'єкт, створений з використанням технологій штучного інтелекту, що є комп'ютерною системою у вигляді сукупності алгоритмів, програм для електронних обчислювальних машин, баз даних та апаратного забезпечення, що працюють на основі штучного інтелекту, визнається виключне право без визнання особистих немайнових прав та інших прав.

2. Виключне право на результат, створений з використанням технологій штучного інтелекту, належить власнику технології штучного інтелекту чи користувачу/ліцензіату технології штучного інтелекту, якщо інше передбачено договором чи законом.

3. Виключне право на результат, створений з використанням технологій штучного інтелекту, може бути передано власником технології штучного інтелекту або її користувачем/ліцензіатом іншій особі за договором, а також може перейти до інших осіб на підставах, встановлених законом.

4. Виключне право на результат, створений з використанням технологій штучного інтелекту, може належати кільком особам спільно.»;

5). доповнити книгу 4 главою 37-1 «Право на літературні та художні твори, комп'ютерні програми та компіляції даних (бази даних), створені з використанням технологій штучного інтелекту», в якій будуть визначені основи та особливості охорони перерахованих об'єктів, включаючи термін дії виключного права, а також зазначені окремі норми глав 36, 37, які будуть поширюватися на ці об'єкти;

6) статтю 464 доповнити частиною 3 такого змісту:

«3. Власнику технології штучного інтелекту або користувачу технології штучного інтелекту, якщо інше не передбачено договором між власником технології штучного інтелекту та користувачем, належить виключне право на створені з використанням технологій штучного інтелекту винаходи, корисні моделі та промислові зразки.»;

7) статтю 462 доповнити частиною 4 такого змісту:

«4. Патент та свідоцтво на створені з використанням технологій штучного інтелекту винахід, корисну модель та промисловий зразок відповідно засвідчують пріоритет створених з використанням технологій штучного інтелекту винаходу, корисної моделі та промислового зразка та виключне право на них.»;

8) статтю 463 доповнити частиною 2 такого змісту:

«Право отримання патенту та свідоцтва на створені з використанням технологій штучного інтелекту винахід, корисну модель і промисловий зразок відповідно належить власнику технології штучного інтелекту чи користувачу/ліцензіату технології штучного інтелекту, якщо інше передбачено договором чи законом.»;

9) доповнити книгу 4 главою 39-1 «Особливості правової охорони та використання винаходу, корисної моделі та промислового зразка, створених з використанням технологій штучного інтелекту», в якому будуть визначені особливості охорони та використання перелічених об'єктів, включаючи термін дії виключного права, а також зазначені окремі норми глави 39.